

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Наукова бібліотека Харківського державного
університету харчування та торгівлі

Факультет соціальних комунікацій
Харківської державної академії культури

Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі

Матеріали науково-практичної конференції

17 квітня 2015 року

Харків
ХДУХТ
2015

УДК 004:027.7
ББК 78
Бі59

Редакційна колегія:

Л.Д. Льовшина,
В.П. Жукова,
Л.Г. Бакуменко,
О.В. Філатова,
І.Ю. Губренко,
Л.В. Ковалевська.

Рекомендовано до видання вченою радою Харківського державного університету харчування та торгівлі, протокол № 9 від 28 травня 2015 р.

Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі :
Бі59 наук.-практ. конференція, 17 квітня 2015 р. : [матеріали] / редкол. :
Л. Д. Льовшина [та ін.]. – Х. : ХДУХТ, 2015. – 100 с.

ISBN 978-966-405-382-9

До збірки науково-практичної конференції увійшли доповіді, що включають питання взаємодії бібліотеки і користувача в сучасному інформаційному середовищі. Розглянуто питання партнерства як фактора ефективної реалізації функцій бібліотеки ВНЗ, розробки та впровадження в практику роботи бібліотек безкоштовних інформаційних систем із відкритим кодом, створення медіаресурсів сучасної бібліотеки, управління інформаційно-аналітичною діяльністю бібліотеки в умовах інноваційних змін, проведення соціологічних досліджень у бібліотеках, культурно-виховної діяльності бібліотеки в сучасних умовах, адаптації майбутніх спеціалістів бібліотечної галузі в інформаційному просторі бібліотеки та ін.

Збірник розраховано на фахівців у галузі бібліотечної справи та вищої освіти.

УДК 004:027.7
ББК 78

Видається в авторській редакції

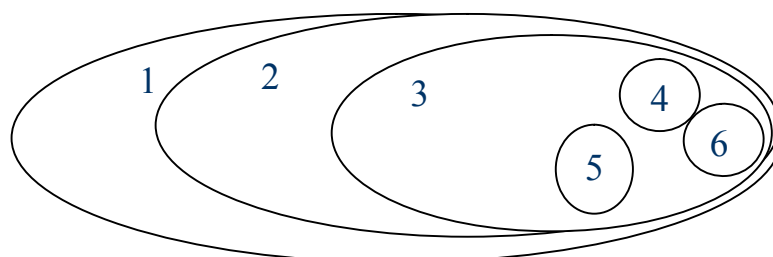
ISBN 978-966-405-382-9

©Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2015

ABOUT THE PRESENT SITUATION OF ELECTRONIC BOOK IN SOCIAL AND COMMUNICATION ACTIVITIES

Today the number of electronic resources and channels of their publications grow in a quick way, this growing process qualitatively transforms all areas of social activity, especially in the electronic field, and in electronic publishing. The active attraction of people to the modern information technology change their perception of reality, the use of electronic products also affect the processes of reception and transmission of socially significant information to individuals, and the main channels of broadcast are changing to the electronic one's. With the aim to determine the perspectives of electronic publishing as a social and communication activities it is necessary to determine the position of electronic publishing in the system of social communication.

Now everyone can say that social communication as a book is a social and communicative activity itself because it provides a public exchange of knowledge, fixed in the books. The system book communication can be defined as a complete interconnected and interconnected set of all its elements and relationships between them. Before someone explain the position and features of electronic publishing it is necessary to define basic concepts which are interconnected in the context of the problem – that are, «electronic communication space», «electronic communication environment», «electronic communication sector», it should be indicated that space is the most common broad concept and field, in its turn, the narrowest. This area displays all the events taking place in the world that human subject can and are not able to understand, the environment covers only a portion of the events that occur in a particular environment, and the field, in its turn, displays only the most special phenomena that occur in such specific field of social and communicative activities as the electronic publishing (Pic.1).

Pic. 1. The interconnection of concepts «electronic communication space», «electronic communication environment», «electronic communication sector»

1. E-space (space functioning of electronic resources of any kind and direction).
2. Electronic environment (environment of functioning electronic resources of different orientation).

3. E-field (electronic book publishing industry as a social and communal activities).
4. Electronic book creation.
5. Electronic book distribution.
6. Electronic book consumption.

V. A. Ilhanayeva shall submit the following definition of communication space as a field in which the information exchange through communication [3], the space where communicative process takes place. System of a variety of communication links that occurs between the different agents of communication [2]. The communication space agents are individuals, groups (large and small), social Institutions. Communication space is characterized by the density (intensity and number of interactions) and length (distance between the agents of communication interaction) [2]. In some cases it may be geographically or territorially defined, in others – it can represent the amorphous state [3].

The communication environment is interpreted as a set of material, limited, technological, organizational conditions, in which the communication and interaction takes place as a communication process [1, p. 165].

The communication field is explained by V. A. Ilhanayeva as a social sphere containing a set of philosophical, political, legal, ethical, moral ideas and concepts that reflect a more or less systematic form of the relationship between people at different stages of social development [1, p. 161].

In his turn, F. I. Sharkov gives another value to the concept of "space" and "field", defining them as synonyms. The communication space is understood as a sphere in which information exchange is carried through communication [3].

M. Vasilik explains the communicative space as a multi-approach system of communication links that occur between different agents of communication [2].

Thus, in the context of given definitions it would be appropriate to point out the existence of the communication interaction between subjects of communication and the presence of the information in the form of notification. Thus, electronic publishing is an area of social and communication activities mediated by electronic book creation bookselling and book consumption. Electronic publishing as a social and communication activity provides functioning of the socially meaningful information in the form of publications in society, which have a number of specific properties: accessibility, globality, interactivity, relative cheapness, dynamics, operational information renovation, density and others.

References:

1. Ильганаева В. А. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность) : словарь-справочник / В. А. Ильганаева. – Х. : Типография №13, 2009. – 392 с.
2. Основы теории коммуникаций [Электронный ресурс] / под ред. М. А. Василика // Институт журналистики Белорусского государственного университета. – Режим доступа : <http://www.journ.bsu.by/index.php>. – Загл. с экрана.
3. Шарков Ф. И. Основы теории коммуникации [Электронный ресурс] / Ф. И. Шарков // Сайт «Інформація, управління, бізнес». – Режим доступа : www.iub.at.ua. – Загл. с экрана.

УДК 003.2(100)–046.44:025.4

Багрій Ірина Ігорівна,

наук. співроб.

відділу наукової обробки документів

Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

пошт. адреса: НБУВ, пр. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039, Україна

конт. тел.: (067) 500-60-08, (044) 525-81-17

e-mail: 8bagira8@gmail.com

ВІДОБРАЖЕННЯ СИСТЕМ ПИСЬМА І ПИСЕМНОСТЕЙ СВІТУ В «РУБРИКАТОРІ НБУВ» — СУЧАСНОМУ ЛІНГВІСТИЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ

«Таблиця мовних типових поділів» [1] (ТМТП) є однією з допоміжних таблиць у складі «Рубрикатора Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського» (надалі РНБУВ) — сучасного лінгвістичного забезпечення, яке є базовою пошуковою мовою електронного каталогу НБУВ в АБІС ІРБІС і карткового Генерального систематичного каталогу НБУВ. Як і усі випуски РНБУВ, ТМТП укладалася на основі одного з випусків повного варіанта таблиць Бібліотечно-бібліографічної класифікації, а саме «Таблицы языковых типовых делений» [2], має у своєму складі Довідкову частину, яка надає енциклопедичні відомості про сім'ї та групи мов і мови світу, а також декілька додатків до розділу РНБУВ «Ш1 Мовознавство», безпосередньо призначених мовам та різним аспектам їх використання. Крім того, до її складу увійшов додаток, присвячений писемностям, якими записуються мови, що увійшли до Систематичної частини, а також іншим системам письма, завдяки яким люди передають вербальну інформацію. В додатку знайшли відображення всі писемності, згадані в додатку «Мови світу». Усі записи в додатку супроводжуються графічними прикладами.

Документи про писемності як такі класифікуються в РНБУВ під індексом «Ш108 Письмо. Графіка» розділу «Ш1 Мовознавство», що укладається на основі розділу «Ш Філологічні науки. Художня література» [3]. Також під цим індексом і його підрозділами збирається література з загальних питань графіки окремих мов і мовних груп. Крім того, було визнано за доцільне навести в цьому додатку деякі інші відомості щодо систем письма, які можуть стати у нагоді в бібліотечній практиці окрім класифікації документів лінгвістичної тематики. Наприклад, це визначення мови документа за виглядом тексту, складання бібліографічного опису мовою оригіналу тощо.

Зважаючи на те, що за останні роки з багатьох об'єктивних причин (впровадження Інтернету, поява можливості у науковців-лінгвістів вивчати документи, написані «екзотичними» мовами, або їх електронні копії, та надходження таких документів до фондів бібліотеки та ін.), як окрема мета розробки цього додатку було надати підказку бібліотекарям для визначення мовної приналежності документу за виглядом тексту у разі неможливості визначити мову в інший спосіб. Одним із джерел укладання послугувала книга Р. С. Гіляревського та

В. С. Гривніна «Определитель языков мира по письменностям» [4], видана в Москві у 1961 році. Вона містить досить великі за обсягом зразки вигляду систем письма, проте їх кількості в сучасній практиці (наприклад, для ідентифікації мови за видом письма / шрифту) недостатньо.

Також були використані інші друковані видання, зокрема лінгвістичні словники, видання ООН і ЮНЕСКО. Також до джерельної бази розробки увійшли численні інтернет-джерела, які надавали сучасну інформацію про запис мов світу притаманними їм письмовими системами:

Ethnologue: Languages of the World (<http://www.ethnologue.com/>) є енциклопедичним інтернет-довідником, котрий надає повну генеалогічну класифікацію та опис живих мов світу, містить відомості про понад 7 000 мов світу, періодично оновлюється і фактично є он-лайн версією відповідного паперового видання. Ресурс містить інформацію про понад 7 000 мов (понад 41 тисяча первинних назв мов, альтернативних назв мов, та назв діалектів, відомостей про системи письма, що застосовуються для запису цих мов), карти їх поширення, статистичні дані тощо.

Omniglot (<http://www.omniglot.com/>) є інтернет-енциклопедією писемностей і мов. Цей ресурс, якому притаманне динамічне поповнення та поточна підтримка його інформаційного рівня, містить відомості щодо більш як 500 мов, 180 писемностей та систем письма, включаючи складові писемності (силабічні писемності або силабарії), консонантно-складові писемності (абугіди) консонантні писемності (абджади), абетки, семанто-фонетичне письмо, а також найдавніші писемності: протописьмо, піктографічне (малюнкове) письмо, ідеографічне (ієрогліфічне) письмо тощо.

ScriptSource (<http://scriptsource.org>) є ресурсом, присвяченим письмовим системам світу з детальною інформацією щодо писемностей, символічних наборів і мов, а також додатковими відомостями, необхідними для їх комп'ютерної підтримки. Джерело містить важливу інформацію здебільшого щодо живих мов, зокрема країн їх поширення мов, а також відомості про писемності із зразками їх графічного відображення. Ресурс знаходиться в стані динамічного розвитку та поповнення інформацією.

Ancient Scripts (<http://www.ancientscripts.com/>) є сайтом, присвяченим стародавнім системам письма. Він надає відомості про писемності стародавніх мов, часи їх використання, поширення, зразки абеток/наборів піктограм/логограм.

Також інформацію щодо окремих видів письма та пов'язаних з ними мов було взято з таких ресурсів, як **Omnigator** (http://www.ontopia.net/omnigator/models/topic_complete.jsp?tm=i18n.ltm&id=script-family), **Scripts by name** (<http://www.ontopia.net/i18n/scripts.jsp>), **African alphabets** (<http://www.ziva.org.zw/afrikan.htm>), **African writing systems** (http://www.library.cornell.edu/africana/Writing_Systems/Welcome.html), **Asian fonts** (<http://www.geocities.com/jglavy/asian.html>), **Index of script** (<http://language.babaev.net/script/>), **Language names in their native scripts** (<http://www.geocities.com/hippietrail/langtable.html>), **Indopedia, the indological knowlegedbase** (<http://www.indopedia.org/>) та інших джерел з аналогічною інформацією.

Для зручності пошуку та використання інформації щодо систем письма її подано у вигляді інформаційних блоків (рис. 1). Кожен такий блок містить назву писемності українською та англійською мовами (а також основні синоніми), графічне зображення кількох символів письма (найчастіше це перші кілька літер/ідеограм), тип письма (абетка, абугіда, силабічне письмо, ідеографічне письмо та ін.), відомості про батьківські та дочірні писемності, період застосування, а також мови, які записуються цим письмом. За наявності інформації наводяться: напрямок письма (зліва направо, зверху вниз, бустрофедон та ін.) та кількість символів, відомості про створення та створювачів системи письма, описи різновидів (з відповідною системою посилань), особливості застосування тощо. Для можливості, наприклад, створювати бібліографічні описи мовою оригіналу, наводяться діапазони Unicode відповідно до Unicode 5.1.0. Також до інформаційних блоків цього додатку включені за наявності коди назв писемностей згідно «ISO 15924 Codes for the representation of names of scripts». Також до кожного блоку входить індекс РНБУВ з підрозділу «Ш1 Мовознавство», а також за наявності індекси інших класифікацій (ББК, УДК, ДКД тощо).

При наявності поширених варіантів начертання окремих видів письма (як устав, грецький і глаголичний устава і напівуставне письмо та ін. для кирилиці, готичне письмо, римський курсив, каролінгський мінускул, напівунціалне письмо та ін. для латиниці, аджамі, волофал, джаві, насталік, сіндхі та ін. для арабського письма і т. д.), вони знайшли відображення в блоках основних писемностей, а також через систему посилань.

Також до блоків включено специфічні назви систем письма, коли та чи інша мова записується непридуманною їй писемністю. Приміром, англезі (стандартизований спосіб запису англійської мови арабським письмом), бідеб'ян (спосіб запису французької мови арабським письмом), іспаносиріліко (кирилична абетка для запису іспанської мови), портурилично (кирилична абетка для запису португальської мови), киридзі (росіядзі) та ромадзі (транскрипційні системи запису японських слів кирилицею та латиницею відповідно, латинізована арабіця, кармелі (запис єврейської мови за допомогою латиниці) тощо).

Деякі системи письма були згруповані в єдиний запис за часом та місцем їх використання з відповідною системою посилань на нього (наприклад, давньоєгипетські писемності (демотичне письмо, ієрогліфічне письмо), давньоіталійські писемності (венетське письмо, етруське письмо, мессапське письмо, стародавня латиниця та ін.)), типом графіки (наприклад, клинописи (ассирійське письмо, давньоперське письмо, урартське письмо та ін.), рунічні абетки (булгарські руни, давньотюркське рунічне письмо, старший футарк та ін.)), а також за метою і способом розробки та використання (приміром, писемності, розроблені в художніх творах (кірт, сараті, тенгвар (з творів Дж. Р. Толкієна), аурекбеш (з фільма «Зоряні війни»), д'ні (з комп'ютерної гри Myst) тощо)).

Уйгурське письмо (Uyghur alphabet)
 Уйгурське письмо — це письмова система, котра застосовувалася у VIII—XVIII ст. н. е. Тип: абетка. Напрямок письма: згори донизу зліва направо у вертикальний стовпчик. Мова: уйгурська. Батьківські писемності: арамейська, согдійське письмо. РНБУВ: Ш108.14 ББК: Ш108.14 УДК: 003.335

Уме письмо (Ume script) *див. Тибетське письмо*

Умбрське письмо (Umbrian alphabet) *див. Давньориталійські писемності*

Унциальне письмо (унціал) (Uncial script) *див. Латинська абетка*

Урартське письмо (Urartian cuneiform script) *див. Клинописи*

Урду латиниця (Urdu Latin alphabet) *див. Латинська абетка*

Фонетична абетка НАТО (NATO phonetic alphabet) *див. Спеціальні абетки/писемності*

Фрактура (Fraktur) *див. Латинська абетка*

Фригійське письмо (Phrygian alphabet)
ΦΡΥΓΙΑ
 Фригійське письмо — це абетка, котра застосовувалася у VIII ст. до н. е - V ст. н. е. Тип: абетка. Складається з 22 літер. Напрямок письма: бустрофедон. Мови: лемносська, фригійська. Батьківська писемність: фінікійське письмо. РНБУВ: Ш108.14 ББК: Ш108.14 Unicode range: from U+10920 to U+1093F

Фурігана (Furigana writing system) *див. Японські писемності*

Футарк письмо (Futhark alphabet) *див. Рунічні абетки*

Футорк письмо (Futhork alphabet) *див.*

Рис. 1. Зразок фрагмента сторінки видання

Окремим записом наводяться відомості із зразками графіки про деякі спеціальні алфавіти, наприклад, абетки глухонімих і жестові абетки, шрифти Брайля, символи Блісса, міжнародний фонетичний алфавіт, міжнародні сигнальні морські прапори, абетка Морзе, семафорна абетка, стенографії та ін.

Підсумовуючи, слід зазначити, що ТМТП є органічною складовою частиною РНБУВ як сучасної інформаційно-пошукової мови наукової бібліотеки. Вона відповідає сучасному рівню розвитку класифікаційних систем і сучасного мовознавства. Наявність у ТМТП інформації щодо систем письма і писемностей світу підвищує ефективність роботи бібліотекаря при систематизації документів мовної тематики та складанні бібліографічних записів на документи «екзотичними» мовами, а також сприятиме ефективності організації пошуку документів в електронних середовищах. Завдяки наявності у ТМТП довідково-енциклопедичної частини вони поповнюють лінійку сучасних лінгвістичних україномовних ресурсів, присвячених мовам і писемностям світу.

Список джерел інформації.

1. Рубрикатор Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : Таблиця мовних типових поділів / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; [авт. кол. : І. І. Багрій (авт.-уклад.), О. О. Сербін (кер. проекту) ; голов. ред. В. І. Попик]. – К. : НБУВ, 2013. – 544 с.
2. Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации : табл. для науч. б-к : инструктив.-метод. рекомендации. Вып. 20. III Филологические науки. Художественная литература. Разд. III 1. Языкознание : таблицы языковых типовых делений.
3. Библиотечно-библиографическая классификация : табл. для науч. б-к. Вып. 20. III Филологические науки. Художественная литература / ГБЛ [и др.]; сост. В. М. Стриганов [и др.]. – М., 1963. – 204 с.
4. Гиляревский Р. С. Определитель языков мира по письменностям / Р. С. Гиляревский, В. С. Гривнин. – Изд. 2-е, испр. – М. : Изд-во вост. лит., 1961. – 301 с. – Электронная версия. – Режим доступа : <http://www.binetti.ru/collectio/philologia/opredelitel.shtml>. – Загл. с экрана. – Дата последнего доступа: 18.06.2009.

УДК 028.5:027.7

Бакуменко Лариса Григорівна,

кандидат наук із соціальних комунікацій,

заступник директора Наукової бібліотеки

Харківського державного університету харчування та торгівлі

пошт. адреса: ХДУХТ, вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051, Україна

конт. тел.: 349-45-35, 349-45-37

e-mail: biblio-hduht@mail.ru

ЧИТАЮЧА МОЛОДЬ: МІФИ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

Одним із видів культурної діяльності, який впливає на загальнопізнавальний інтерес, фаховий і культурний рівень розвитку людини є читання. Читання відіграє велику роль у формуванні особистості, сприяє поглибленню знань як професійних, так і загальноосвітніх, розширенню світогляду, розвитку інтелекту, формуванню моральних якостей тощо. Проте останнім часом виникає протиріччя між існуючим культурним надбанням друкованої продукції (класичними та сучасними літературними творами) та падінням інтересу до книги; між потребою у грамотних, високорозвинених особистостях та падінням інтересу до читання. Зниження зацікавленості у читанні обумовлено насамперед розвитком комп'ютерних технологій, надмірним захопленням Інтернетом, негативно впливає також стан економічної ситуації в країні. Ці фактори спонукали нас провести власне дослідження.

Його мета – дослідити та проаналізувати роль книги та читання у житті сучасної молоді, визначити засоби популяризації та підняття престижу книги та читання взагалі.

Об'єкт дослідження – молодь 18–20 років (студенти 1-го курсу усіх факультетів ХДУХТ).

Предмет дослідження – читання очима сучасної молоді, їх читацькі уподобання та потреби в інформації, місце книги, читання у житті сучасної молодої людини.

Завдання дослідження:

- визначити картину читацьких інтересів користувачів;
- сформулювати чітке уявлення про характер читання юнацтва, його обсяг та зміст;
- прослідкувати зміни в колі читання молоді та їх інформаційних уподобаннях;
- виявити книги та авторів, котрі популярні у юнацтва та молоді (кому надає перевагу сучасне юнацтво);
- визначити читацькі потреби молодих людей;
- з'ясувати ступінь читацької активності.

Дослідження складалося з декількох етапів. На першому етапі було визначено методику збирання даних (анкетування), розроблено анкету, котра містить питання про відношення сучасної молоді до читання. Крім звичайних закритих та відкритих

запитань, приведені також деякі судження, з якими респондент може погодитись чи не погодитись. На другому етапі було проведено дослідження: збирання даних методом анкетного опитування (вересень – жовтень 2014 року). Третій етап складався із обробки даних (листопад – грудень 2014 року), підготовки публікацій та електронного анотованого списку книг, які читає сучасна молодь (березень – квітень 2015 року).

У опитуванні взяли участь 170 респондентів – студентів першого курсу ХДУХТ.

В процесі дослідження з'ясувалося, що у 30% респондентів основним заняттям у вільний час є читання для душі. Це досить суттєвий показник, у порівнянні з тим, що більшість респондентів надає перевагу у вільний час телевізору, музиці, відео та прогулянкам на природі (54%), комп'ютеру (42%), домашнім справам (41%) та ін.

Приємно також відмітити, що більшість респондентів 67% зазначили, що люблять читати, лише 10% не люблять читати, 26% просто не дали відповіді.

Також з'ясувалося, що 73% респондентів надають перевагу такому джерелу інформації як «книга + Інтернет», інноваційному (лише Інтернет) – 24%, традиційному (книга) – 6%.

Щодо запитання стосовно обсягу часу, який респонденти приділяють читанню, було з'ясовано, що 45% респондентів читають не кожного дня, а тоді коли з'являється щось цікаве; 25% – читають під час підготовки до іспиту, екзамену; 24% – читають кожного дня хоч потроху; 12% – читають декілька годин на день; 6% – читають 2 і більше книг за місяць; 5% – читають 1–2 книги за півроку; лише 2% читають практично постійно та 0,5% не читають зовсім.

Відповіді на запитання стосовно тематичних уподобань респондентів були різноманітними, та все ж найбільше користувачі цікавляться літературою з психології, культури спілкування – 36%; 33% віддають перевагу літературі, де йдеться про красу, спорт, здоровий спосіб життя; 32% цікавляться інформацією, пов'язаною із захопленнями; 25% захоплюються історією; 16% читають про комп'ютерні технології, Інтернет; 15% – про сім'ю, шлюб, виховання дітей; 13% – про те, як заробляти гроші; 11% респондентів цікавить література з маркетингу, економіки, менеджменту, життя суспільства, політики; 6% цікавляться літературою з профорієнтації; 5% – правовою інформацією.

Під час дослідження з'ясувалося, що у 53% респондентів найчастіше виникає потреба в навчальній літературі; 32% відчують потребу у художній літературі; 20% – у науково-популярній; 15% – у галузевій.

На протязі дослідження ми намагалися з'ясувати, чи читає молодь художню літературу? Аналіз результатів показав, що 43% респондентів читали або читають художні твори за навчальною програмою; 35% читають художню літературу в електронному вигляді; 30% – читають для розваги та тому, що для них це цікаво і важливо; 12% – надають перевагу екранізації художніх творів; 5% – взагалі не люблять читати; 3% респондентів зазначили, що їм не вистачає часу на читання художньої літератури і у 0,5% респондентів взагалі немає часу на читання.

Цікаво було дізнатися, яким жанрам молодь віддає перевагу. З'ясувалося, що більшість респондентів – 47% читає фантастику, фентезі; 38% – пригоди; 33% – твори про кохання; 27% віддають перевагу гумору та сатирі; 26% читають детективи; 21% – класичні твори; 20% – історичні романи; 16% – філософські твори; 15% – поетичні твори; 13% твори про війну та книги про життя відомих людей.

Серед найулюбленіших книг молоді найпопулярнішими є твори М. Булгакова, Е. Джеймс, К. Зюскінда, П. Коельо, Д. Ролінг, О. Уайльда. Улюбленими названо твори класиків: М. Гоголя, Ч. Діккенса, Ф. Достоєвського, О. Дюма, І. Ільфа та Є. Петрова, Ф. Кафки, А. Конан Дойла, Д. Лондона, Е. Ремарки, Р. Стівенсона, М. Твена, Л. Толстого, У. Шекспіра, М. Шолохова, Б. Шоу; твори сучасних авторів: Д. Брауна, Д. Глухівського, М. Мітчелл, К. Маккалоу, С. Крамер, Ф. Пулмана, Д. Селінджера та ін. Необхідно звернути увагу на те, що улюбленими книгами молоді є також твори вітчизняних авторів: І. Багряного «Тигрлови», Л. Костенко «Записки українського сумашедшого», І. Котляревського «Наталка-Полтавка», В. Малика «Посол Урус-шайтан», І. Нечуй-Левицького «Кайдашева сім'я», О. Турянського «Поza межами болю», Т. Шевченка «Катерина».

Твори вітчизняних авторів вказано також і серед прочитаних останнім часом книг, це: Ю. Андрухович «Таємниця», О. Довженко «Україна в огні», П. Куліш «Чорна рада», В. Підмогильний «Місто». Найпопулярнішими з прочитаних останнім часом респондентами книг є також твори: Д. Брауна, М. Булгакова, Е. Джеймс, В. Рот, П. Коельо, С. Крамер, Д. Селінджера та ін.

На запитання стосовно того, що заважає молоді читати, переважна більшість респондентів 65% зауважила, що їм не вистачає часу; 27% вважають, що є цікавіші заняття; у 12% немає бажання читати.

Привернули увагу також відповіді молоді на предмет визначення книги, респонденти вважають що книга – це: тренування розуму – 54%; естетична та душевна насолода – 53%; спосіб вільно, цікаво провести час – 22%; комфортний простір – 9%. Деякі респонденти зазначили зокрема, що книга – це саморозвиток; розвиток особистого мовлення; справжня духовна скарбниця.

На останнє запитання, стосовно того, в якому напрямі, на думку молоді, має розвиватися бібліотека університету, респонденти відповіли, що бібліотека має функціонувати як: електронно-інформаційний центр – 49%; комплексний бібліотечно-інформаційний центр – 44%; центр дистанційної доставки документів – 13%; традиційний центр зберігання документів – 13%. Один із респондентів зазначив, що бібліотека університету має бути тим осередком, який згуртує навколо кожної людини цікаве оточення.

Проведене дослідження дає можливість зробити певні висновки. Аналіз анкет є свідченням того, що незважаючи на всі перешкоди та труднощі, сучасна молодь, зокрема опитувані респонденти, не втратили свого інтересу до книги, переважна більшість читає і любить читати. Результати дослідження свідчать про те, що сьогодні друковані видання, за визначенням більшості респондентів, знаходяться на одному рівні з ресурсами Інтернет (хоча останнім часом значно зростає інтерес до електронної книги), отже традиційна книга не втратила своєї інформаційної функції і залишається одним із найважливіших інформаційних джерел, живе спілкування з

книгою існує і має існувати. Молодь звертається до книги не тільки в навчальних цілях, одним із факторів формування особистості залишається саме «читання для душі». Є певні зауваження до якості читання, серед вказаних молоддю творів зустрічаються жахи та бульварні романи, але в цілому картина читацьких інтересів досить непогана, оскільки серед вказаних книг є немало саме якісної літератури, а значний інтерес до фантастики та пригод визвано, насамперед, віковими особливостями читаючої аудиторії. Приємним стало і те, що більшість респондентів майбутнє нашої бібліотеки бачить саме як комплексний бібліотечно-інформаційний центр, тим самим підтверджуючи важливість існування традиційних ресурсів у поєднанні з інноваційними (електронними).

Враховуючи все вищевказане, нами було визначено перспективи щодо поліпшення інтересу молоді до книги та читання: створення комфортних умов для користувачів у роботі з книгою, комплектування фонду новинками художніх творів (використання для цього альтернативних джерел поповнення фонду бібліотеки), проведення масових заходів популяризації та реклами книги (використання традиційних та інноваційних форм популяризації – віртуальні виставки, буктрейлери, віртуальні презентації книги тощо), використання індивідуального підходу до користувачів у процесі обслуговування, підвищення культури обслуговування користувачів, орієнтація на розвиток професійних якостей, вивчення та впровадження інноваційного досвіду. Все це має сприяти тому, щоб зацікавити та привернути увагу користувача до книги та читання.

УДК 025.5:347.77

Бега Ирина Петровна,

заведующая отделом научно-технической библиотеки

Национального аэрокосмического университета им. Н. Е. Жуковского «ХАИ»

почт. адрес: НАКУ ХАИ, ул. Чкалова, 17, г. Харьков, 61070, Украина

e-mail: onti-ntb@khai.edu

ПАТЕНТНО-ИНФОРМАЦИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В УЧЕБНОЙ И НАУЧНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ НАКУ «ХАИ»

*Тот, кто не идет в ногу со временем –
со временем уходит.*

Патентная информация широко используется для анализа изобретательской активности различных фирм и организаций, выявления тенденций мирового развития науки и техники. Оперативность, достоверность, четкость и лаконичность изложения сведений о техническом решении, законодательно установленные требования к описанию изобретения обеспечивают патентной информации высокую информативность. К патентной информации относятся сведения правового,

технического, экономического характера, извлеченные из патентных документов. Как известно, патентные документы могут быть первичными и вторичными.

В Национальном аэрокосмическом университете им. Н. Е. Жуковского «ХАИ» существующий патентный фонд делится на две части:

- полные описания изобретений к заявкам, полные описания изобретений к патентам, хранящиеся в отделе интеллектуальной собственности университета;
- вторичные документы и патентная литература, хранящиеся в научно-технической библиотеке (НТБ).

В фонде информационно-библиографического отдела НТБ университета имеются: 7-я и более ранние редакции Международной патентной классификации разделов В, F, G, H и алфавитно-предметного указателя к ним; официальный бюллетень Государственного департамента интеллектуальной собственности «Промислова власність» (1993–1998, 2004–2008) с годовыми указателями в двух томах (I том – «Винаходи, корисні моделі, топографії інтегральних мікросхем», II том – «Промислові зразки, знаки для товарів і послуг, кваліфіковані зазначення походження товарів»).

Патентная литература представлена российскими периодическими изданиями «Интеллектуальная собственность. Промышленная собственность» и «Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права» (годы издания 2002–2008) и украинскими журналами «Интеллектуальний капітал» (годы издания 2004–2005), «Теорія і практика інтелектуальної власності» (2005–2008 гг.) и «Інтелектуальна власність» (с 2002 г. по настоящее время). Публикации в журналах рассматривают вопросы, связанные с промышленной собственностью, такой как патенты и лицензии на изобретения, полезные модели, промышленные образцы, товарные знаки, а также отражают вопросы связанные авторским правом и смежными правами, такими как права на фонограммы, произведения литературы и искусства, программное обеспечение и т.д. Эта информация актуальна при подготовке рефератов или курсовых и дипломных работ.

В книжном фонде востребованы книги Дахно И.И. «Патентно-лицензионная работа», «Право інтелектуальної власності», «Патентоведение», Борохович Л. «Ваша интеллектуальная собственность», Мікульонок І.О. «Основи інтелектуальної власності», Мельников В.М. «Товарные знаки и фирменные наименования», книга «Охорона інтелектуальної власності в Україні».

В фонде отдела имеются реферативные журналы (РЖ) ВИНТИ «Механика. Механика деформируемого тела», «Машиностроение», «Воздушный транспорт. Авиастроение» (2000–2012, 2014 гг.), «Авиационные и ракетные двигатели» (2000–2012, 2014 гг.), «Двигатели внутреннего сгорания» (2007–2008 г.), которые представлены как на бумажных, так и на электронных носителях, содержащих патентную и научно – техническую информацию. Просмотр электронных научных изданий (ЭНИ) ВИНТИ возможен в информационно-поисковой системе «Сокол».

Патентная документация является самостоятельным специальным видом научно-технической документации – это информация об изобретениях. Как конечный результат научных изысканий или конструкторских разработок, как предложение, направленное на техническое совершенствование производства,

изобретение должно пройти независимую экспертизу на соответствие критериям (новизна, изобретательский уровень, промышленная применимость) с фиксацией даты приоритета, регистрацией в государственных реестрах и выдачей охранного документа (патента).

На базе собственного патентного фонда и электронных ресурсов, представленных в сети Интернет большинством ведущих патентных ведомств и международных организаций по охране промышленной собственности, информационно-библиографический отдел НТБ осуществляет патентно-информационное обеспечение учебной и научной деятельности университета, проводит патентный поиск и выполняет свои образовательные функции.

В университете о защите интеллектуальной собственности читаются следующие дисциплины: «Интеллектуальная собственность», «Научно-исследовательская работа студентов», «Научно-исследовательская работа магистров». Патентные исследования проводят перед началом курсовой или дипломной работы, включающей в себя разработку устройства, технологического процесса, конструкторскую разработку или создание товарного знака. В течение 36 часов практических занятий студенты овладевают навыками патентного поиска, проводят экономические расчеты значимости изобретения, знакомятся с патентным правом.

Задание студенту на патентные исследования со сформулированной темой выдает руководитель проекта. Регламент поиска предусматривает определение стран поиска информации, определение глубины поиска, классификации предмета поиска по индексам МПК (Международной патентной классификации).

Пользуясь нашим фондом, можно проводить патентный поиск по следующим критериям:

- систематический (по индексам МПК);
- именной поиск (по имени автора);
- нумерационный поиск (по номеру и дате публикации охранного документа);
- поиск по публикационным данным (по номеру и дате публикации);
- поиск по заявочным данным (по номеру и дате заявки).

Систематический или предметный поиск является основным и чаще всего применяемым.

Общая стратегия проведения поиска следующая: по алфавитно-предметному указателю, имеющимся в информационном отделе, пользователь библиотеки определяет раздел, класс, подкласс, группу и подгруппу разрабатываемого объекта по международной патентной классификации (МПК); выполняет просмотр информации по найденным патентам (описания, изображения, чертежи); определяет компании и патентовладельцев, наиболее часто встречающихся в найденном материале и изучает их патенты в смежных областях.

На сегодня одним из наиболее важных инструментов поиска патентной информации есть электронные ресурсы, представленные в сети Интернет большинством ведущих патентных ведомств и международных организаций по охране промышленной собственности. На сайте государственной системы правовой

охраны интеллектуальной собственности «Украинский институт промышленной собственности» представлено 8 баз данных (БД), включающих сведения о зарегистрированных объектах промышленной собственности и принятых к рассмотрению заявках и 15 информационно-справочных систем (ИСС), которые разделяются на несколько групп.

Национальные БД и ИСС дают возможность эффективно проводить разные виды поиска объектов интеллектуальной собственности, каким предоставляется правовая охрана в Украине. Актуализация данных во всех базах (за исключением БД «Перспективные изобретения Украины» и автоматизированной БД интеллектуальной собственности УЕФА и его коммерческих партнеров») выполняется дважды в месяц. Важная особенность специализированной БД «Изобретения (полезные модели) в Украине» заключается в обеспечении возможности выполнять не только поиск, но и полноценный просмотр информации. Формирование поискового запроса выполняется с помощью поисковых критериев, а именно – библиографических данных и ключевых слов. База данных обеспечена высокопроизводительной поисковой системой, которая дает возможность пользователям выполнить предметный (тематический), именной и нумерационный поиски и просмотреть в электронном виде полные тексты всех патентных документов.

Специализированную БД «Изобретения (полезные модели) в Украине» создано на основе официальной информации о зарегистрированных патентах Украины на изобретения (полезные модели), сведения о которых опубликованы Государственной службой интеллектуальной собственности в официальном бюллетене «Промислова власність».

Все чаще в учебном процессе студентам даются задания на разработку знака для товаров и услуг. Процесс создания, правовой охраны и использования одного из наиболее затребованных на сегодня объектов интеллектуальной собственности – знака для товаров и услуг включает обязательное использование Международной классификации товаров и услуг (МКТУ) для регистрации знаков. Это процесс с 1993 года регулируется Законом Украины «Об охране прав на знаки для товаров и услуг». БД «Зареєстровані в Україні знаки для товарів і послуг» создана на основе официальной информации о зарегистрированных свидетельствах Украины на знаки для товаров и услуг, ведомости о которых тоже опубликованы Государственной службой интеллектуальной собственности в официальном бюллетене «Промислова власність».

Следует отметить, что особенностями доступных через сеть Интернет национальных БД и ИСС есть их максимальная наполняемость по составу, объему и достоверностью содержания размещенных в них ведомостей касательно большинства объектов промышленной собственности, каким предоставляется правовая охрана в Украине. Пользователи имеют возможность оперативно получать информацию относительно всего «жизненного цикла» заявленных и зарегистрированных объектов интеллектуальной собственности, в частности, промышленной собственности.

В последнее время по заявкам кафедр справочно-информационным отделом выполнен патентный поиск по темам: «Восстановление электрохимических аккумуляторов», «Способы и приборы кодирования информации», «Крепление крыльев к фюзеляжу летательного аппарата».

В феврале 2015 года по заявке Объединенного студенческого конструкторского бюро (ОСКБ) был выполнен патентный поиск по теме «Разработка и исследование отдельных систем БПЛА». Цель поиска – определение новых разработок и тенденций развития в области стартовых устройств беспилотных летательных аппаратов). Поиск проводился по специализированной БД «Винаходи (корисні моделі) в Україні», FIND PATENT.RU – Россия, FREEPATENT – Россия, Европейского патентного ведомства ESPACENET, базы патентов Беларуси. Общее количество формально-релевантных источников составило – 700 наименований, 35 из которых – прототипы для собственных разработок.

Но не на все объекты интеллектуальной собственности можно получить охранные документы. На объекты авторского права и объекты смежных прав специальные охранные документы не выдаются. К нам все чаще обращаются сотрудники и студенты университета с вопросами о патентовании программного обеспечения. На сегодняшний день патент на программное обеспечение – предмет многих споров и дискуссий. Патентование программного обеспечения в одних странах возможно, а в других – нет. В Украине на программное обеспечение патент не выдается, однако в соответствии с положениями Бернской конвенции об охране литературных и художественных произведений, в которую Украина вступила 25 октября 1995 г., и согласно п.4 ст. 433 Гражданского кодекса Украины – компьютерные программы охраняются как литературные произведения. Таким образом, компьютерные программы входят в перечень объектов авторского права. Порядок регистрации авторского права на компьютерные программы в Украине осуществляется согласно Закону Украины «Об авторском праве и смежных правах».

Однако, поскольку защита авторским правом распространяется только на текст кода, функции программного обеспечения остаются не защищенными. Вследствие этого, для защиты разработок в области программного обеспечения применяют патентование функций или алгоритмов, описывая их с помощью аппаратных средств либо элементов устройств, в которых применяются данные функции или алгоритмы. Таким образом, объектом патентования становится устройство или способ. Такой подход при патентовании программ ЭВМ применяется и в Украине, и во многих других странах.

В настоящее время пользователями библиотеки успешно используются следующие поисково-информационные ресурсы, представленные на сайте НТБ «ХАИ» в разделе «Патентные ресурсы»:

– информационно-поисковые Интернет – БД по интеллектуальной собственности патентных ведомств России, Германии, США, Всемирной организации интеллектуальной собственности (ВОИС/WIPO), Европейского патентного ведомства.

Подводя итоги, можно сказать, что работа нашего отдела ориентирована на комплексное информационное обеспечение инновационных процессов в научной и учебной деятельности университета. Сотрудники отдела оперативно предоставляют широкий спектр услуг, необходимых для прогноза конъюнктуры рынка, обеспечения правовой охраны результатов научно-технической деятельности ученых и студентов университета.

Список источников информации

1. Лисенко Л. Бази даних щодо об'єктів промислової власності, доступних через Інтернет / Л. Лисенко // Інтелектуальна власність. – 2013. – № 8. – С. 19–28.
2. Плотнікова Л. В. Про деякі особливості використання міжнародної класифікації товарів і послуг для реєстрації знаків / Л. В. Плотнікова, А. І. Рябець // Винахідник і раціоналізатор. – 2009. – № 1. – С. 20–23.
3. Патентна документація як джерело науково-технічної інформації / І. П. Гавриш // Людина, культура, техніка в новому тисячолітті : Х Міжнар. наук.-техн. конф., 10–13 верес. 2009 р. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ». – Харків, 2009. – С. 60–61.

УДК 02:004.4

Бережна Ксенія Сергіївна,

бібліотекар II категорії

залу інформаційного сервісу

бібліотеки Харківського національного університету

міського господарства ім. О. М. Бекетова

пошт. адреса: ХНУМГ, вул. Революції, 12, м. Харків, 61002, Україна

конт. тел.: 063-240-56-67

e-mail: beksssss@inbox.ru

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ АІБС «КОНА» В РОБОТУ БІБЛІОТЕКИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

Автоматизована інформаційно-бібліотечна система (АІБС) «Кона» є першою бібліотечною системою з відкритим вихідним кодом, яка широко використовується публічними, шкільними та спеціальними бібліотеками. Система «Кона» була створена в 1999 р. новозеландської компанією «Katipo Communication LTD» для бібліотеки Ngorohenua і вперше була впроваджена в січні 2000 р. Хоча перші версії системи Кона були призначені для малих і середніх бібліотек, вона згодом була модернізована і в даний час використовується понад 350 бібліотеками світу. Можливо, успіх ПЗ закладено в його назві. «Кона» мовою маорі означає дар або пожертвування.

Бібліотека Харківського національного університету міського господарства (ХНУМГ) ім. О. М. Бекетова впродовж 2008–2009 рр. здійснила перехід на вільне ПЗ «Кона» (версія 2.2). До цього часу бібліотека працювала з модулем «Каталогізація» французької програми «Liber Media».

АІБС«Коґа» забезпечує основні функції, які потрібні для обслуговування читачів:

- онлайнвий доступ до електронного каталогу;
- електронний заказ документів;
- каталогізація;
- база даних читачів бібліотеки;
- видача/повернення книжок;
- зв'язок між відділами та філіями бібліотеки.

Крім перерахованих вище особливостей, АІБС «Коґа» має і ряд інших:

- простий і зрозумілий інтерфейс;
- можливість широкого, багатоаспектного і оперативного пошуку;
- можливість керування документальними потоками і абонентами;
- можливість імпорту та експорту бібліографічних записів;
- можливість аналітичного опису статей;
- здатність працювати з будь-якою кількістю підрозділів, користувачів (категорій користувачів), примірників (категорій примірників), валют та інших бібліотечних даних;

- модуль каталогізації з вбудованим клієнтом Z39.50.

З 2009–2014 рр. електронний каталог на фонд бібліотеки ХНУМГ ім. О. М. Бекетова в АІБС «Коґа» створювався в кілька етапів які представлені у вигляді таблиці.

Таблиця – Етапи створення електронного каталогу АІБС «Коґа»

Рік	Введено описів за рік (назв) у АІБС «Коґа»	Обсяг електронного каталогу в назвах станом на грудень поточного року
1	2	3
2009 Розпочали працювати у версії 2.2 ПЗ «Коґа»	12324 описів конвертували з ПЗ «Лібер Медіа», та ввели 3831	16155
2010	35155 введення фондів читальних залів (введено багато назв, але мало примірників)	51310
2011 Перехід на версію 3.0.2 ПЗ «Коґа» . Розпочали обслуговувати користувачів в автоматизованому режимі. (Електронний формуляр. Видача/повернення. Електронне замовлення документів)	3506	54816

1	2	3
2012	9451	64267
2013	9738	74005
2014 3 листопада здійснили перехід на версію 3.16.04	9302	83307 назв (283091 примірник)
2015	Версія 3.16.04 дає змогу робити аналітичний опис документів. Розпочали робити посилання на електронні адреси документів, які розміщені у Цифровому репозиторії, розміщувати фото обкладинки документів.	

З 2009 по 2011 р. бібліотека продовжила роботу по створенню ЕК на фонд бібліотеки. У 2011 р. був здійснений перехід на версію 3.0.2 ПЗ «KoHa». Недоліком перших версій АІБС була відсутність аналітичного опису періодичних видань. З вересня 2011 р. бібліотека розпочала обслуговувати користувачів в автоматизованому режимі. Здійснювалися наступні бізнес-процеси:

1. Каталогізація (створення нового запису та редагування).

2. Обіг:

- пошук за документами;
- пошук за користувачами;
- електронний формуляр;
- видача/Повернення документів;
- електронне замовлення документів;
- переміщення документів по відділам бібліотеки.

3. Звіти щодо обігу:

- черга резервувань;
- переміщення документів по відділам;
- прострочення терміну користування;
- нові надходження;
- статистика (надходження; користувачі; користувачі з найбільшою кількістю книговидач; користувачі, яким ще нічого не видавалося; примірники, що не видавалися; втрачені примірники; каталог за типами одиниць та ін.)
- обсяг ЕК за назвами документів, примірниками та ін.;

Обслуговування сучасних користувачів бібліотеки потребує нових технологій, у тому числі, повноцінного онлайн-обслуговування. Тому бібліотека орієнтується на надання користувачам доступу до віддалених інформаційних ресурсів та ресурсів, які створюються в університеті. Працюючи через АІБС «KoHa» в електронному каталозі бібліотеки (<http://koha.kname.edu.ua/>), користувачі мають можливість через дружній веб-інтерфейс у режимі on-line здійснювати простий і розширений пошук, зробити попереднє замовлення літератури.

На початок 2015 р. Електронний каталог (ЕК) бібліотеки налічував 87 925 записів, поповнення за минулий рік – 8 564, звернень до каталогу зовнішніх користувачів – 15 146.

У листопаді 2014 р. бібліотека здійснила перехід на версію 3.16.04 АБС «Кoha», яка дала змогу здійснювати нові бізнес-процеси:

- аналітичний опис періодичних статей;
- он-лайн посилання на повнотекстові версії документів, що знаходяться у Цифровому репозиторії університету <http://eprints.kname.edu>, на сайт науково-технічного збірника «Комунальне господарство міст» <http://khg.kname.edu.ua> та міжнародного науково-технічного журналу «Світлотехніка та електроенергетика» <http://lepe.kname.edu.ua>.

На даний момент за допомогою вільного ПЗ «Кoha» у роботу бібліотеки впроваджена автоматизація більшості бізнес-процесів. Створено 23 АРМ-бібліотекарів, які мають наступну організаційну структуру:

- Відділ автоматизації – 4 АРМ бібліотекаря:
 - 1 АРМ – обслуговування та налагодження АБС (Кoha);
 - 2 АРМ – каталогізація, створення нового запису; додавання нових примірників; пошук в електронному каталозі (Кoha); робота в Internet, Word, Excel;
 - 1 АРМ – сервер 1С: Книга сумарного обліку та інвентарна книга (1С), створення штрих-кодів читацьких квитків(Кoha), створення читацьких квитків (1С, Кoha); робота в Internet, Word, Excel.

- Відділ комплектування та наукової обробки літератури – 4 АРМ бібліотекаря:

- 2 АРМ – каталогізація, створення нового запису; додавання нових примірників; пошук в електронному каталозі (Кoha);

- 1 АРМ – внесення інформації про документ в книги інвентарного та сумарного обліку (1С:Підприємство); пошук в електронному каталозі (Кoha); робота в Internet, Word, Excel;

- 1 АРМ – внесення інформації про документ до книг інвентарного та сумарного обліку (1С:Підприємство), ведення картотеки книгозабезпеченості (Excel); пошук в електронному каталозі (Кoha), замовлення нових надходжень (Internet, Word).

- Відділ книгозбереження – 4 АРМ бібліотекаря:
 - 2 АРМ – створення топокatalogу (обіг): каталогізація, створення нового запису; додавання нових примірників, редагування записів; видалення списаних примірників, пошук в електронному каталозі (Кoha);

- 1 АРМ – інвентаризація фонду (Кoha); пошук в електронному каталозі («Кoha»);

- 1 АРМ – переміщення фонду; пошук в електронному каталозі (Кoha); робота в Internet, Word, Excel.

- інформаційно-бібліографічний відділ 3 АРМ бібліотекаря:
 - 1 АРМ – формування картотеки праць вчених: створення нового запису; додавання нових примірників, редагування записів; пошук в електронному каталозі (Koha), (Internet, Word, Excel);

– 1 АРМ – створення бібліографічних покажчиків (Word), аналітичний опис статей (KoHa); пошук в електронному каталозі (KoHa); робота в Internet, Word;

– 1 АРМ – аналітичний опис статей (KoHa); пошук в електронному каталозі (KoHa), робота в Internet, Word.

• Читальний зал №1 – 1 АРМ бібліотекаря – видача/повернення, резервування літератури за штрих-кодом; пошук в електронному каталозі («KoHa»); робота в Word.

• Читальний зал №2 – 1 АРМ бібліотекаря – 1 АРМ – видача/повернення, резервування літератури за штрих-кодом; пошук в електронному каталозі («KoHa»), робота в Internet, Word.

• Абонемент навчальної літератури – 3 АРМ бібліотекаря:

– 3 АРМ – видача/повернення, резервування літератури за штрих-кодом; пошук в електронному каталозі (KoHa), робота в Word.

• Заочний абонемент – 1 АРМ бібліотекаря – видача/повернення, резервування літератури за штрих-кодом; пошук в електронному каталозі («KoHa»), робота в Word.

• Науковий абонемент – 1 АРМ бібліотекаря – видача/повернення, резервування літератури за штрих-кодом; пошук в електронному каталозі («KoHa»), робота в Word.

• Художній абонемент – 1 АРМ – видача/повернення, резервування літератури за штрих-кодом, бібліографічна обробка документів; пошук в електронному каталозі («KoHa»), робота в Word.

Інтерфейс АІБС «KoHa» можна конфігурувати і адаптувати до вимог користувачів системи. Тому будь-яка бібліотека зможе силами своїх фахівців внести необхідні зміни, нововведення і доповнення до системи.

АІБС «KoHa» також дозволяє бібліотекам своєчасно, повно та оперативно задовольнити інформаційні запити користувачів, що постійно зростають, сприяє збільшенню обсягів електронних каталогів і повнотекстових баз даних.

В Україні система «KoHa» зокрема використовується у таких бібліотеках:

– Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова;

– Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя;

– Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського;

– Гадяцьке училище культури ім. І. П. Котляревського;

– Київська Богословська Семінарія;

– Київський університет ім. Бориса Грінченка;

– Львівська Богословська Семінарія.

На сучасному етапі розвитку автоматизації бібліотек доцільно обирати сучасне ПЗ з відкритими кодами таке як АІБС «KoHa». Про це свідчить досвід бібліотеки.

УДК 023.5

Богданова Катерина Дмитрівна,

бібліотекар-бібліограф

бібліотеки Харківської державної академії культури

пошт. адреса: ХДАК, Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, 61057, Україна

конт. тел.: 731-27-83

e-mail: katyab1993@mail.ru

СТАЛІНА ІВАНІВНА ВОЛКОВА – ВІДОМИЙ БІБЛІОТЕКОЗНАВЕЦЬ, ПЕДАГОГ, ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ

Сталіна Іванівна Волкова – яскравий представник української Харківської бібліотекознавчої школи, кандидат педагогічних наук, доцент, яскрава особистість. Вона належить до покоління шістдесятників, людей високих моральних ідеалів, рівня духовної культури, професіоналізму.

До цього часу бібліотекознавцями висвітлювалися лише окремі аспекти життєвого шляху Волкової як видатного науковця, педагога, історика бібліотечної справи та громадського діяча. Слід назвати праці таких українських вчених, як: Т.І. Ківшар, Н.М. Кушнарєнко, А.А. Соляник, В.М. Шейко та ін. Однак системного висвітлення життєвого і творчого шляху С.І. Волкової поки що не існує.

Сталіна Іванівна Волкова народилась 28 грудня 1931 р. у Ленінграді. Вона зростала в родині службовців, її батько Іван Ілліч багато років працював на керівній комсомольській та партійній роботі, до початку Великої Вітчизняної війни був директором заводу технічних масел у Ленінграді. У 1941 р. Ілля Ілліч загинув на Ленінградському фронті. Мати Марія Матвіївна також усе своє життя працювала на керівній партійній роботі.

Після закінчення семи класів середньої школи, внаслідок важкого матеріального становища та хвороби матері С.І. Волкова вступає на навчання до Ленінградського Бібліотечного технікуму. Родичі Сталіни Іванівни відмовляли її від вступу до технікуму, мотивуючи це не престижністю та малооплачуваністю роботи бібліотекаря. Але, незважаючи на це, вона вступила до цього технікуму та закінчила його з відзнакою у 1949 р.

У 1949 р. Сталіна Іванівна вступає до Ленінградського державного бібліотечного інституту ім. Н.К. Крупської, який закінчує у 1953 р. з відзнакою. Звісно, керівництво інституту не могло упустити талановиту студентку, тому рішенням Вченої Ради вона була зарахована до аспірантури на кафедру бібліотекознавства за спеціальністю «Історія бібліотечної справи».

Під час навчання в аспірантурі С.І. Волкова затверджується як історик бібліотечної справи, що підтверджує назва дисертації, над якою вона працювала: «Масові бібліотеки РСФСР в роки другої п'ятирічки». В період роботи над дослідженням Сталіна Іванівна працює в архівах Ленінграду, вивчаючи різноманітні документи, статистичні дані. До речі, Сталіна Іванівна Волкова була однією з небагатьох, хто мав доступ до роботи в архівах. Після закінчення аспірантури Ленінградського державного бібліотечного інституту (нині Санкт-Петербурзький

університет культури і мистецтв) у грудні 1956 р. Сталіна Іванівна була зарахована до педагогічного складу Харківського державного бібліотечного інституту (нині – Харківська державна академія культури) спочатку на посаду викладача, а згодом в якості старшого викладача кафедри бібліотекознавства. У 1968 р. вона захищає кандидатську дисертацію «Укріплення й розвиток масових бібліотек РСФСР в роки другої п'ятирічки», за що їй було присуджено науковий ступінь кандидата педагогічних наук.

Під час роботи в інституті С.І. Волкова виявляє себе здібним організатором і керівником кафедри бібліотекознавства, висококваліфікованим спеціалістом. Під її керівництвом розроблено ряд навчальних програм та інших методичних матеріалів. Вона активно займається адміністративною діяльністю, яку уміло поєднує з навчально-методичною, науковою та виховною роботою. Вона вміє і любить працювати зі студентами, її лекції завжди проводились на високому теоретичному та практичному рівні. Як досвідчений фахівець вона здійснила значний внесок в розробку історії, теорії та методики викладання бібліотекознавства та у розвиток харківської наукової бібліотекознавчої школи зокрема. Під керівництвом С.І. Волкової було захищено більше ніж 70 наукових студентських робіт.

Своїм науковим вчителем Сталіна Іванівна вважає Надію Яківну Фрідьєву, яка була завідувачкою кафедри бібліотекознавства у той період, коли Волкова почала працювати у Харківському державному бібліотечному інституті (1956 р.). Надія Яківна усіяко надавала підтримку молодому викладачу, допомагала йому зорієнтуватись у величезному потоці інформації та звикнути к новій ролі – ролі викладача.

Серед основних питань, що входять до кола наукових інтересів С. І. Волкової, варто виділити: теоретичні питання обслуговування читачів, проблеми диференціації читачів, удосконалення форм і методів індивідуальної і масової роботи, бібліотекознавство як наука, об'єкт та предмет бібліотекознавства, історія бібліотечної справи.

Волкова Сталіна Іванівна була заступником головного редактора республіканського науково-методичного збірника «Бібліотекознавство і бібліографія» (з 1976 по 1987 рр.). Протягом усього періоду своєї педагогічної діяльності в ХДІК вона постійно обиралась на керівні посади громадських організацій, була постійним куратором академгруп студентів.

Науковий доробок С. І. Волкової налічує 52 праці й понині має великий успіх у науковому й навчальному середовищі.

УДК 025.4

Галицька Світлана Володимирівна,

мол. наук. співроб. відділу наукового опрацювання документів

Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

пошт. адреса: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039, Україна

конт. тел.: (044)-525-81-17

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

Орешина Наталія Володимирівна,

мол. наук. співроб. відділу наукового опрацювання документів

Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського

пошт. адреса: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 03039, Україна

конт. тел.: (044)-525-81-17

e-mail: n.oreshina73@gmail.com

ЛІНГВІСТИЧНА ОСНОВА СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕЧНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ БІБЛІОТЕЦІ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

Для аналітико-синтетичного опрацювання надходжень, а також для організації та ведення систематичного каталогу бібліотеки застосовують бібліотечно-бібліографічні класифікації. Найвідоміші системи класифікації наук визначили принципи побудови цих класифікацій на основі ієрархічного «дерева знань» з виділенням спеціальних розділів і підрозділів для систематизації особливих видів книг [1, с. 21]. Багатогалузеві класифікаційні схеми мають певні переваги для розкриття змісту інформаційних ресурсів, вони «підтримуються великими бібліотечними центрами, мають добре розроблені методичні засади для підтримки в актуальному стані; охоплюють всі галузі знання та надають можливість обмежувати сферу пошуку, виділяти необхідну тематичну частину великої колекції» [2, с. 39]. Завдяки своєму науковому підґрунтю бібліотечні класифікації стали основою інформаційно-пошукових мов (ІПМ) сучасних систем автоматизації, які є потужним засобом ефективного використання величезного інформаційного потенціалу бібліотек.

Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (НБУВ) застосовує для опрацювання документів у технологічному циклі «Шлях документів у процесі бібліотечного опрацювання», а також у технологічному циклі обслуговування користувачів бібліотеки (зокрема, під час виконання інформаційних запитів) Рубрикатор НБУВ (РНБУВ) – ієрархічну інформаційно-пошукову мову класифікаційного типу. Насамперед, РНБУВ – це робочі таблиці класифікації, які відбивають особливості структури й ступінь деталізації систематичного каталогу бібліотеки та уточнюються згідно з фактичним масивом і складом фондів бібліотеки. Слід зазначити, що робочими таблицями класифікації традиційно вважають такі таблиці, які відбивають особливості структури та ступінь деталізації систематичних каталогів бібліотек певного типу [3, с. 35]. РНБУВ, розроблений фахівцями відділу наукового опрацювання документів НБУВ, повторює структуру таблиць Бібліотечно-бібліографічної класифікації (ББК) для наукових бібліотек, наслідує методику

систематизації, але відрізняється змістовим наповненням. Він є головним методичним документом, який регламентує процеси систематизації надходжень і організації бібліотечних каталогів, фіксує накопичений досвід для наступної систематизації надходжень. Також це розвинутий лінгвістичний засіб упорядкування і розкриття знань, класифікаційна інформаційно-пошукова мова бібліотечно-інформаційної системи.

Одним зі складників РНБУВ є підрозділ «Л8/9 Харчові виробництва» розділу «Л Хімічна технологія. Хімічні та харчові виробництва».

Проект підрозділу розроблено на основі повного варіанта таблиць ББК для наукових бібліотек («Библиотечно-библиографическая классификация. Таблицы для научных библиотек. Выпуск IX, часть 1, 1965»), а також власних напрацювань НБУВ. Робочі таблиці класифікації відтворюють структуру і зміст підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» Генерального систематичного каталогу НБУВ.

З майже тисячі рубрик робочих таблиць класифікації підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» РНБУВ понад 300 рубрик було утворено шляхом комбінування індексів основних і допоміжних таблиць, загальних і спеціальних типових поділів, відповідно до правил загальної методики систематизації.

Систематична частина підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» РНБУВ містить робочі таблиці класифікації з виробництва, зберігання і використання харчових продуктів.

Спеціальні типові поділи та план розташування до підрозділу дозволяють виділити під певною рубрикою детальніші рубрики за умови накопичення літератури. Наприклад, для рубрики «Л927 Ковбасне виробництво» приєднанням спеціальних типових поділів можемо виділити такі підрубрики, як «Л927-3 Сировина ковбасного виробництва», «Л927-5 Устаткування ковбасного виробництва», а за допомогою поділів плану розташування – такі рубрики, як «Л927.04 Формування ковбасних виробів», «Л927.05 Термічне оброблення ковбасних виробів» тощо.

Підрозділ доповнено детальними рубриками, під якими збирається література з методів дослідження, випробування, аналізу і контролю, які застосовують у харчових виробництвах (фізичних, оптичних, хімічних, біологічних), а також рубриками, під якими збирається література з хімізації харчових виробництв, властивостей та якостей харчових продуктів, їх класифікації, номенклатури та сертифікації, харчових добавок, фальсифікатів харчових продуктів тощо. Відкрито рубрики для деталізації літератури з таких процесів оброблення харчових продуктів, як екструзія, розчинення, лазерне оброблення. Деталізовано рубрики, під якими збирається література з транспортного господарства і устаткування переробних підприємств, техніко-економічних питань зберігання і перероблення харчової сировини, продукції харчових виробництв, технічного контролю тощо.

Відкрито новий підрозділ «Л89 Мікробіологічна промисловість (біотехнологія)», також рубрики для деталізації літератури з устаткування і сировини мікробіологічного виробництва, з виробництва харчових добавок та інші.

Алфавітно-предметний покажчик до підрозділу «Л8/9 Харчові виробництва» містить понад 6000 пошукових одиниць і допомагає швидко визначити розташування необхідних рубрик і понять у систематичній частині робочих таблиць класифікації.

Ключові слова – майже всі іменники та прикметники, які зустрічаються у систематичній частині робочих таблиць. Кожна складна рубрика відображена у покажчику кілька разів, що дозволяє знайти необхідну інформацію за будь-яким ключовим словом. Наприклад, рубрику «ЛІ920.3 Розморожування (дефростація) м'яса» можна знайти за словами: «розморожування», «дефростація», «м'ясо».

Довідкова частина підрозділу «ЛІ8/9 Харчові виробництва» містить спеціальні типові поділи та план розташування для деталізації підрозділу, а також тлумачний словник з поясненнями основних термінів виробництва, зберігання і використання харчових продуктів. Наведена термінологія охоплює найменування окремих виробництв, процесів оброблення харчової сировини та устаткування харчових підприємств, видів харчових продуктів, а також сировини рослинного і тваринного походження. Словник також містить назви та визначення окремих страв, напоїв, смакових продуктів тощо.

Також підрозділ «ЛІ8/9 Харчові виробництва» є складником скороченого варіанта РНБУВ, проект якого розробили фахівці відділу наукового опрацювання документів НБУВ для організації та ведення систематичних каталогів спеціалізованих відділів бібліотеки, а також для використання науковими бібліотеками з фондами невеликого обсягу. Цей варіант РНБУВ охоплює всі розділи знань і за деталізацією відповідає робочим таблицям ББК для масових бібліотек. Він відрізняється від повного варіанта РНБУВ, впровадженого в електронний каталог НБУВ, рівнем деталізації та розгалуженістю структури. Якщо систематична частина повного варіанта підрозділу «ЛІ8/9 Харчові виробництва» налічує майже тисячу рубрик, то систематична частина скороченого варіанта РНБУВ містить 40 основних рубрик цього підрозділу.

Варто зазначити, що на 2015 рік відділами наукового опрацювання документів і програмно-технологічного забезпечення комп'ютерних мереж НБУВ заплановано роботу з розроблення бази даних «Скорочений варіант Рубрикатора НБУВ для наукової бібліотеки». Базу даних буде створено з метою оптимізації процесу систематизації документів, організації та ведення систематичного каталогу, формування бази даних як складника довідково-бібліографічного апарату бібліотеки. Крім того, для користувачів ця база даних стане ефективним засобом навігації в масивах інформаційних ресурсів, зокрема, для тематичного пошуку за допомогою класифікаційної ієрархії та алфавітно-предметного покажчика.

Рубрика бази даних повинна включати класифікаційний індекс, заголовок, методичні вказівки та посилання (якщо такі є), а також терміни для формування алфавітно-предметного покажчика. Планується передбачити можливість внесення в базу даних спеціальних типових поділів і планів розташування для певних розділів і підрозділів скороченого варіанта РНБУВ, географічних, етнічних, мовних, територіальних, хронологічних типових поділів, загальних типових поділів.

При роботі з базою даних користувач отримає можливість доступу до ієрархічної структури скороченого варіанта РНБУВ і переходу з певного рівня класифікаційної ієрархії на рівень вище або нижче для розширення або звуження меж тематичного пошуку. Користувач зможе обирати потрібні йому розділи, переглядати їх структуру і обирати необхідні рубрики, здійснювати швидкий перехід до бібліографічної бази

даних з формуванням переліку бібліографічних записів відповідної тематики. Також для тематичного пошуку він зможе скористатися алфавітно-предметним покажчиком.

Таким чином, РНБУВ, ієрархічна інформаційно-пошукова мова класифікаційного типу, є важливішим компонентом лінгвістичного забезпечення автоматизованої бібліотечної технології, здатним забезпечити належний рівень функціонування пошукової системи бібліотеки. Його удосконалення і актуалізація, укладання методичних та інструктивних матеріалів з його застосування та інші процеси, спрямовані на підвищення ефективності використання інформаційного ресурсу бібліотеки, є важливішими для адаптації бібліотеки до реалій сучасного інформаційного суспільства, в якому інформація, знання та інформаційні технології є визначальними чинниками розвитку суспільства в цілому.

Список джерел інформації

1. Гиляревский Р. С. Рубрикатор как инструмент информационной навигации / Р. С. Гиляревский, А. В. Шапкин, В. Н. Белоозеров. – СПб. : Профессия, 2008. – 352 с.
2. Лобузін К. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах : [монографія] / К. В. Лобузін; НАН України ; НБУВ. – К., 2010. – 132 с.
3. Сукиасян Э. Р. Школа индексирования : практ. пособие / Э. Р. Сукиасян. – М. : ЛИБЕРЕЯ–БИБИНФОРМ, 2005. – 144 с.

УДК 027.27

Грбар Наталья Григорьевна,

доц. кафедри, канд. наук по соц. коммуникациям, гл. библиограф библиотеки,
Харьковского национального технического университета
сельского хозяйства им. П. Василенко

почт. адрес: ХНТУСХ, г. Харьков, ул. Артема, 44, , 61002, Украина

конт. тел.: 0971650318

e-mail: grabar-ng@mail.ru

Соколовская Татьяна Борисовна,

вед. библиотечарь Научной библиотеки

Харьковского национального технического университета
сельского хозяйства им. П. Василенко

почт. адрес: ХНТУСХ, г. Харьков, ул. Артема, 44, 61002, Украина

конт. тел.: 0936631556

e-mail: sklbtb@ukr.net

КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БИБЛИОТЕКИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

В настоящее время виртуализация общества достигла такой степени, что процессы в виртуальном пространстве оказывают значительное влияние на реальные события. Широкое использование манипулятивных технологий с целью

манипуляции сознанием людей, ведения информационной войны требует развития методов противодействия подобным процессам.

Освоение ИКТ-технологий позволяет придать деятельности библиотек глобальный характер. Это дает возможность развивать методы гармонизации и гуманизации информационного пространства, противодействия агрессии телевидения и СМИ.

Особенностью и преимуществом библиотек перед СМИ является возможность использовать в комплексе виртуальные и непосредственные формы общения, разрабатывать новые формы коммуникации с применением мультимедийных, ИКТ-технологий при проведении культурно-образовательных мероприятий.

Библиотечным специалистам следует учитывать, что современные молодые люди не готовы к роли «объекта воспитательного воздействия», «ведомого», они достаточно независимы и самостоятельны в своем выборе и поведении. Главное в этом, вовремя улавливать изменение потребностей и направление интересов молодежи, тем или иным образом связанных с библиотекой, и соответственно менять формы и методы работы с ней.

На опыте работы со студентами ХНТУСХ имени Петра Василенко по организации культурно-образовательной деятельности покажем пример одного из путей организации информационной среды, которая может способствовать развитию человека как личности, формированию высших духовных потребностей.

В современных условиях библиотекарь не только должен знать новейшие технологии, но и уделять внимание традиционным формам общения.

Библиотекарь является непосредственным участником образовательного процесса студентов. Формы взаимодействия могут быть разными: индивидуальными, групповыми, аудиторными занятиями, внеаудиторными.

Остановимся более подробно на новой форме культурно-просветительской работы, которую основали по инициативе ректора, академика, Леонида Николаевича Тищенко в научной библиотеке Харьковского национального технического университета сельского хозяйства им. Петра Василенко с сентября 2014 г. – *культурно-образовательные часы*. Это творческая реализация в практику новых концепций, идей, технологий библиотечных работников (культурно-образовательные часы занесены в расписание студентов университета 1–3 курсов, проходят совместно с кураторами групп).

Для начала были разработаны направления и циклы культурно-образовательных часов: краеведение, этико-эстетическое воспитание, писатели-юбиляры, знаменательные даты года и т.п. Сейчас в стадии разработки находится комплексная программа культурно-образовательных часов для каждого курса.

Несколько слов, о тех культурно-образовательных часах, которые вызвали особенный интерес у студенческой молодёжи.

Особенно интересно для студентов первого курса УНИ ППП (переработки пищевого продовольствия) (присутствовали 128 чел.) прошел культурно-образовательный час с мультимедийным сопровождением: «Энциклопедия классической музыки». «Любят ли классику современные студенты?» – этот вопрос

беспокоил библиотечных работников и поэтому стал выбором темы данного мероприятия. Своеобразный способ вызвать читателей на откровенный разговор о музыкальных стилях и жанрах, о тех факторах, которые влияют на формирование эстетических оценок молодого поколения читателей-слушателей, побудила интересная подборка материалов и слайдов этого часа. Во время мероприятия студент 1-го курса УНИ ППП (11 группа) Бурда Николай очаровал всех присутствующих своей игрой на рояле. В его исполнении звучала «Музыка любви» В. А. Моцарта и другие произведения.

С мультимедийного культурно-образовательного часа «Софиевка. Четыре времени года» первокурсники узнали об уникальном парке, который вошел в семь известных историко-культурных памятников Всеукраинского конкурса-акции «Семь чудес Украины». Во время мероприятия звучали интересные истории и легенды, стихи уманских поэтов, которые раскрывали удивительную красоту этого чудо-парка.

На культурно-образовательных часах стараемся разнообразить формы работы со студентами. Необычным для первокурсников стал час в формате «круглого стола» на тему «Мир на перекрестке». Киноискусство, когда-то такое популярное, пережив период отступления перед телевидением и домашним видео, снова начинает привлекать к себе внимание поклонников большого экрана, вооружившись современными техническими изобретениями. Чтобы помочь разобраться в проблемах, стоящих перед обществом, студентам (группы 14–МН, 11–МН УНИ БМ) было предложено посмотреть отрывок из фильма «Перекресток», над которым работали документалисты из разных стран. Авторы фильма попытались представить разные взгляды на ситуацию в мире. После просмотра фильма студентам порекомендовали обсудить поставленные проблемы в формате «круглого стола». Перед началом мероприятия студентов познакомили с основными правилами обсуждения. Акцент был сделан на то, что эти правила хорошо бы всем нам усвоить и в повседневной жизни. Студенты разделились на команды по 10 человек и выбрали секретаря. Предметом активного обсуждения были следующие вопросы:

1. Как бы выглядела наша жизнь, если бы мы жили в гармонии с природой и друг другом?

2. Что нам мешает чувствовать себя наполненными жизнью?

3. Что я могу изменить в себе, чтобы начать видеть другую реальность и жить в гармонии с другими людьми и природой?

Эти занятия показали, что современные ИКТ предоставляют возможность построения процесса обучения как «диалога культур», формируют деятельностьную основу обучения, они задают социокультурный контекст и контекст будущего взаимодействия в личной жизни и профессиональной деятельности.

Есть еще одно направление работы для культурно-образовательных часов – аналитико-рецензионная или оценочная деятельность. Несомненно, библиотекарь должен обладать навыками анализа литературных произведений, т.е. их рецензирования, уметь поделиться знаниями таких приемов с читателем. Этому служит цикл часов: «Что значит для нас книга». Начинается он с презентации «Книга и библиотека как общечеловеческий фундамент культуры». Очень

познавательной явилась беседа об истории книги, книгопечатания и видоизменения книги, появления первых библиотек и знакомство с электронной. Затем студентов знакомят с элементами книги и издательским аппаратом. Несомненно останавливаемся на справочно-вспомогательном аппарате. Очень популярный час с применением практических навыков, которые прививают знания о типах книг. И заканчиваются занятия небольшим конкурсом «Собери пословицу».

Интересной и необходимой темой для первокурсников стал культурно-образовательный час: «Искусство чтения. Самостоятельная работа с книгой», цель которого познакомить их с алгоритмами и советами самостоятельной работы с учебно-методической литературой.

Реализуются полученные навыки в ходе мероприятий, которые носят практический характер. Это выставки-диалоги «Размышления над прочитанной книгой», «Тебе первокурсник», «Тебе дипломник»; обмен мнениями о прочитанных книгах, опыт устной рецензии и т.д.

В современных условиях показали свою актуальность лекции по основам информационного мировоззрения. Цель таких лекций - развитие у будущих специалистов умения формировать свою информационную среду для эффективного и безопасного использования информации в целях адаптации к современным условиям, принятия решений и организации знаний для успешной учебы.

В лекции «Феномен информации. Свойства информации» рассматриваются основные законы и закономерности функционирования информационного пространства, сущность информации как естественного явления и основы существования человеческого общества.

Библиотека стремится помочь пользователям противостоять восприятию лживой информации, научить пользователей методам грамотной оценки информационного потока. Поэтому часть занятий посвящается влиянию информации на сознание, поведение и здоровье человека. В условиях информационной войны особенно актуально обучение методам защиты от негативных информационных воздействий. Этим методам посвящаются лекции «Как не стать жертвой информационной войны».

В лекциях «Информационная среда человека. Ее формирование и функционирование» рассматриваются механизмы формирования информационной среды человека, принципы организации знаний человека. Цель таких лекций – помочь студентам рационально организовать подготовку к выполнению учебных заданий, к экзаменам, помочь усвоить методы интеллектуальной работы для лучшего усвоения учебного материала и развития творческого подхода к учебе.

Система патриотического воспитания предлагает формирование национального мировоззрения (взгляды, убеждения, идеалы) и национальной морали (достоинства, чести, совести). Эти составляющие национальной духовности определяются в идейном, моральном, этическом наследии, в традициях, обычаях народа, в его истории и современности. Направленность образовательно-воспитательного процесса требует такой его трансформации, которая бы обеспечила большую влияние и действенность, а достичь этого возможно при условии его (процесса) концептуальной подчиненности формированию ценностных ориентаций

личности, которые обуславливают сознание и поведение. Поэтому, особое внимание уделяем национально-патриотическим проблемам. Проводя тематические обзоры «Украинские традиционные обряды в весенне-летних праздниках» и «Украинские традиционные обряды в осенне-зимних праздниках», библиотекари убеждают своих читателей, что обычаи – это те неписанные законы, которыми руководствуются в маленьких ежедневных и крупнейших общенациональных делах. Использование слайдов во время просмотра усилило эмоциональное восприятие материала обзора.

С большим успехом прошли культурно-образовательные часы «Кто умеет веночек вить, тот умеет жизнь любить», «Традиционная одежда украинцев. Культура ношения одежды» со слайд-шоу. Студенты имели возможность открыть для себя новые грани украинских оберегов (цветы в украинском веночке, вышивку и др.), а яркие фотографии с эффектными переходами между снимками и приятное музыкальное сопровождение помогает надолго запомнить данные темы культурно-образовательных часов.

Библиотекари подготовили полностью обзоры о государственных и исторических символах, а остальные находятся на разных стадиях разработки. Каждый обзор состоит из собственно текстовой части и вполне самостоятельной презентации, которую можно самостоятельно просмотреть отдельному студенту или продемонстрировать группе без участия докладчика. В презентациях применены звуковые эффекты и эффекты анимации, использовано много наглядной информации – рисунков, фотографий, карт, схем и т.д.; музыкальное сопровождение, видеоматериалы.

Не менее интересными и насыщенными планируются культурно-образовательные часы: «Культурные символы» и «Люди – символы Украины». Считаю, что этот цикл будет полезным и познавательным не только украинским студентам. Иностранные студенты, обучающиеся в нашем университете, смогут в интересной и доступной форме ознакомиться с Украиной, больше узнать о ее истории, культуре, традициях, обычаях.

Большинство обзоров литературы и культурно-образовательных часов направлены на расширение и углубление знаний по предмету «История украинской культуры», что разрабатываются преподавателями кафедры культурных универсалий. Кстати, иностранным студентам такая подача материала помогает лучше узнать страну, где они будут учиться пять лет, ведь сочетание теоретического с наглядным запоминается лучше. Специалисты библиотеки стараются лучше подать материал, сведения о культурных богатствах Украины, обычаях и традициях украинского народа, а студенты живее воспринимают материал, запоминают программу курса, принимают участие в обсуждении тем и предлагают следующие темы для познания.

Всего с сентября 2014 г. было проведено культурно-образовательных часов – 44 (присутствовали 1516 человек).

Таким образом, главная особенность общения в библиотечных учреждениях состоит в следующем: а) в организации всевозможных форм работы, целью которых является общение (усовершенствованные формы культурно-досуговой и индивидуальной работы); б) ознакомлении участников с новыми условиями

общения (современные ИКТ, визуализация); в) отбор необходимого контента и его форм презентации для обеспечения взаимопонимания участников межкультурной коммуникации.

УДК 025.178

Жуков Василь Павлович,

ст. викл. кафедри музично-інструментальної підготовки

Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди

пошт. адреса: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, м. Харків, вул. Артема, 29, 61002,

Україна

e-mail: vasil2791@gmail.com

ВКЛЮЧЕННЯ ІСТОРІЇ НОТНОГО ЗАПИСУ В ЦИФРОВИЙ КОНТЕНТ КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ ЛЮДСТВА

Фонди Харківської спеціалізованої музично-театральної бібліотеки ім. К. С. Станіславського, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, бібліотек Харківського державного університету мистецтв, Харківської державної академії культури, Харківського музичного училища імені Б. Н. Лятошинського та деякі інші містять нотні документи. Деякі нотні документи можна віднести до рідкісних видань, що є раритетами, які мають історичне значення. Фахівцям бібліотек необхідно досліджувати фонди нотних документів з метою збереження культурного надбання, першочергово вносити їх до цифрового контенту. Особливого значення набувають нотні документи, у яких відображено історію нотного запису.

У давні часи людина, яка жила в середовищі наповненому звуками, почала складати музику, тому з'явилася нагальна потреба її записати, з метою збереження та передачі іншим представникам соціуму. Тому музику стали фіксувати за допомогою спеціальних умовних знаків. Вони змінювалися протягом багатовікового розвитку музичної культури, були різні у різних народів. Тому в історії нотного запису залишилось не одне свідчення еволюціонування нотного запису.

Найдавнішим способом нотного запису є позначення мелодій, переданих на основі слуху, за допомогою малюнків. Зразки такого запису виявлені при вивченні давньоєгипетських пам'яток музичної культури. Також давнім способом є й складовий запис музичних звуків за допомогою клинопису, який застосовувався в Стародавньому Вавилоні. Подальший розвиток музичної писемності пов'язаний з літерним позначенням звуків, що вказують на їх висоту. Ця система зародилась в Стародавній Греції та отримала широке поширення. З часом літери грецького алфавіту замінилися на латинські.

У середньовіччі з'являється невмена нотація, характерна для культової музики, її різновид – крюковий, або знаменний запис. Умовні позначення – невми (на Русі вони називалися крюки, або знамена) – складалися з графічних значків типу рисок, крапок, ком і їх різноманітних поєднань. Вони проставлялися над словесним

текстом і позначали окремі звуки або мелодійні обороти, спів голосу вгору і вниз, повторення одного і того ж звуку, характер і спосіб виконання. Не вказуючи точної висоти звуків, невми наочно зображували мелодійну лінію, допомагаючи співакам згадати мелодії знайомих їм за слухом співів. Пізніше в західно-європейській музиці вони стали записуватися на одній чи двох горизонтальних лініях, літерне позначення яких або їх колір (червоний, жовтий) визначали висоту розташованих на них невм. Так, поступово в надрах невменого запису зароджувалася лінійна нотація, що об'єднувала наочність невм і звукового звучання у буквенному записі.

В XI ст. нотний запис був вдосконалений італійським музикантом Гвідо д'Ареццо. Він розробив спосіб запису нот на нотному рядку, що складається з чотирьох горизонтальних паралельних ліній. Літерні знаки, які позначали висоту кожної з них, і невми стали записуватися не тільки на самих лініях, а й у просвітах між ними. Всі чотири лінії були об'єднані в єдину систему, що стала прообразом сучасного нотного стану, а буквені позначення висоти ліній поступово трансформувалися в ключі – умовні графічні знаки, що визначають висоту розташованих на ній нот. Гвідо д'Ареццо відомий і як автор складових назв: «ут», «ре», «мі», «фа», «сіль», «ля». Вони позначали ступені шестиступеневого звукоряду (тон, тон, півтон, тон, тон). Наприкінці XVI в. для позначення сьомої ступені в семиступеневому звукоряді введений склад «сі», у другій половині XVII ст. склад «ут» замінений складом «до». Ці назви збереглися й зараз і позначають висоту звуку.

Подальша зміна знаків нотного запису відбулося в період XIII-XVI ст. шляхом розробки мензуральної нотації. Вона наочно передавала висоту звуків, їх тривалість. Була введена система спеціальних графічних знаків для запису нот і пауз різної тривалості, встановлення точного часового співвідношення між усіма звуковими проміжками. Спочатку кожна з них припускала поділ на три рівні частки. Наприклад, максима (найдовша) включала в себе три ноти тривалості лонга (довгої).

У XVI ст. значні зміни відбувалися в графічному написанні нотних знаків, їхній поділ став дворазовим. Змінилися невми – квадратні головки округлилися, з'явилися нотні штити. З переходом від запису нот на папірусі до запису на папері відбувся підрозділ нотних знаків на «білі» (незаповнені) і «чорні» (заповнені). Чотирьохлінійні нотні рядки замінив більш зручний п'ятилінійний нотний стан. У міру розвитку багатоголосся стали використовувати систему з декількох нотних рядків, розташованих одна над іншою і об'єднаних загальною початковою рисою або фігурною дужкою – акколадаю.

Більш тривалим був шлях утвердження сучасної п'ятилінійної нотації в інструментальній музиці. До кінця XVII ст. для запису інструментальних творів застосовувалися особливі системи письма – табулатури. Вони представляли собою наочні схеми, складені з буквених або цифрових позначень висоти звуку і додаткових умовних знаків, уточнювали ритм і динамічні відтінки. За зовнішнім виглядом ці схеми були різноманітні. У них відбивалися особливості нотного запису, прийнятого в тій чи іншій країні, специфіка того музичного інструменту, для якого вони призначалися. Табулатури відрізнялися також за умовними позначеннями: буквами, цифрами, ритмічними знаками та їх комбінаціями.

Серед численних варіантів табулатури існували як безлінійні, так і лінійні. У лінійних кількість ліній відповідала кількості струн музичного інструмента або поліфонічних голосів музичної тканини. До початку XVIII ст. табулатури були замінені більш простим і зручним способом запису за допомогою нот. Поступово втрачало своє значення і цифрування басу, або, як його ще називали, генерал-бас (загальний, головний бас). Він був поширений в XVII–XVIII ст. для запису акомпанементу до мелодії. У цій системі нотного запису кожен звук нижнього голосу, записаний нотами, доповнювався цифровими позначеннями гармонії, за якими виконавці добудовували всі інші супроводжуючі голосу. Зараз обидві ці системи використовуються лише як допоміжні при навчанні грі на деяких музичних інструментах і вивченні гармонії.

Сучасний нотний запис дозволяє в умовному записі повно і точно відобразити «живе» звучання музики. У ньому присутні не тільки розвинена система умовних знаків (п'ятилінійний нотний стан; ключі; знаки альтерації ключові і «випадкові» при нотах; різні акколади; спеціальні знаки, які уточнюють тривалість звуків, динамічні відтінки, різноманітні виконавські штрихи тощо), але і додаткові словесні пояснення (вказівки темпу, характеру та способу виконання).

Для більшої наочності нотного запису були знайдені позначення скорочення нотного письма, як, наприклад, знаки репризи, октавного переносу, повторення мелодійного обороту тощо. Нотний запис не залишається незмінним. Протягом усього розвитку музичного мистецтва розширюється його образна сфера, оновлюється музичний тематизм, затверджуються нові засоби виразності. Все це вимагає постійного вдосконалення нотного запису. Доповнюється і уточнюється система умовних позначень, з'являються нові способи запису, що відповідають особливостям того чи іншого музичного матеріалу.

Сьогодні в усьому світі бібліотеки беруть участь у проектах щодо збереження культурного надбання людства, створюючи цифрові колекції та електронні бібліотеки. Одно з найважливіших завдань, яке стоїть перед українськими музичними бібліотеками – збереження цінних і раритетних нотних документів та інших раритетів музичного мистецтва на основі включення їх до цифрового контенту шляхом оцифрування. Необхідно враховувати, що оцифровка нот вимагає найвищої якості зображень, а внаслідок цього і обсягу пам'яті, що вони займають. Зараз час електронні бібліотеки нот мають працювати для широкого кола читачів в тестовому режимі, щоб не тільки фахівці, але і шанувальники музики могли подивитися файли, які знаходяться у фондах музичних бібліотек.

УДК 025.3:021

Жукова Валерія Павлівна,

канд. наук із соц. комунікацій,

доц. каф. бібліотекознавства та соц. комунікацій

Харківської державної академії культури

пошт. адреса: ХДАК, узвіз Бурсацький, 4, м. Харків, 61057, Україна

конт. тел.: 337-34-55

e-mail: verywell.beetle@mail.ru

АДАПТАЦІЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ БІБЛІОТЕЧНОЇ ГАЛУЗІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ БІБЛІОТЕКИ

На сучасному етапі модернізації вищої освіти відбуваються суттєві зміни, в освітніх програмах і навчальних планах підготовки фахівців бібліотечної галузі. Тому необхідно докорінно змінити модель адаптації майбутнього фахівця в інформаційному середовищі бібліотеки на основі проходження виробничої практики та винесення практичних занять на виробничу базу.

Бібліотеки різних типів і видів традиційно є базою практики та підготовки для студентів інформаційно-бібліотечної сфери. Вони реалізують професійно-адаптивні функції, стають навчально-практичним плацдармом, для розвитку у майбутніх фахівців когнітивних здібностей; допомагають їм у набутті професійних знань, практичних умінь і навичок, навчають колективній взаємодії та індивідуальній відповідальності за результати праці, а також оволодівати соціокультурними нормами спілкування. На сучасному етапі бібліотечне виробництво потребує постійного інноваційного розвитку відповідно до потреб суспільства, тому вищим навчальним закладам та бібліотекам необхідно у постійній взаємодії щодо формування фахівця нового рівня, який матиме змогу трансформувати свої уявлення про зміни в інформаційному середовищі з огляду на зміни в технологічному оснащенні та розвитку бібліотеки.

Спрямованість освітнього процесу у вищих навчальних закладах на формування досвіду, який передбачає розвиток здатності і готовності молодого фахівця до продуктивної взаємодії в колективі, вимагає виділення понять, взаємопов'язаних між собою – «адаптація», «професійна соціалізація» та «інтеграція»:

1) адаптація є першим рівнем ознайомлення студента з професійними обов'язками і розуміння ним його ролі в бібліотечному колективі. Це взаємодія, що характеризується пристосуванням студента як суб'єкта освітньої діяльності до нових умов у зміненому навчальному середовищі, коли студент має пристосуватися до професійного середовища під час своєї виробничої практики;

2) професійна соціалізація – другий, більш високий рівень формування професійного досвіду, який характеризується ефективним засвоєнням соціальних ролей і норм, а також виконанням технологічних функцій майбутнього молодого фахівця в бібліотечній діяльності. Для цього необхідно, щоб бібліотека стала для студента лабораторією з виконання його практичних та самостійних завдань, а

бібліотечний колектив, в свою чергу, сприймав студента як майбутнього члена свого колективу і надавав допомогу в його дослідженнях;

3) інтеграція – третій, найвищий рівень професійної адаптації – характеризується успішністю і творчою активністю майбутнього молодого фахівця, його участю в заходах бібліотеки з метою трансферу знань, розуміння студентом важливості доручених йому справ, засвоєння професійних цінностей та осмислення важливості завдань, що виконуються в процесі бібліотечної діяльності, задоволення своєю працею.

Ефективність професійної діяльності майбутнього бібліотечного працівника знаходиться в безпосередній залежності від якості та своєчасності професійної адаптації студента. А процес адаптації студента значною мірою залежить від бібліотечного колективу, свідомості студента, мотивації поведінки, формування механізму професійної адаптації, визначення місця студента в колективі і виділеного йому робочого місця, взаємодії студента і наставника, взаємостосунків особистості і колективу тощо. Рівень адаптованості студента на етапі навчання залежить від його успішності та задоволеності обраною професією. Завдання професійної адаптації полягає в тому, щоб у студента було постійне прагнення до вдосконалення своєї діяльності, що сприяє підвищенню ефективності кінцевого результату.

У цей період для студентів важливо потрапити до колективу, де керівники всіх ланок зацікавлені поповнити колектив кваліфікованими кадрами і вважають за потрібне організувати проходження практики на високому рівні, надаючи змогу студентам-практикантам стажуватися у досвідчених наставників.

Професійна адаптація є цілісним процесом, тому адаптація студента до професійної діяльності в бібліотеці вимагає постійного аналізу адаптивної здатності студента до професії та свого робочого місця. На адаптацію студента до робочого місця впливають змістовний, технологічний і комунікативний фактори.

Аналізуючи процес професійної адаптації студента як початкового етапу формування виробничого досвіду, як правило, оперують такими поняттями, які супроводжують і регламентують його зміст:

- 1) індекс адаптації – кількісна оцінка;
- 2) рівень адаптації – якісна оцінка;
- 3) профіль адаптації – структурна динаміка процесу;
- 4) перспективний індекс адаптації – поєднує усі зазначені складові та дозволяє гіпотетично дати уявлення щодо результатів цього процесу.

Зазначені поняття безпосередньо пов'язані з індивідуальною траєкторією проходження виробничої практики окремим студентом. Кожне з цих понять розкривається на відповідному етапі виробничої практики студента. Швидкість проходження кожного студента через зазначені етапи неоднакова і визначається такими складовими, як мотивація, система смислів і цінностей, у тому числі професійними: рівнем підготовленості на попередньому етапі, а також багатьма особистісними характеристиками майбутнього фахівця.

Професійна адаптація – це складний багатосторонній процес, що містить у собі такі аспекти, як психологічний, соціальний, фізіологічний та біологічний. Визначення рівня адаптованості здійснюється з урахуванням таких тимчасових і

якісних показників: тривалість професійної діяльності, оволодіння професійними знаннями, вміння застосовувати їх на практиці, освоєння професійних умінь, ступінь самостійності в діяльності, навички професійного спілкування тощо.

У структурі професійної адаптації в період виробничої практики виділяють декілька рівнів адаптованості студента:

- 1) готовність до професійного навчання (на етапі навчання в освітньому закладі);
- 2) готовність до професійної діяльності (теоретичні знання);
- 3) ознайомлення з різними аспектами діяльності бібліотеки;
- 4) обізнаність;
- 5) перехід до самостійної діяльності;
- 6) професійна самостійність на етапі діяльності в бібліотеці.

Досвід є основою професіоналізму бібліотечних працівників і виступає як показник готовності студента здійснювати професійну діяльність, що залежить не тільки від наявності глибоких знань, умінь і навичок, а й від сформованого позитивного ставлення до обраної професії, від широкого комплексу психологічних якостей студента.

Виділяють кілька компонентів структури навчально-виробничої практики, які безпосередньо сприяють професійній адаптації студентів:

- 1) теоретичні знання інтегративного характеру, що є базою як загального, так і виробничого досвіду;
- 2) професійні вміння, які розглядаються як знання в дії, що виступає головною умовою перспективної практичної діяльності бібліотечного працівника;
- 3) інтелектуальні та виробничі навички бібліотечного працівника вважаються вмінням, доведеним до автоматизму;
- 4) сформоване виробниче мислення, культура взаємодії в системах «бібліотекар – функціональні обов'язки», «бібліотекар – бібліотекар», «бібліотекар – управлінець», «бібліотекар – читач»;
- 5) адаптованість – особистісна якість, що дозволяє сприймати поле професійної діяльності з точки зору досягнутого рівня професійної підготовки;
- 6) розвинена мотиваційна сфера щодо потреб майбутнього фахівця, яка розкриває весь діапазон психологічних утворень у логіці «потреби – мотиви – інтереси – ціннісні орієнтації – життєві смисли», інтереси до майбутньої професії та трудової діяльності; бажання підвищувати професійний рівень, прагнення до наукової новизни; бажання студента відповідати сучасному рівню розвитку інформаційно-бібліотечної науки і практики.

Таким чином, адаптація майбутніх фахівців бібліотечної галузі в інформаційному середовищі бібліотеки необхідно розглядати на основі професійно-адаптивних функцій виробничої практики. Це дозволяє моделювати її організацію як складову частину формування професіоналізму у майбутніх бібліотечних працівників, а місце практичної діяльності студентів розглядати як єдину гармонійну частину дидактичної системи підготовки компетентного фахівця бібліотечної галузі, що має не тільки теоретичну, а й глибоку практичну підготовку в інформаційному середовищі бібліотеки.

УДК [024–057.875:027.021:001.814](477.54)ХДНБ

Карнаух Ірина Анатоліївна,

гол. бібліотекар Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

пошт. адреса: ХДНБ, пров. Короленка, 18, м. Харків, 61003, Україна

конт. тел.: (057) 731-32-27, 0975333150

e-mail: rfhyf77@mail.ru

СТУДЕНТ У НАУКОВІЙ БІБЛІОТЕЦІ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ДОСЛІДЖЕННЯ)

За статистичними даними Харківщина посідає одне з провідних місць в Україні у сфері підготовки фахівців з вищою освітою для різних галузей економіки. *«Область посідає третє місце за рівнем повної вищої освіти серед регіонів у розподілі населення за освітнім рівнем після міста Києва та Одеської області»* [9]. У Харкові у ВНЗ усіх рівнів акредитації на початок 2013/14 навчального року навчалось 209,3 тис. студентів [2].

У 90-х роках ХХ ст. та на початку ХХІ ст. дослідники-бібліотекознавці відзначили тенденцію до зростання чисельності студентської молоді в бібліотеках України [4; 5; 10]. Потому студентство стало однією з пріоритетних читацьких груп, що знаходяться в центрі уваги дослідників

Майже половину всіх читачів ХДНБ ім. В. Г. Короленка (ХДНБ), ще з початку існування установи (з ХІХ ст.), становила студентська молодь. Правління бібліотеки зарахувало студентів до першого розряду читачів: *«К 1-му отнесены студенты и посторонние слушатели всех высших учебных заведений как в г. Харькове, так и приезжающие на лето из других городов, а также лица, которые в летние и осенние месяцы обозначали себя только что кончившими курс какого либо высшего учебного заведения, но не приискавшими пока каких-либо занятий»* [7, с. 14]. У 2014 році студенти – найчисельніша категорія читачів ХДНБ (10120 студентів, тобто 34,2% від загальної кількості читачів).

У звітах та дослідженнях ХДНБ з 1891 року і до сьогодні приділяється увага вивченню запитів користувачів і завжди враховується думка студентської молоді. З останніх цікавих досліджень, які проводились у бібліотеці, можемо назвати такі загальнодержавні дослідження: «Незадоволений читацький попит на вітчизняну книжкову продукцію, пропозиції щодо її видання та перевидання», «Інформаційні потреби і запити користувачів наукових бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України на документи з техніки»; регіональне дослідження «Бібліотека у дзеркалі соціології», дослідницький проект «Харків – територія читання молоді»; локальні: «Пріоритети у попиті читачів ХДНБ», «ХДНБ ім. В. Г. Короленка очима її користувачів та працівників», «Формування інформаційної культури користувача ХДНБ» тощо.

У межах локальних досліджень здійснювалося вивчення інформаційних потреб у галузевій літературі та інформаційних послуг читачам різних категорій, що стосувалося в тому числі і студентів: «Інформаційні потреби і запити фахівців – користувачів відділу технічної літератури на патентну документацію», «Читачі-

студенти як споживачі патентної та нормативно-технічної документації», «Портрет користувача Інтернет-центру ХДНБ ім. В. Г. Короленка» тощо.

Цікавим досвідом було проведення комплексних досліджень сумісно з іншими бібліотеками. У 1989 – 1990 рр. спільно з Центральною науковою бібліотекою Харківського державного університету ім. О. М. Горького (нині – Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету) було виконано дослідження «Читатель-студент и совершенствование системы его обслуживания». У 2003 році разом з Науково-технічною бібліотекою Національного технічного університету «ХПІ» було реалізовано регіональне дослідження «Студент ХПІ – читач ХДНБ ім. В. Г. Короленка».

Перше соціологічне дослідження «Користувачі ХДНБ ім. В. Г. Короленка» з циклу матеріалів з вивчення інформаційних потреб користувачів було присвячено саме студентам [1]. З 2003 по 2012 рік довгостроковий дослідницький проект «Інформаційні потреби і запити користувачів ХДНБ ім. В. Г. Короленка з позицій моніторингу» реалізовувався щороку, з 2013 року – один раз в 2 роки (в 2014 році).

Підготовка майбутнього фахівця потребує професійної та особистісної самореалізації. Це мотивує особистість до задоволення намірів і потреб у досягненні певних цілей. У студентському віці у людини переважають мотиви навчальної та професійної самореалізації. Мотивація саморозвитку, самопізнання стає чинником становлення творчої особистості, професійного фахівця. Одним з найважливіших засобів для досягнення студентами пізнавальних та креативних цілей є самопідготовка та робота з фаховою літературою. Це змушує студентів звертатися не тільки до мережі Інтернет, але й до бібліотек.

Безперервний характер самореалізації людини припускає вміння працювати з будь-якою інформацією, що потребує високої інформаційної культури. В свою чергу підвищуються вимоги до інформаційного обслуговування користувачів у бібліотеці, відповідності забезпечення доступу до кращих світових ресурсів інформації.

На жаль, за результатами останніх загальноукраїнських досліджень серед ціннісних орієнтацій студентів література та мистецтво займають останнє місце [12, с. 264]. Тому цікаво було виявити і простежити зміни у структурі користувачів ХДНБ, їхніх інформаційних потребах і запитах та ступені їх задоволення в рамках проведеного в 2014 році анкетування читачів ХДНБ усіх категорій.

Для виконання поставлених завдань було використано такі методи: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення та систематизація наукових джерел з теми дослідження), емпіричні (анкетування), статистичні (аналіз емпіричного матеріалу, одержаного в процесі дослідження, здійснювався на основі результатів математично-статистичної та порівняльно-статистичної обробки даних).

Було роздано 400 анкет, з яких 128 заповнено студентами безпосередньо під час відвідування структурних підрозділів бібліотеки. Саме цій групі користувачів присвячено цей аналіз. Анкета містила 15 закритих, напівзакритих та відкритих запитань. Завершувала анкету паспортичка. При проведенні анкетування респонденти вказували свою читацьку категорію. Це дозволило одержати відомості про те, на якому курсі навчається студент та яку отримує галузеву фахову освіту.

Найбільшу цікавість до відвідування бібліотеки виявили студенти технічних та медичних вузів (10,2%), а також студенти, орієнтовані на отримання філологічної освіти (9,4%). Студенти, які спеціалізуються в галузі хімічного та харчового виробництва, складають 2% від загальної кількості.

Були запропоновані також запитання про бібліотечний стаж та вік респондентів. Очікувано найбільшу групу студентів становила молодь до 25 років – 88,3%. Стаж користування бібліотекою становив: 66,4% (від 1 до 3 років), 22,7% (від 3 до 5 років), 7% (від 5 до 10 років) і 1,5% (менше року). Тенденція до зниження кількості студентів від зростання бібліотечного стажу свідчить про те, що молодь відвідує бібліотеку тільки під час навчання.

Більшість студентів звертається до бібліотеки з навчальною метою (75%). Цікаво, що у сучасній молоді самоосвітня мета (32%) переважає наукову (22%). Ця тенденція для наукової бібліотеки, з унікальним з історичної точки зору фондом, кількість одиниць якого зросла до 7 млн документів на різних носіях інформації, потребує подальшого вивчення. Менш за все відвідують студенти бібліотеку з метою дозвілля (8,6%) та отримання виробничо-практичних навичок (7,8%). Можливо, це говорить про недоліки масової роботи бібліотеки та недостатність фінансування для функціонування бібліотеки як сучасного не тільки інформаційного, але й дозвілєвого центру.

Респондентів однаковою мірою цікавить література і сучасна (за останні 1–2 роки – 36%), і за останні 5 років (36%), і за останні 10 років (29,7%). Студенти відмічають інтерес до літератури «стародавніх часів до сьогодні» (3,9%). Один читач коментував свою відповідь так: «Интересны учебники, изданные при СССР».

Респонденти рівною мірою цікавилися документами з питань культури, мистецтва та спорту (25,8%) і технічною літературою (25%). Перший показник пояснюється перевагою навчальних та самоосвітніх цілей студентів. Другий – відвідуванням бібліотеки переважно студентами технічних вузів. З 1964 року ХДНБ виконує функції республіканського методичного центру з питань популяризації технічної літератури. Наразі відділ науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів успішно підтримує традиційний статус бібліотеки як інформаційного центру для задоволення запитів користувачів з технічної літератури, незважаючи на відсутність фінансування на комплектування фонду.

Розподіл читацьких інтересів за іншими галузями знання серед студентів виявився таким: художня література (17,9%), література з природничих наук (17,2%), з суспільствознавства (14%), з психології (14,8%), з літературознавства та мовознавства (13,3%), медичних наук (12,5%), філософії (8,6%), релігії (7%), сільського господарства (5,5%).

Цікаво порівняти читацькі інтересів студентів XIX та XIX століть. «Студенты читали главным образом книги по следующим отделам: медицина и ветеринария – 912 (24,4%), беллетристика – 780 (20,8%), юридические и социальные науки – 427 (11,4%), естественные науки – 386 (10,3%). Всего 3745» [7, с. 18].

Соціологи звертають увагу на падіння інтересу до науково-популярної літератури. На думку дослідників, «це обумовлено тим, що читання науково-популярної літератури в рамках сучасної культури розглядається як опціональне,

необов'язкове, особливо порівняно з читанням обов'язкової літератури зі спеціальності, а тому воно більшою мірою залежить від ціннісних структур агента, рівня та якості його культурного капіталу» [12, с. 351].

Документи українською мовою замовляють 85,2%, російською – 83,6%, англійською – 12,5%, німецькою – 3,1%, іншими – 3,9%. Було виявлено також, що документи тільки українською мовою замовляють 16,4% респондентів, тільки російською – 14%, і українською, і російською – 68,8%, іншими мовами – 14%.

Анкетування свідчить про однаково активне користування каталогами: і електронним (79,7%), і картковим (79,7%). Студенти працюють також з електронним каталогом періодичних видань (41,4%), електронним зведеним каталогом періодичних видань, що надійшли до бібліотек Харкова (9,2%). Користується попитом локальна база даних (БД) «Винаходи в Україні» (5,5%).

Розподіл відповідей щодо інших БД, поданих у режимі віддаленого доступу такий: «Пам'ятні дати України, Слобожанщини» (4,7%), «Бібліотеки Харкова» (4,7%) «Харківщина» (3,9%), «Стандарти» (3,9%), Електронний каталог Німецького читального залу (3,9%). Через відсутність фінансування бази даних, придбані на електронних носіях або розташовані в локальній мережі бібліотеки на спеціальних читацьких місцях, не поповнювались новою інформацією. Цілком виправдано відзначається низький попит респондентів на пошук інформації в цих пошукових системах.

Більшість респондентів не зазнає труднощів у роботі з каталогами та базами даних (88,3%), що свідчить про високу інформаційну культуру. Але було виявлено також респондентів, які відповідали, що не користуються електронним каталогом і базами даними і водночас не зазнають труднощів у роботі з пошуковими системами бібліотеки (10,9%). Серед студентів є також такі, які не користуються картковими каталогами та картотеками і теж не мають ніяких труднощів з довідково-пошуковим апаратом бібліотеки (16,4%). Аналіз анкет показав, що 2,3% студентів з кожного курсу (1–5 курси) не працюють з картковими каталогами, а студенти 1 (4%), 3 (3%), 4 (3%) курсів не користуються електронним каталогом, поданому у режимі віддаленого доступу та в локальній мережі бібліотеки. Студенти 1 (6,3%), 3 (6,3%), 4 (6,3%) курсів не використовують електронний каталог, але здійснюють пошук документів в інших базах даних у локальній мережі бібліотеки. Ця інформація потребує більш детального вивчення та запровадження низки заходів з популяризації електронних каталогів та баз даних, серед окремих категорій користувачів.

Майже 70% респондентів відповіли, що задовольняли свої інформаційні потреби фондом ХДНБ, і не було жодної відповіді про незадоволеність. Навіть зауважуючи, що в фонді бібліотеки немає «всієї літератури, яка потрібна», читачі відповідали на запитання позитивно.

На запитання щодо кількості потрібних видань, які не знайшли у фонді ХДНБ, більшість респондентів відповіла 1–3 (47,7%), не відповіли зовсім – 20%, 4–6 видань – 17,2%, більше 10 – 10,2%, 7–9 – 5,5%.

Дослідженням встановлено, що на момент анкетування отримали відмови на 1–3 замовлення 25%, 4–6 – 8,6%, 7–9 – 0,8%, 10 і більше – 0,78%, майже не отримали – 37,5%, не відповіли на запитання – 27,3%

Про причини відмов більша кількість респондентів вказала на те, що видання немає на місці (28,9%) або видано по МБА (22,7%), знаходиться в іншому відділі (18,8%) або зайняте у читальному залі (11,7%). Не відповіли на запитання 28% читачів. Серед інших причин відмов: документи не були видані через незадовільний стан (1,6%), «під цим номером знаходиться інша книга» (0,8%), 7% студентів вказали на відсутність цієї літератури у фонді, а один респондент зауважила, що «не знайшла у каталозі». Останні відповіді говорять про те, що респонденти не зрозуміли запитання, але проблема незадоволення інформаційних потреб існує. На жаль, більшою мірою вона не залежить від працівників ХДНБ. Критична відсутність фінансування, спроби залишити наукову бібліотеку без обов'язкового примірника надалі будуть впливати на якість задоволення інформаційних потреб користувачів.

Майже 81% студентів задовольняє якість обслуговування в ХДНБ, 17,2% – частково. З чотирьох коментарів, наданих респондентами, 3 – містять позитивну оцінку.

Невелика кількість (23%) студентів висловила свої зауваження і пропозиції щодо задоволення освітніх, культурних, інформаційно-дозвіллевих потреб користувачів. Серед них такі: «більше сучасної літератури», оцифрування класичних творів, рідкісних документів та видань, які користуються попитом, зменшити вартість ксерокопій, «покращити електронну базу», «швидкий пошук книг», «зробити подачу літератури протягом 10 хвилин», «все задовольняє» (9%).

Аналіз показав, що найбільшу активність у заповненні анкет виявили студенти 3 курсів (7%), на другому місці – студенти 2 та 5 курсів (по 6%).

Завдяки інформаційним технологіям бібліотечне обслуговування за останні роки значно покращилося. Але ціла низка проблем – фінансових, організаційних, технологічних, професійних та інших – обмежують доступ до інформації та бібліотечних послуг. Бібліотека постійно працює над удосконаленням діяльності шляхом оптимізації бібліотечних технологій та застосування світового передового бібліотечного досвіду. Потрібні спільні зусилля органів влади, бібліотечних установ, навчальних закладів для реалізації комплексних програм, спрямованих на задоволення інформаційних потреб користувачів.

Список джерел інформації

1. Багрянцева Л. М. До питання впровадження моніторингу інформаційних потреб і запитів користувачів ХДНБ ім. В. Г. Короленка / Л. М. Багрянцева // Короленківські читання: матеріали наук.-практ. конф., 30 листоп. 2001 р. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Х., 2001. – С. 11–17.

2. До дня студента [Електронний ресурс] : стат. бюл. // Харківська обласна державна адміністрація : сайт. – Харків, 2015. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/uk/document/view/id/13122> (дата звернення: 1.04.2015). – Назва з екрану.

3. Каньоса Н. Г. Мотиви навчально-професійної самореалізації студентів вищих педагогічних закладів : монографія / Н. Г. Каньоса ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д. Г., 2013. – 190 с.
4. Коваль Т. М. Еволюція структури читацького складу наукової бібліотеки (у 90-х роках ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.08 / Коваль Т.М.; Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : [б. в.], 2005. – 19 с.
5. Михайлова О. В. Контингент читачів ДБ України: порівняльний аналіз кількісних та якісних змін впродовж 1988 – 1998 рр., прогностична модель на 1999 – 2004 рр. : (за підсумками дослідж.) / О. В. Михайлова // Історія наукових бібліотек у контексті історії, культури, освіти в Україні : матеріали наук.-практ. конф., 14–15 жовт. 1999 р. – К., 1999. – С. 40–45.
6. Новальська Т. В. Український читач у бібліотекознавчих дослідженнях (кінець ХІХ – початок ХХІ ст.) : монографія / Т. В. Новальська ; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. – К. : КНУКіМ, 2005. – 250 с.
7. Отчет Харьковской общественной библиотеки за четвертый год и протокол общего собрания членов ее 9-го декабря 1890 года. – Х. : Тип. М. Ф. Зильберта, 1891. – 39 с.
8. Прохорова В. Г. Читачі-студенти як споживачі патентної та нормативно-технічної документації / В. Г. Прохорова // Зб. наук. ст. / Харк. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Х., 2000. – Вип. 3. – С. 111–115.
9. Рівень освіти населення області у 2014 році (за даними вибіркового опитування домогосподарств) [Електронний ресурс] : стат. бюл. // Харківська обласна державна адміністрація : сайт. – Х., 2015. – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/uk/document/view/id/14500> (дата звернення: 1.04.2015). – Назва з екрана.
10. Савіна З. І. Відповідність інформаційних ресурсів НПБ України запитам користувачів : (за результатами дослідж.) / З. І. Савіна // Інформаційні потреби населення України в умовах трансформації суспільства: матеріали соціол. читань / НПБУ. – К., 1999. – С. 46–50. – Режим доступу : <http://elib.nplu.org/view.html?id=775> (дата звернення: 1.04.2015).
11. Слободяник М. Наукова бібліотека: еволюція структури і функцій / Михайло Слободяник ; НАН України, ЦНБ ім. В. І. Вернадського. – К. : Ред. журн. «Бібл. вісн.», 1995. – 266 с.
12. Українське студентство у пошуках ідентичності : монографія / [В. Л. Арбеніна та ін.] ; за ред. В. Л. Арбеніної, Л. Г. Сокурянської ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х. : ХНУ, 2012. – 519 с.
13. Шмидт А. В. Мотивы и мотивация посещения библиотеки / Шмидт А. В. // Науч. и техн. б-ки. – 2003. – № 5. – Режим доступа : <http://elib.gpntb.ru/subscribe/index.php?art=5&journal=ntb&num=5&year=2003> (дата звернення: 7.04.2015).

УДК [007:02] (477)

Кобелєв Олексій Миколайович,

д-р наук із соц. комунікацій, доц. Харківської державної академії культури

пошт. адреса: ХДАК, Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, Україна

конт. тел.: 0977134126

e-mail: k_a_n@mail.ru

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ СУПРОВІД БІБЛІОТЕКАМИ ОСВІТНЬОЇ ПІДСИСТЕМИ СУСПІЛЬСТВА

Сучасний період розвитку суспільства визначається значним обсягом здобутих знань, які в поєднанні з постійною модернізацією процесів їхньої генерації

та засобів комунікації, є головним чинником збільшення національного продукту, успішності економіки, запорукою національної безпеки. Це сприяло посиленню ролі освіти, особливо вищої – найважливішого фактора соціального й економічного прогресу як людства загалом, так і окремої країни. При цьому в індустріальній економіці переважає вузька спрямованість освіти, її спеціалізація, зумовлена відносно повільними змінами ринкової кон'юнктури. Спеціалізація дозволяє працівникові підвищувати професійну майстерність, продуктивність праці. Основна концептуальна ідея освіти в індустріальному суспільстві – здобуття освіти раз і назавжди. Диплом про вищу освіту за цих умов є «сигналом» (показником) того, що його носій – людина з певними здібностями.

Нині відбувається перехід суспільства від індустріальної стадії розвитку до інформаційної (а в деяких країнах і до суспільства знань), на якій змінюється роль освіти. Тепер недостатньо тільки знань, навичок і вмінь, здобутих одного разу. Зовнішнє середовище стає дедалі мінливішим: збільшується обсяг інформації, що потребує оцінки й переробки. Сучасне суспільство характеризується як «knowledge based society» – «суспільство, основане на знаннях». Це відображено в новому концептуальному підході, що передбачає освітню активність суб'єктів протягом усього життя. За цих умов людина прагне не тільки отримати «сигнал» про здобуту освіту, але й бажає за допомогою освіти виробити нові професійні й індивідуально-психологічні якості: здатності до комунікації та творчості, мобільність, адаптивність до умов, що змінюються, набути навички прийняття оптимальних рішень тощо. Головною компетенцією індивіда стає вміння навчатися, знаходити потрібну інформацію. Усе це дозволяє йому забезпечити успіх у новому суспільстві.

Тому актуальність дослідження зумовлена тим, що бібліотека має стати важливим елементом в інформаційно-аналітичній інфраструктурі суспільства, що створюється. Для цього бібліотечна установа має необхідні ресурси, можливості та досвід роботи з інформацією. Це, з одного боку, дозволить оптимізувати інформаційно-аналітичне забезпечення різних суспільних підсистем, а з іншого – довести суспільству доцільність існування розвинутої і модернізованої системи бібліотек. Освітня підсистема суспільства при цьому посідає одне з пріоритетних місць, як з точки зору значення для України, так і щодо рівня бібліотечно-інформаційного забезпечення.

Це викликано тим, що нова стадія розвитку суспільства характеризується такими особливостями: у господарській діяльності домінує сфера надання послуг, а у виробництві – обробка; технологічною базою виробництва стає наукоємне виробництво; основним виробничим ресурсом є інформація й знання, де останньому, як невідчужуваному ресурсу, відводиться особлива роль. Інтелектуальні здібності людини і рівень її освіти значною мірою визначають у постіндустріальному суспільстві її добробут і соціальний статус. Посилюється тенденція, відповідно до якої люди, котрі з тих або інших причин не беруть участь в інтелектуальному виробництві, не можуть сподіватися не тільки на підвищення, але навіть на збереження раніше досягнутого ними рівня добробуту. Револьюційні зміни у сфері освіти зумовлені певними чинниками [6].

Перший пов'язаний з освітніми потребами в суспільстві знань, що формується. Потрібні маршрути (траєкторії) навчання, які відповідають конкретним умовам, запитам та індивідуальним особливостям тих, кого навчають. Нині електронні (мережні) підручники відображають подання авторів, інваріантні до таких особливостей, що відповідає стандартам традиційної системи освіти. Однак у межах концепції майбутнього відкритої освіти, здійсненої за дистанційними технологіями, можна передбачати появу значної кількості користувачів, котрих не задовольнять існуючі неадаптовані підручники.

Другий чинник стосується тенденцій розвитку інформаційних технологій, що надають нових можливостей в інтелектуалізації автоматизованих систем і їх користувацького інтерфейсу. Глобальна мережа Internet відкрила доступ до інформаційних серверів, що перебувають у різних місцях земної кулі. Зростає пропускна здатність мереж, дозволяючи територіально роз'єднаним людям розмовляти в режимі реального часу. Продовжує діяти т. зв. закон Мура, відповідно до якого продуктивність ЕОМ збільшується вдвічі кожні півтора роки. Усе це надає нових можливостей сфері освіти в доступі до навчальної інформації й оптимізації форм її подання.

Однак з розширенням комп'ютеризації навчального процесу дедалі помітнішим стає дисбаланс між технічними можливостями зберігання, передачі інформації в телекомунікаційних мережах і її поданням у різних формах для впливу на органи чуттів людини, з одного боку, і вимогами до зберігання інформації в мережних серверах, структурування знань і вибіркового доступу до джерел знань, з іншого.

Слід зазначити, що сучасне українське суспільство поки що не перейшло до інформаційної стадії. Проте глобальні зміни, які постійно відбуваються у світі, висувають нові вимоги до системи освіти, що позначається й на вітчизняній бібліотечній системі.

Постає проблема вибору такого освітнього продукту, який би забезпечив його споживачеві соціальну конкурентоспроможність. За цих умов діяльність бібліотек, особливо навчальних, набуває нових ознак.

Так, ефективне функціонування та розвиток ІАД у бібліотеках щодо задоволення освітніх потреб суспільства неможливі без вирішення проблеми підвищення загальної й інформаційної культури суспільства, яка, до речі, є предметом спеціальних досліджень [2]. Тобто суспільство має бути підготовлено до ефективного соціального використання нових технологій комунікації, інформаційних ресурсів і знань. Як свідчить історичний досвід науково-технічного прогресу, будь-які технічні нововведення є ефективними в соціальному сенсі лише в тому разі, коли вони запроваджуються в культурне середовище суспільства і стають невід'ємною складовою його культури [1; 9].

Стисло розглянемо взаємодію культури й освіти в соціокомунікаційному аспекті. Соціальні відносини проявляються в спілкуванні (комунікації), що має на кожному рівні свою специфіку: міжособистісному, груповому, масовому. Суспільство не є статичною сумою соціальних інститутів: воно постійно відроджується або творчо відтворюється за допомогою певних комунікативних

актів, що мають місце між його членами. Як відомо, сам термін «комунікація» виник у науковій літературі на початку ХХ ст. Нині в науках соціально-комунікаційного циклу він розуміється як:

- засіб зв'язку будь-яких об'єктів матеріального й духовного світів;
- спілкування – передача інформації від людини до людини;
- передача й обмін інформацією в суспільстві з метою впливу на нього

Можна погодитися з позицією А. Соколова [7], котрий соціальну комунікацію визначає як рух змістів, тобто знань, умінь, емоцій, вольових спонукань у соціальному просторі й часі. Таким чином, комунікація є найважливішою характеристикою соціальних відносин.

Відомо, що стратифікація комунікації представлена різними варіантами, на основі різноманітних ознак виокремлюються такі типи комунікації:

- міжособистісна, групова, масова (за ступенем репрезентативності аудиторії);
- усна й письмова (за формою);
- аудіативна, візуальна, аудіативно-візуальна (за каналом передачі й сприйняття інформації) [7; 8].

Комунікація є однією з найголовніших умов існування людини. Соціальна життєдіяльність здійснюється в спілкуванні, через комунікативну взаємодію, що має освітню спрямованість [5; 7; 8]. Як справедливо зауважував Дж. Дьюї [4], будь-яка взаємодія, що життєво необхідна або в якій учасники життєво зацікавлені, має для учасників спілкування освітнє значення, надаючи загальнозначущих змістів їхній спільній діяльності, сприяючи формуванню комунікативного співтовариства, найважливішою ознакою якого є взаєморозуміння. Оскільки без того, щоб люди навчалися й навчали інших, громадське життя відбуватися не може, остільки сам процес суспільного життя має освітнє значення. Тому освіту можна представити як інформаційно-комунікативний процес, що відбувається у формах міжособистісної, групової й масової взаємодії. Е. Гідденс підкреслює: якби не комунікація, що здійснюється через простір, то освіта для широких мас була б недоступною, та й непотрібною [3]. У традиційних культурах знання переважно розглядалося як «локальне». Розвиток інформаційних технологій і поширення інформації стали такою самою складовою прогресу сучасного суспільства, як і будь-який аспект промислового виробництва. Тому загальна й професійна освіта – один з елементів системи масової комунікації, що виникла в процесі індустріалізації.

Слід підкреслити, що духовно-інтелектуальний і економічний потенціал суспільства формується насамперед у сфері освіти. Освіта як інформаційний процес, відіграє провідну роль в інформаційному суспільстві. В індустріально розвинених країнах саме в цю сферу скеровується значна частина інвестицій. При цьому вміння створювати, використовувати, обробляти, зберігати й поширювати інформацію стає умовою прогресивного розвитку національних співтовариств, їхньої конкурентоспроможності на світовому ринку. Освіта є одним з видів спілкування, що об'єднує індивідів у загальних почуттях, інтересах і цілях. Освітня діяльність неможлива без спілкування, яке є не тільки істотним елементом і необхідною умовою освіти, але і її результатом. Саме в спілкуванні люди здійснюють

різноманітні форми своїх взаємин: соціальну комунікацію й обмін. Розкриття сутності освіти допомагає осмислити механізм діалогічних комунікативних зв'язків між людьми як особистостями, оснований на розумінні ними загальних цілей, завдань та інтересів.

Нині систему освіти неможливо розглядати поза взаємним обміном культурними й духовними цінностями між соціальними спільнотами та соціальними інститутами, що персоніфікують їх економічне, політичне й духовне життя. Освіта людини є соціокультурним процесом, оскільки являє собою потенціал безперервного становлення спільного життя людей, організації їх культурного й духовного буття; освіта є процесом відтворення й розвитку, в якому відбуваються відновлення й культурний розвиток спільного соціального та духовного життя, причому це водночас є збереженням основних життєвих форм.

Тому процес навчання має організовуватися таким чином, щоб школярі й студенти здобували не тільки необхідні знання та набували навичок для практичного використання сучасних засобів інформатики, але також дізнавалися про динаміку розвитку й можливості цих засобів як нового інструменту для опанування інформаційним ресурсом суспільства.

Таким чином, освіта пов'язана з усіма сферами суспільного життя. Цей зв'язок безпосередньо реалізується через особистість. Освіта є єдиною спеціалізованою підсистемою суспільства, цільова функція якої збігається з метою суспільства. Якщо різні сфери та галузі господарства виробляють певну матеріальну й духовну продукцію, а також надають послуги людині, то система освіти формує саму людину, впливаючи на її інтелектуальний, моральний, естетичний і фізичний розвиток.

У суспільстві, основаному на знаннях, їх обсяг не є завданням навчання. Нині мета освіти – навчити людей створювати нові знання й опановувати технології та прийоми, що надають можливості це зробити. Головний чинник, який визначає підвищення ролі ІАД бібліотек у задоволенні потреб інформаційної підсистеми суспільства, – це процес упровадження в діяльність останньої новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, особливо через перехід до суспільства знань, де з'являється реальна можливість самостійно формувати набір ділової й розважальної інформації, самому визначати, що й коли слухати й переглядати [5; 10].

Таким чином, сучасні тенденції розвитку висувають нові вимоги до людини, а значить і до освіти, зокрема її змісту, що відіграє вирішальну роль у становленні кожної особистості. Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. Постійно виникають нові знання, без використання яких діяльність фахівців не буде ефективною. Людина ХХІ ст. – це людина, котра постійно вчиться. Людство рухається до нової якості суспільного розвитку – суспільства знань. Становлення останнього, в свою чергу, потребує якісно нового рівня інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек. Сучасна бібліотечна аналітика має здійснювати екстракцію знань з власних та віддалених інформаційних ресурсів в динамічному та мінливому мережевому середовищі та надавати інформаційно-аналітичні продукти та послуги у комфортному для користувачів форматі. Саме

тому проблему накопичення і введення до загального обігу наукових баз знань найкраще можна вирішити на основі бібліотек, що за тисячолітню історію свого існування не лише накопичили значний обсяг інформації, але й здобули безцінний досвід її організації.

Список джерел інформації

1. Ворошилов О. Удосконалення наукового супроводу суспільних перетворень в Україні інформаційно-аналітичними підрозділами бібліотек (з досвіду СІАЗ НБУВ) / О. Ворошилов // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського / НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Асоц. бібліотек України. – К., 2010. – Вип. 26; С. 222–229.
2. Гарбор Робін Т. Управління автоматизацією бібліотеки / Робін Т. Гарбор. – К. : Aslib, 1997. – 56 с.
3. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Эдиториал УРСС. 1999. – 704 с.
4. Дьюи Дж. Демократия и образование / Дж. Дьюи. – М. : Педагогика-Пресс, 2000. – 384 с.
5. Кобелев О. М. Інформаційна аналітика в структурі бібліотечної діяльності в Україні / О. М. Кобелев ; М-во культури України, Харк. держ. акад. культури. – Х. : ХДАК, 2012. – 245 с.
6. Открытое образование – стратегия XXI века для России / под общ. ред. В. М. Филиппова и В. П. Тихомирова. – М. : Изд-во МЭСИ, 2000. – 356 с.
7. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учеб. пособие / А. В. Соколов. – СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. – 461 с.
8. Социальные коммуникации: теория, методология, деятельность : словарь-справочник / авт.-сост. В. А. Ильганаева. – Х. : КП «Город. Типография», 2009. – 392 с.
9. Терещенко С. С. Информационно-аналитическое обеспечение инновационной «Стратегии-2020» с использованием банка данных ВИНТИ РАН / С. С. Терещенко // Науч. и техн. инф-ция. Сер. 1. – 2009. – № 2. – С. 25–32.
10. Чернов А. А. Становление глобального информационного общества: проблемы и перспективы / А. А. Чернов. – М. : Дашков и К, 2003. – 232 с.

УДК 021.61

Колоскова Галина Валеріївна,

студ. 5 курсу Харківської державної академії культури,

пров. бібліотекар бібліотеки-філіалу №21

Дніпропетровської централізованої системи публічних бібліотек для дорослих

пошт. адреса: ДЦМБ, вул. Леніна, 23, м. Дніпропетровськ, Україна

конт. тел.: (056) 724-50-90; 0986561683

e-mail: romantik_@i.ua

СІМЕЙНЕ ЧИТАННЯ ЯК СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОДИНИ ТА БІБЛІОТЕКИ

Протягом багатьох років книга служила засобом духовного спілкування батьків з дітьми. В Україні традиції сімейного читання мають глибоке коріння. Сімейне читання були і залишаються невід’ємною частиною проведення дозвілля разом із близькими і рідними членами родини. Традиційно в сім’ях читання та переказ книг були проведенням дозвілля та спілкування між поколіннями в родині..

Сьогодні, відроджуючи традиції читання в сім'ї, бібліотекарі сподіваються, що нове покоління читачів, яке ставши батьками, буде спроможне самостійно залучати своїх дітей до читання. Поєднання зусиль бібліотекарів, батьків і дітей в організації спільного сімейного читання є дуже важливим.

В наш час проблеми грамотності, освіти, культури читання, які є основою інформаційної культури, стали особливо значущими і вийшли на рівень проблем, від яких залежить благополуччя суспільства. Педагоги і бібліотекарі являються тими фахівцями, які як правило, грають у вирішенні цих проблем головну роль.

Зараз, коли Україна переживає кризу дитячого читання і фахівці шукають шляхи відродження інтересу до книги, виникає підвищений інтерес до організації бібліотек сімейного читання. В умовах, що саме на сім'ю покладаються найбільші надії щодо порятунку читання дітей. І вже не викликає сумнівів твердження, що спільне читання зближує членів сім'ї, наповнює важливим змістом хвилини духовного спілкування, виховує в дитині добре, любляче серце. Сім'я відіграє певну роль у формуванні в дитини інтересу до читання і книзі. Якщо читання – органічна частина способу життя дорослих членів сім'ї, то і дитина моделюючи поведінку батьків, звернеться до книги.

Велика увага до існуючих проблем читання в сім'ї та організації взаємодії двох соціальних інститутів – бібліотеки і сім'ї – свідчить про їх актуальність. Практика взаємодії бібліотеки і сім'ї завжди привертала увагу бібліотекознавців, і особливо, в останні десятиліття.

З початку 90-х років 20 ст. активним напрямком в бібліотекознавстві стало вивчення сімейного читання. Вивченням цієї теми займаються І.І. Тимофеева, О.А. Ніколаєва, Т.В. Холодницька, Л.М. Циганкова, Л.В. Сокольська, О.І. Голубєва. Більш глибоко теоретичні питання сімейного читання розглядаються в роботах А.С. Павлової. В дослідженнях М.І. Акіліної, З.В. Руссак розглядається специфіка роботи бібліотек сімейного читання.

Практику роботи бібліотек з сім'єю висвітлюють публікації Н.Є. Голубєвої, Н.П. Іонової, Т.В. Холодницької. Феномен «читаючої дитини» розглядається в роботах В.Я. Аскаррової, П.І. Біленької, Л.В. Степанової.

В сучасних умовах розвитку суспільства проблемою сімейного читання є – формальний інтерес батьків до читання своїх дітей, який виключає емоційні переживання та оціночні судження дитини, неправильне розуміння сенсу сімейного читання, не відбувається доброзичливих, емоційно – позитивних стосунків дорослого та дитини. Досвід свідчить про те, що основними факторами, що заважають розвитку сімейного читання є:

1. Недолік раннього мовного розвитку і досвіду читання: там, де дітей не спонукають до бесід та участі в розмовах з тими дорослими, з якими вони проводять більшу частину часу, відбувається уповільнення розвитку усного та писемного мовлення;
2. Перешкодою розвитку інтеграційного читання є батьки, яким не подобається читати, або які не читають взагалі, не усвідомлюють важливості читання.

3. Погані основоположні навички: якщо навички читання батьків недостатньо розвинені, вони менш впевнені в собі та не в змозі допомогти своїм дітям навчатися читанню.

4. Економічні та фінансові бар'єри: вони сприяють тому, що читання сприймається не як щоденна потреба, а як щось зайве.

5. Культурні бар'єри: за мовними причинами, відмінностями в культурних традиціях, відмінностей в культурних традиціях деякі спільноти, не сприймають звичку читати як частину власної культури.

6. Інституційні бар'єри: потреби людей можуть не враховуватися організаціями установами, які покликані їх підтримувати та забезпечувати, оскільки школи та бібліотеки не завжди співпрацюють з ними.

Для вирішення цих проблем потрібно наступне:

- співробітництво батьків з бібліотекою;
- залучення батьків до активного співробітництва з бібліотекою в допомозі читанням їх дітей;
- знайомство батьків з найкращою дитячою літературою, основами педагогіки дитячого читання, діяльністю та можливостями бібліотеки;
- складання рекомендованих списків літератури для дітей різного віку;
- створення дитячого куточка та дитячої зони у бібліотеці;
- вивчення інтересів читачів методами соціологічних досліджень;
- комплектування фонду бібліотеки сімейного читання літературою відповідно до запитів читачів;
- проводити творчі масові заходи – залучати до них і батьків і дітей за бажанням.

Головна відмінність сімейного читання від інших його видів полягає в тому, що батьки, використовуючи книгу, починають по-справжньому займатися духовним розвитком своєї дитини, формуванням її особистості.

Основні напрямки діяльності бібліотеки сімейного читання:

- формування спільності інтересів на основі книги й читання;
- організація змістовного дозвілля родини з урахуванням спільності інтересів;
- розвиток психолого-педагогічної грамотності й культури сімейних відносин;
- залучення дітей і молоді до користування бібліотекою за допомогою різних форм, включаючи засоби масової інформації;
- організація бібліотечно-бібліографічного обслуговування населення різного віку у мікрорайоні (районі), міжособистісного спілкування членів родини різних поколінь;
- розмаїтість спілкування в родині, відродження традицій, у тому числі спільного читання й відвідування бібліотеки і її заходів;
- допомога в освіті, спілкуванні, організація дозвілля для всієї родини.

Користувачі бібліотеки сімейного читання: всі члени родини. Люди похилого віку (пенсіонери), мами й тата (включаючи категорію дорослих від 25 років),

молодь, діти різного віку (від 0 років, дитячий садок, дошкільний вік, молодші школярі, старші школярі).

Кадри бібліотеки сімейного читання: кваліфіковані фахівці з бібліотечною освітою, педагоги, бібліотекарі-педагоги, психологи, логопеди, соціологи і т.д.

Фонди бібліотеки сімейного читання: універсального характеру, на різних носіях, для різного віку і рівнів сприйняття. Комплектування літературою для різних вікових категорій (книги); передплата періодичних видань; наявність фондів аудіо-візуальних документів (аудіо-книги, відеофільми, музичні диски); фондів мультимедійних ресурсів (електронні книги, компакт-диски з різних галузей знань).

Послуги бібліотеки сімейного читання: інформаційно-бібліографічне обслуговування, дистанційне й довідково-консультативне, юридичне й психологічне, навчання (комп'ютерні курси), інтернет-спілкування, культурно-дозвільні й інтелектуально-розвиваючі комплекси (гуртки, клуби, студії за інтересами, театральна, художня майстерність, дизайн, музичні, лінгвістичні клуби).

Заходи для всіх користувачів бібліотеки сімейного читання: організація спільних акцій для дітей і батьків, для старших членів родини; розширення можливостей бібліотеки сімейного читання: за допомогою співробітництва з іншими організаціями (культури, освіти, бізнесу), здійснення разом з ними культурних, освітніх, інформаційних і інших програм, проектів, спрямованих на залучення до читання.

Таким чином, відродження традицій сімейного читання – одне з головних завдань сьогодення. Необхідно використовуючи досвід минулих років, традиції української культури, підіймати його на новий рівень, зусиллями сім'ї та бібліотеки сприяти єдності, між поколіннями. Книга залишається основним надбанням культури, яке завдяки Інтернету отримало новий канал розповсюдження і може на іншому рівні поєднати інтереси родини. Традиційні та інноваційні напрями роботи стосовно сімейного читання необхідно впроваджувати бібліотекам в свою діяльність та залучати до цього процесу читацький актив.

Список джерел інформації

1. Батькам про сімейне читання. [Електронний ресурс] : сайт системи бібліотек для дітей м. Дніпропетровська. – Режим доступу : http://www.childlib.dp.ua/parents_ukr.php.
2. Горева Г. Н. Биографический метод изучения читателей : автореф. дис... канд. пед. наук / Г. Н. Горева. – Л. : ЛГИК, 1976. – 15 с.
3. Новый ракурс діяльності дитячих бібліотек: стратегія організації сімейного читання. [Електронний ресурс] : матеріали семінару. – Режим доступу : <http://child.iatp.org.ua/met7.htm>.
4. Томашова Е. Н. Формирование круга чтения школьников – актуальная теоретическая и практическая проблема / Е. Н. Томашова // Дифференцированное руководство чтением детей. – Л. : ЛГИК, 1983. – С. 161–162.

УДК 025.5.001.76

Ніколаєнко Наталія Миколаївна,

директор Наукової бібліотеки

Харківської української інженерно-педагогічної академії

Рибальченко Олена Миколаївна,

учений секретар Наукової бібліотеки

Харківської української інженерно-педагогічної академії

пошт. адреса: ХУІПА, вул. Університетська, 16, м. Харків, Україна

УПРАВЛІННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БІБЛІОТЕКИ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН

Інформація сьогодні поступово перетворюється на найважливіший ресурс людства. Її ефективне використання передбачає вдосконалення процесів управління цим ресурсом і управління процесом збору, надання в користування джерел інформації та введенням в обіг необхідних інформаційно-аналітичних продуктів. Тенденції розвитку бібліотечного обслуговування говорять про подальше збільшення частки інформаційно-аналітичних продуктів і послуг в бібліотечному виробництві. В даний час реальні потреби користувачів в такій інформаційній підтримці чітко окреслилися: їм потрібні інформаційні продукти, що містять не тільки окремі інформаційні видання або дані, але й аналітичні висновки та прогнози, які дають можливість приймати кваліфіковані рішення.

У цьому контексті корисним буде досвід Наукової бібліотеки Української інженерно-педагогічної академії (НБ УІПА), яка у своїй діяльності приєдналася до вузівської стратегії з підвищення показників УІПА в міжнародних рейтингах (Webometrics, Scopus, Google Scholar) та просуванню наукового надбання УІПА в національні та світові науково-інформаційні системи. Дана стратегія передбачає розвиток інформаційно-аналітичної діяльності, пов'язаної з моніторингом світового наукового інформаційного потоку, аналізом рівня цитування вчених та індексів впливу періодичних видань академії, просуванням наукових праць (періодики, матеріалів наукових конференцій, монографій) у світові бібліо- та науково метричні бази даних (БД). Це передбачає активізацію роботи в напрямку розвитку інтелектуальних технологій, зближення бібліотечної діяльності з науково-дослідною, використання творчих та інноваційних підходів до інформаційно-аналітичної діяльності.

Позитивні тенденції в цьому напрямку можливі лише за умови якісного управління новою стратегією діяльності бібліотеки, що дає змогу бібліотеці бути лідером в організації та поширенні ініціатив наукової комунікації в академії.

Що вже зроблено нами і що ще належить зробити в цьому напрямку.

З ініціативи бібліотеки організовано EIAr UIPA – (Electronic Archive of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy) - Електронний архів Української інженерно-педагогічної академії. Репозиторій EIAr UIPA, реалізований на базі відкритого програмного коду DSpace, був введений в дослідну експлуатацію в 2012 р. і станом на 01.03. 2015р. налічує 3772 документи. Це повні тексти статей з

фахових збірників наукових праць академії, монографії, підручники, навчальні і навчально-методичні посібників, методичні вказівки, тези доповідей наукових конференцій. Про затребуваність документів, представлених у ньому, свідчать статистичні показники їх використання – за два роки документи були завантажені більше 15 тис. разів користувачами з понад 50 країн світу. Сьогодні перед науковцями академії ставиться завдання з активізації наповнення документів репозиторію. Завдання бібліотеки – ширше популяризувати важливість і переваги відкритого доступу до результатів наукової діяльності вчених.

Зусиллями бібліотеки здійснюється просування збірників наукових праць УПА «Проблеми інженерно-педагогічної освіти», «Машинобудування» в національні та світові науково-інформаційні системи. Ця робота ведеться в чотирьох напрямках:

- Реєстрація журналів та участь у загальнодержавних і регіональних корпоративних проектах НБУ ім. В.І. Вернадського «Наукова періодика України», «Україніка наукова», у формуванні галузевої реферативної БД з психолого-педагогічної тематики. З цією метою збірники наукових праць проходять аналітико-синтетичну обробку в НБ, а повні тексти їх розміщуються на інтернет-порталі НБУВ «Наукова періодика України» та відповідно на сайті ДНПБ України ім. В.Сухомлинського.

- Реєстрація журналів в міжнародних базах даних. У 2014 фахові видання «Проблеми інженерно-педагогічної освіти», «Машинобудування» зареєстровані в міжнародному каталозі «Ulrich's Periodicals Directory», в тому числі був укладений договір про співпрацю з Науковою електронною бібліотекою e-LIBRARY.RU і розміщено наукові збірники на цій платформі. Підготовкою випусків журналів у форматі XML в онлайн-вій програмі розмітки Articulat займаються співробітники бібліотеки.

- Участь у роботі з приведення збірників наукових праць академії у відповідність до критеріїв відбору до БД Scopus і Web of Science. Приведенням більшості елементів даних, що містяться в фахових виданнях у відповідність до критеріям відбору Scopus і Web of Science займаються відповідальні редактори фахових журналів УПА за інформаційної підтримки співробітників бібліотеки. Ними відредаговані і доповнені вимоги до авторів публікацій, які розміщені на сайті академії у розділі «Наукова діяльність. Збірники наукових праць». Бібліотека забезпечує редагування індексів УДК, пристатейних бібліографічних списків літератури, і здійснює підготовку бібліографії на латиниці (References), використовуючи стандарт Harvard referencing system Harvard style.

- Створення сайтів фахових видань є одним з основних критеріїв відбору в міжнародні бази даних в тому числі і БД Scopus. Бібліотека виступила ініціатором створення сайту збірників наукових праць УПА «Проблеми інженерно-педагогічної освіти» та «Машинобудування» на платформі Open Journal System (OJS). Сьогодні редакції збірників наукових праць УПА за інформаційної підтримки НБ активізують діяльність з он-лайн інтеграції у світовий науковий Інтернет-простір і проводять апробацію цієї платформи. У подальшому планується підключитися до

нового загальнодержавного порталу «Наукова періодика України», який підтримується і керується Асоціацією користувачів науково-освітньої системи УРАН.

З метою формування знань про бібліометричні методи оцінки ефективності наукових досліджень та розвитку навичок роботи з електронними ресурсами наукової інформації для вчених і співробітників УПА бібліотека проводить певну цілеспрямовану роботу.

На сайті НБ організовано розділ «Науковцям», в якому знайшла відображення інформація про «Українські часописи у SCOPUS», «Російські часописи у SCOPUS», «Наукометричні бази даних», «Реєстрація вчених у міжнародному реєстрі ORCID», «Наукова Періодика України».

Готується до оприлюднення підготовлений бібліотекою межах виконання науково-дослідної роботи «Системна організація інформаційно-бібліографічної забезпечення розвитку інженерно-педагогічної освіти» електронний ресурс «Інформаційні та бібліотечно-бібліографічні знання на допомогу інженеру-педагогу» з методичними рекомендаціями щодо використання інформаційних та бібліотечно-бібліографічних ресурсів галузевої спрямованості. Один з розділів цього ресурсу – «Застосування наукометричних і бібліометричних засобів при вирішенні інформаційно-пошукових завдань» створений для більш поглибленого ознайомлення зі світом інформаційно-бібліографічних знань для авторів-науковців. У ньому розкрито поняття сучасних бібліометричних і наукометричних баз даних, такі як імпаکت-фактор, індекс цитування, індекс Гірша, рейтинги установ і вчених тощо.

В Науковій бібліотеці для референтів кафедр організовані і постійно діють семінари з інформаційно-аналітичної діяльності, на яких обговорюються питання впливу публікаційної активності авторів-науковців на рейтинги академії в Scopus, Webometrics та Українському індексі наукового цитування (УІНЦ), визначаються шляхи їх підвищення. Тематика семінарів уточнюється залежно від побажань учасників. Під час роботи одного з таких семінарів були обговорені сучасні вимоги до наукових публікацій: міжнародні системи транслітерації, складання пристатейних списків літератури в романському алфавіті (латиницею), реєстрація авторів-науковців у цифровому ідентифікаторі ORCID, тощо.

Бібліотека постійно ініціює підвищення інтернет-активності співробітників кафедр шляхом розміщення публікацій в архіві ElAr UIPA - (Electronic Archive of Ukrainian Engineering Pedagogics Academy), в періодичних виданнях, індексованих системою Scopus, e-LIBRARY.RU, «Наукова Періодика України» Scientific Periodicals of Ukraine (Науково-видавничої інфраструктури УРАН), реєстрації міжнародному реєстрі унікальних ідентифікаторів вчених ORCID і проводить роботу по залученню авторів до створення свого профілю в ньому.

Також бібліотека долучилася до участі вчених кафедр у проекті «Бібліометрика української науки» шляхом створення бібліометричних профілів (портретів) вчених на платформі Google Scholar. Співробітниками бібліотеки на платформі Google Scholar створено і зареєстровано на сайті «Бібліометрика української науки» профілі ректора і проректорів академії. Планується продовження

роботи з поширення ініціатив наукової комунікації в академії шляхом організації сектора інформаційно-аналітичної роботи та організації науково-дослідної зони в бібліотеці.

Таким чином, наявність інформаційно-аналітичної діяльності в бібліотеці в умовах комплексних змін інформаційного середовища трансформує бібліотечну установу в центр соціальних комунікацій. Управління цією діяльністю, при збереженні базових функцій бібліотеки академії, пов'язаних з інформаційним забезпеченням наукового та освітнього процесів УПА, посилює роль Наукової бібліотеки у вирішенні завдань, що стоять перед ВНЗ на сучасному етапі.

Список джерел інформації

1. Колесникова Т. А. Интеграция украинской отраслевой научной периодики в мировое научно-информационное пространство: проблемы и решения / Т. А. Колесникова // Наука та прогрес транспорту. Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2013. – № 6. – С. 7–22.

УДК 025.5:378:004.81

Пасмор Надія Петрівна,

канд. пед. наук, директор наукової бібліотеки,

Журавель Наталія Миколаївна,

бібліограф I категорії наукової бібліотеки,

Зарвирог Ірина Павлівна,

бібліограф I категорії наукової бібліотеки

Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

пошт. адреса: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, вул. Пушкінська, 7, м. Харків, 61024,

Україна

конт. тел.: 704-11-58, 704-92-13

e-mail: jur_libr@mai.ru

КОГНІТИВІЗАЦІЯ В БІБЛІОТЕЧНИХ ПРОЦЕСАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬО-НАУКОВИХ ПОТРЕБ

Сучасному соціуму притаманні такі риси, як глобалізація, гіперконкуренція, надшвидка зміна технологій, соціальна самоорганізація тощо. Це проникає в усі сфери діяльності і зумовлює еволюційні процеси. За таких трансформацій пізнання, вивчення, усвідомлення, розумне сприйняття і переробка зовнішньої інформації, тобто когнітивність, стали трендовими фішками в сучасній бібліотечній практиці вишів. Головним завданням університетських бібліотек як основних структурних підрозділів вузу є формування адекватної сучасним освітньо-науковим потребам інноваційної інформаційно-комунікаційної інфраструктури ВНЗ. Активне використання комп'ютерно-програмних систем, новітніх засобів обробки потоків наукової та навчальної інформації, автоматизація створення електронних каталогів та забезпечення вільного доступу до пошукових сервісів, формування

інтелектуальних баз даних власної генерації, придбання електронних ресурсів відіграє важливу роль у побудові високотехнологічного інформаційного університетського ландшафту як оригінального середовища отримання знань.

Когнітивізація (від лат. *cognitio* – знання, пізнання) [7, с. 304] бібліотечних процесів пов'язана з інтенсифікацією та диверсифікацією засобів освітньої, наукової діяльності. Тому участь бібліотеки у розробці та запровадженні наукових банків даних, електронно-освітніх ресурсів, навчально-методичних комплексів, електронних бібліотек забезпечує свободу вибору користувачами відповідної інформації, нові можливості для опанування та закріплення матеріалу, здобуття і використання знань.

Крім того, бібліотечні практики інформаційної діяльності, засновані на використанні нових інформаційних і телекомунікаційних, мультимедійних технологій, засобів віртуальної реальності, а також електронних підручників, свідчать про зміцнення мотивацій і компетентностей того, хто навчається у бік автономії. Йдеться про те, що студент або науковець як носій персонального стилю навчання зможе не тільки обрати власну лінію діяльності в інфосередовищі, а й інтелектуально розвиватися, оволодівати новими для себе способами пізнання. Про це, власне, свідчать фокус-опитування, анкетування, онлайн-голосування користувачів сайта бібліотеки НЮУ ім. Ярослава Мудрого. Зокрема, 83% респондентів прагнуть працювати з електронними ресурсами; 25% науковців бажають отримувати доступ до БД юридичного профілю, порівняльного права та законодавства; 97% студентства заочної форми навчання вважають, що можливість читати підручники та навчально-методичні посібники в електронному вигляді значно спрощує підготовку до іспитів, підвищує ефективність навчання [9].

У цілому створені інформаційно-когнітивні, освітньо-наукові умови мають сприяти актуалізації самоосвіти і розвитку критичного мислення, формуванню бажання вчитися, самостійно здобувати знання та ефективно вирішувати проблеми в різних професійних ситуаціях. Доцільно у цьому контексті навести думку Л. М. Баланової, яка вважає, що на всіх рівнях комунікативного простору в процесі оволодіння студентом або науковцем професійно необхідними навиками відбувається формування сенсорно-когнітивної системи людини: інтелектуального рівня; накопичення корисних даних з їх подальшою обробкою і побудовою раніше невідомих знаньєвих концепцій [1].

Зважаючи на те, що проблеми когнітивізації освітньо-наукової діяльності тісно пов'язані з теорією пізнання, соціальною та когнітивною психологією, когнітивною антропологією, когнітивною лінгвістикою, теорією штучного інтелекту тощо, бібліотеці слід враховувати це у своїй діяльності. Сучасний арсенал бібліотечних форм і засобів в аспекті когнітивізації процесів необхідно спрямувати на: самореалізацію особистості; розкриття здібностей і можливостей; інтелектуалізацію; засвоєння нових способів пізнання; когнітивізацію компетентності тощо. З огляду на це у процесі створення інфосередовища знань важливим стає подолання ентропії (хаоса), доведення представлення інформації до високого рівня порядку. Наявність когнітивно орієнтованих ресурсів дає змогу користувачам бібліотеки реалізувати так звану двоступеневу схему виявлення

необхідних даних релевантної тематики. При цьому у процесі когнітивізації на першому етапі встановлюються потенційні автори та джерела документної інформації, оцінюється їх авторитетність з урахуванням індексу цитування (SCOPUS). На другому етапі здійснюється безпосередній пошук, структуризація і класифікація масивів документів. Отже, одним із шляхів, що ведуть до зменшення інформаційної ентропії при науково-освітніх Інтернет-комунікаціях, є створення когнітивно орієнтованих ресурсів та електронних продуктів як основи медіапростору університетів. Серед сучасних електронних навчальних продуктів в електронному навчальному середовищі Н. П. Пасмор називає зокрема:

- повні тексти лекцій, авторські курси;
- матеріали до практичних і семінарських занять;
- відео-, аудіозасоби для вивчення окремих тем навчальних дисциплін;
- орієнтований перелік матеріалів до додаткового опрацювання тем або навчальних дисциплін;
- бази даних за тематикою навчального модуля;
- банки даних книг, статей тощо [10].

У той же час, розглядаючи когнітивні аспекти Інтернет-комунікації отримання знань, Є. Копанєва зазначає про те, що вони лише надають основну інформацію і сутнісні когнітивно орієнтовані дані в такій формі, яка відтворює знання. Авторка наголошує на доцільності створення мережових когнітивно орієнтованих ресурсів з їх конвергенцією у внутрішніх інфосистемах, що реалізується через відповідні гіперпосилання та доповнення масивів публікацій зібраннями. У Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського конвергенція документних і когнітивно орієнтованих ресурсів відбувається через доповнення масивів публікацій зібраннями «Наукові біографії вчених» та «Наукові установи» [5].

На основі аналізу структури та ступеня впровадження електронних ресурсів і баз даних бібліотек вищих навчальних закладів України, який провела Л. Кислюк, також можна констатувати, що внутрішні бази даних для науково-освітніх потреб формуються з метою забезпечення в електронному доступі оперативної інформації, необхідної як студентам (навчально-методичні матеріали, спеціальна і загальна література, довідники), так і викладачам (автореферати дисертацій, періодика). Певна частина таких баз даних відбиває суто бібліотечні сервіси (електронні каталоги, покажчики, нові надходження, періодику тощо), інші є загальноінформаційними (праці викладачів і студентів, наукові видання і конференції ВНЗ). У цьому напрямі репозиторні ресурси також стають нев'ємною і одночасно важливою частиною інтелектуального середовища, відкривають необмежений ні в часі, ні в обсягах доступ до наукових знань [4]. Наприклад, у структурі репозитарія НЮУ ім. Ярослава Мудрого розміщено eLEGALIUM – електронна колекція рідкісних видань, що включає наступні розділи: «Стародруки», «Іміджева колекція раритетних книг XIX – початку XX ст.», «Підручники XIX – початку XX ст.», «Рідкісні видання середини XX ст.» «Зібрання газет початку XX ст.».

Вищезгадані практики когнітивізації бібліотечних процесів у інформаційному забезпеченні освітньо-наукових потреб університетів свідчать, що відбувається трансформація функцій вузівських бібліотек, яку можна розглянути як когнітивний ресурс, оригінальну творчу лабораторію для розвитку освіти і науки у сучасних умовах. Когнітивізація бібліотечних процесів, тобто спрямування на розробку та створення бібліотечних знанневих ресурсів, підтверджує призначення бібліотеки як посередника між знаннями, збереженими в документному вигляді, та здобувачем науково-освітніх знань. У діяльнісному аспекті технологічною основою формування знанневих ресурсів є проблемно-орієнтоване сховище знань, яке відрізняється від звичайної бази даних такими властивостями: інтегрованість представлених ресурсів; високий рівень структурованості інформації (підпорядкованість її єдиній концепції представлення знань); визначеністю спеціальних форматів представлення знань (забезпечення повноти опису та сумісності даних); забезпеченістю свободи доступу до інтелектуалізованих ресурсів [2].

Відтак знанневий ресурс стає основою семантичного наповнення інших інформаційних ресурсів бібліотеки, об'єднаних у цілісний дидактичний процес, реалізований в інформаційному освітньо-науковому середовищі навчального закладу.

Ресурсну складову бази знань становлять не окремі документи, а вже опрацьовані інформаційні ресурси: електронні каталоги, бази даних, повнотекстові, мультимедійні, цифрові бібліотеки, електронні виставки і колекції, бібліографічні, реферативні, фактографічні, електронні тематичні картотеки, ресурси Інтернету тощо [8]. Завдяки комунікаційній складовій, яка визначає засоби інтелектуального доступу і поєднує всі ці інформаційні ресурси в єдиний комплекс, з'являється можливість користування якісно новим ресурсом, орієнтованим на ефективне отримання знань та документальних джерел наукової інформації [6]. Наприклад, комплексні знанневі ресурси НБУВ, згруповані в режимі «єдиного вікна», включають: онлайн-ресурс «Історико-культурні фонди»; інформаційно-бібліографічний сервіс; спеціалізовані бібліотеки (юридична і філософська), а у Казанському федеральному університеті (РФ) на веб-порталі представлені такі інформаційні ресурси: мережеві ресурси; каталоги; цифрові колекції; навчально-методичні ресурси; бібліографічна служба підтримки публікаційної активності, інформація для дослідників [3].

Як бачимо, нині актуальними стають когнітивні ресурси бібліотек щодо поширення наукометричних, бібліометричних баз даних. Так, до послуг учених НЮУ ім. Ярослава Мудрого – комплексний електронний ресурс «Міжнародні наукометричні бази даних та системи», який надає систематизовані знання, дозволяє ознайомлювати викладачів та науковців із: загальним поняттям «наукометрія», наукометричними показниками автора, наукометричними базами даних (Web of Science, SCOPUS, EBSCO, IndexCopernicus, РИНЦ), пошуковою системою GoogleАкадемія та іншою корисною інформацією. Розроблено покроковий алгоритм створення облікового запису кафедри, установи або окремого вченого в «Google Академія».

Отже, можна констатувати, що когнітивізація бібліотечних процесів інформаційного забезпечення освітньо-наукових потреб стає трендовою, оскільки відіграє важливу роль у формуванні знаннєвого простору. Виявлення і вміле, швидке вирішення глобальних проблем при підготовці фахівців нового часу сприяє еволюціонуванню діяльності бібліотек ВНЗ. Однак при цьому потребують подальшого вирішення наступні питання: 1) опрацювання семантичних ресурсів для забезпечення інтелектуального доступу до якісної змістовної інформації; 2) активізація участі бібліотек як посередників-когнітологів у соціально-комунікаційних процесах; 3) перехід бібліотеки на новий рівень семантичного узагальнення інформаційних послуг, які вона надає; 4) освоєння і запровадження нововведень у технології обробки інформації; 5) виявлення нових знань та надання ефективних сервісних можливостей доступу до когнітивних інфоресурсів.

Список джерел інформації

1. Баланова Л. М. Формирование сенсорно-когнитивной системы человека в процессе овладения профессионально необходимыми навыками / Л. М. Баланова // Право і Безпека. – 2005. – № 4/4. – С. 188–190.
2. Давидова І. О. Розвиток когнітивно-комунікаційної функції бібліотечних фахівців в умовах формування суспільства знань / І. О. Давидова // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., у 2 ч., 26–27 лют. 2009 р. – Х., 2009. – Ч. 2. – С. 39–41.
3. Информация для исследователей [Электронный ресурс] // Казанский федеральный университет : [официальный сайт]. – Режим доступа: <http://kpfu.ru/library/informaciya-dlya-issledovatelej> (дата обращения : 03.04.2015). – Загл. с экрана.
4. Кислюк Л. Аналіз структури та ступеня впровадження електронних ресурсів і баз даних бібліотек вищих навчальних закладів України / Л. Кислюк // Вісник Книжкової палати. – 2009. – № 3. – С. 28–31.
5. Копанева Є. Когнітивно орієнтовані ресурси й наукові Інтернет-комунікації / Є. Копанева // Бібліотечний вісник. – 2011. – № 5. – С. 10–13.
6. Лобузін К. Технології організації знаннєвих ресурсів у бібліотечно-інформаційній діяльності : монографія / К. Лобузін ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В.І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2012. – 252 с.
7. Новый словарь иностранных слов : около 40 000 сл. и словосочетаний / за ред. Л. И. Шевченко. – К. : Арій, 2008. – 671 с.
8. Остапчук Ю. Бібліографічні картотеки та бази даних бібліотек вищих навчальних закладів / Ю. Остапчук // Вісник Книжкової палати. – 2010. – № 9. – С. 15–20.
9. Пасмор Н. П. Бібліотека в електронно-освітньому інформаційному середовищі ВНЗ [Електронний ресурс] / Н. П. Пасмор // Традиції і новачі в інформаційному забезпеченні науки та освіти : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. б-к ВНЗ III–IV рівнів акредитації (22–24 трав.). – Сімферополь, 2012. – 1 ел. опт. диск.
10. Пасмор Н. П. Інноваційна діяльність бібліотек зі створення електронних науково-освітніх ресурсів [Електронний ресурс] / Н. П. Пасмор // V Львівський бібліотечний форум «Бібліотека – відкритий світ» : зб. матеріалів, 10–13 верес. 2014 р. – Київ, 2014. – С. 72–75. – Режим доступу : http://dSPACE.nulau.edu.ua/bitstream/123456789/6419/1/Pasmor_72_74.pdf (дата звернення: 03.04.2015). – Заголовок з екрана.

УДК 379.823;7.072.2

Пристаї Галина Іванівна,

пошукач КНУКіМ, завідувач відділу літератури з мистецтва

Івано-Франківської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. І. Франка

пошт. адреса: ОУНБ ім. І. Франка, вул. Чорновола, 22, м. Івано-Франківськ, 78000, Україна

конт. тел.: 0966220786

e-mail: galuna1803@gmail.com.

ВИЯВЛЕННЯ ЧИТАЦЬКИХ ПОТРЕБ ІЗ ПИТАНЬ МИСТЕЦТВА: ПРОСТІР ДУМОК, ПРОПОЗИЦІЙ

У бібліотечному середовищі ХХІ століття ключовим напрямом є належна організація культурно-мистецьких процесів, що визначають модернізацію соціокультурної сфери. Мистецтво – винятково важливий культурний потенціал, який має великий вплив на формування культури регіону. Особливо важливим є динамічний розвиток цілісного образу мистецького середовища, зіставлення і критична оцінка всіх його складових та визначення найважливіших перспективних тенденцій.

Місія відділів мистецтв публічних бібліотек полягає у наданні доступу різним категоріям користувачів до інформаційних та документних ресурсів, розповсюдженні знань та інформації з питань культури й мистецтва. Працівниками застосовуються інноваційні технології бібліотечного менеджменту, організовується та проводиться соціокультурна діяльність з метою популяризації літератури з питань мистецтва, ведуться електронні бази даних по мистецтву.

Варто зазначити, що Івано-Франківською обласною універсальною науковою бібліотекою ім. І. Франка (ОУНБ ім. І. Франка) ведеться БД «Мистецтво. Культура», готуються інформаційні та бібліографічні видання, експонуються виставки картин художників, майстрів декоративно-прикладного мистецтва та митців народної творчості, тобто заходи пов'язані саме з мистецькою літературою. Як показує практика, це сприяє водночас і популяризації мистецьких видань та діячів культури й мистецтва, і поповненню книжкових фондів. А також, репрезентує бібліотеку як заклад широкого культурно-просвітницького спектра, робить її затребуваною різними категоріями користувачів.

Відмітимо, для уточнення запитів читачів, виявлення лакун літератури з мистецтва у фондах книгозбірні, ефективності її використання працівниками відділу літератури з мистецтва ОУНБ ім. І. Франка протягом 2010–2014 було проведено локальні соціологічні дослідження. Варті уваги одержані відомості розвідки «Виявлення читацьких потреб з питань мистецтва» (2010) та баскет-опитування «Простір думок і пропозицій» (2014).

Завданнями досліджень стали: з'ясування література яких видів мистецтва цікавить читачів найбільше; виявлення, чи відповідає читацьким запитам книжковий фонд та репертуар періодичних видань відділу; отримання максимум інформації щодо потреб користувачів відділу літератури з мистецтва.

Дослідження проводились на базі відділу літератури з мистецтва обласної універсальної бібліотеки ім. І. Франка. Вирішення поставлених завдань здійснювалося за допомогою анкетування, спостереження, аналізу статистичної інформації.

Саме комплексний характер розвідок дав змогу скласти більш-менш цілісну картину, виокремити найважливіші на найближчий час завдання для фахівців відділу літератури з мистецтва, а також з'ясувати мотиви звернень користувачів саме до цього сегмента книжкового фонду, що важливо для подальшого планування роботи.

Аналіз анкет «Виявлення читацьких потреб з питань мистецтва» (2010 рік) показав що звертатися до мистецьких видань опитуваних спонукає: навчання – 31,8%, самоосвіта – 27,2%, професійні інтереси – 20,4%, для дозвілля – 11,3%, громадська діяльність – 11,3% та хобі – 2,4%.

Дослідження довело, що користувачі відділу цікавляться літературою різних видів мистецтва, що говорить про багатогранність їхніх інтересів. Статистика наступна (табл. 1).

Таблиця 1

№ з/п	Вид мистецтва	Відсоток
1	Живопис	16,1
2	Музичне мистецтво	16,1
3	Театральне мистецтво	11,4
4	Архітектура	10,3
5	Образотворче мистецтво	10,3
6	Декоративно-прикладне мистецтво	10,3
7	Фотографія	7
8	Графіка	7
9	Кіномистецтво	7
10	Скульптура	4,5

Окрім вищевказаних видів мистецтва, користувачі цікавляться також літературою з хореографії, іконопису, дизайну, моди тощо.

Як виявило опитування, фонд книжкових видань майже повністю задовольняє запити 72,2% респондентів, незадоволені – 27,3% користувачів. На поповнення фонду бібліотеки літературою мистецького спрямування впливають й презентації книг та проведення акцій «Подаруй бібліотеці книгу». Серед книг мистецької тематики, які запам'яталися читачам найбільше, були відзначені наступні: серія «Сто кращик...», «Основи музичного фольклору», «Історія української архітектури», «Історія костюму», «Українська ікона 10-20 ст.», «Замки та фортеці України», «Мистецтво мізансцени», книги про іконопис, народно-сценічний танець, мемуари про діячів мистецтва та їх особисті спогади, про хореографічне мистецтво, дизайн квартири.

На думку респондентів, відділ повинен поповнити фонд книгами з наступних тем: естрадне мистецтво, скульптура України, історія хореографії, історія мистецтва

(про забутих художників), фотографія, кольорознавство, музикознавство, книгами сучасного українського мистецтва, інсценізованими творами для постановок тощо.

Щодо задоволення читацьких запитів періодичними виданнями статистика засвідчила, що 54,5% респондентів дали позитивну відповідь, незадоволені – 27,3% користувачів, 18,2% не дали відповіді. Очевидно, дають результат і постійно організовані виставки для читачів спільно з відділом книгозберігання та акції в рамках літніх читань «Крок до читача».

Серед публікацій з преси мистецької тематики користувачі відзначають статті: «Сучасна українська ікона», «Про життя і діяльність Ж. Бізе та Д. Пучіні», статті з іконописної тематики, театрального мистецтва, про фотовиставки митців Івано-Франківщини.

Варті уваги відгуки читачів, стосовно передплати періодичних видань з драматичного та естрадного мистецтва, хореографії, журналу «Industrial Textile» та інших.

Визначаючи джерела, якими респонденти користуються при пошуку необхідної їм літератури, виявилось таке (табл. 2)

Таблиця 2

№ з/п	Джерело інформації	Відсоток
1	Алфавітний каталог бібліотеки	41
2	Систематичний каталог статей	18,1
3	Державна бібліографія	9,1
4	Бібліографічні матеріали	13,3
5	Поради бібліотекаря	18,5

Серед електронних джерел інформації читачі віддають перевагу Інтернету – 38,7%, також вони одержують необхідну їм інформацію з бази даних «Мистецтво. Культура» – 18,1% та веб-сайта бібліотеки – 11,2%. 32% опитаних респондентів не дали відповіді.

З матеріалів розвідки випливає, що значна кількість читачів бажають отримувати інформацію про нові надходження з питань мистецтва – 39% респондентів. Теми, які цікавлять користувачів, є наступними: хореографія, український іконопис Київської Русі та доби бароко, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, класичний живопис, естрадне мистецтво, конференс, естрадна режисура, дизайн, графіка, акторська майстерність. Так, після проведення аналізу анкет відділом була започаткована пам'ятка користувачу: серія «Екскурс видами мистецтв», що зменшило кількість відмовлень читачам з даних тем та допоможуть читачам розібратися у безмежному морі книг та інших друкованих видань.

Статистика доводить, що відвідувачі відділу активно цікавляться літературно-мистецькими заходами, які проводяться в стінах ОУНБ ім. І. Франка. На підвищений інтерес до просвітницької діяльності, напевне, впливає різноманітний формат соціокультурної діяльності відділу (табл. 3).

Таблиця 3

№ з/п	Літературно-мистецький захід	Відсоток
1	Творчі зустрічі	27,4
2	Презентації книг	20
3	Експозиції творів	27,4
4	Літературно-мистецькі вечори	13,8
5	Культурологічні студії	11,4

Аналізуючи відповіді 75% опитаних респондентів, в бібліотечних заходах вони бажають бути виключно глядачами, учасниками – лише 25%.

Отримані дані щодо умов роботи у відділі літератури з мистецтва та рівня обслуговування читачів респонденти виокремили: професійний рівень, культуру спілкування та компетентність фахівців. Досить високим є показник отримання інформації про комфортність працювати у читальному залі відділу літератури з мистецтва – 86,4%, «не завжди» – 13,6% респондентів.

Щодо умов, створених для роботи у відділі літератури з мистецтва, то респонденти відзначили таке (табл. 4).

Таблиця 4

Показник	Відсоток
Комфортність	27,3
Оформлення інтер'єру	25
Зручність робочих місць	20,4
Освітлення	11,4

Опитування виявило, що більшість читачів відвідують відділ літератури з мистецтва менше року – 39%, понад 10 років – 20% користувачів. Відсоток респондентів від 1 до 3 років активного користування послугами бібліотеки складає 18,2%, від 3 до 10 років – 11,4% респондентів, стільки ж відсотків читачів (11,4%) не дали відповіді.

При аналізі кількісного і якісного складу опитаних виявилось, що в дослідженні взяло участь 56% жінок та 44% чоловіків. З них віком від 17 до 30 років – 59,3% читачів. Респонденти віком від 31 до 55 років склали 24,7% 16% респондентів відповіді не дали (табл. 5).

Таблиця 5

Освіта	Відсоток
Вища	39
Неповна вища	32
Середня спеціальна	9
Не вказали відповіді	20

Соціально-професійний статус респондентів в процесі дослідження теж виявився різноманітним (табл. 6).

Таблиця 6

Соціально-професійний статус	Відсотки
Студент	50
Працівник культури	13,6
Науковець	7
Викладач	4,5

Серед опитаних 15,5% читачів – це архітектори, оператори, аспіранти, пенсіонери, військові та державні службовці, 9,4% користувачів не вказали свого соціально-професійного статусу.

Отже, опитування дало змогу виявити читацькі інтереси до бібліотечного фонду з питань мистецтва. Варто відзначити, що респондентів задовольняють як книжкові видання відділу, так і періодика. При пошуку необхідної інформації читачі, насамперед, користуються такими джерелами, як: алфавітним каталогом бібліотеки, мистецькими бібліографічними матеріалами та порадами бібліотекаря, а з електронних джерел – базою даних «Мистецтво. Культура» та Інтернетом. Щодо умов, створених для роботи у відділі, то користувачі відзначили зручність робочих місць, оформлення інтер'єру та комфортність.

Потрібно відзначити і basket-опитування «Простір думок і пропозицій». Це перша спроба проведення дослідження з метою вивчення рівня задоволення запитів читачів відділу літератури з мистецтва ОУНБ ім. І. Франка без конкретно розробленої анкети, що дало можливість респондентам вільно висловити думку.

Ідеї та пропозиції користувачів зафіксовані як в електронному режимі, так і у рукописному вигляді. Їх моніторинг дозволяє зробити висновки про наповнення фонду, дієвість проведених відділом літератури з мистецтва акцій, масових заходів, клубів за інтересами, мистецьких проєктів, електронних й друкованих видань відділу та інших процесів роботи.

Basket-опитування «Простір думок і пропозицій» виявило якість задоволення запитів користувачів на документи з питань мистецтва та діяльність відділу, а також дало поштовх до чіткого розмежування видів тих інформаційних продуктів, які користуються попитом, розширити видовий асортимент власної інформаційної продукції.

Частина респондентів дали високу оцінку видавничій продукції відділу. Зокрема, тим моделям видань, які висвітлюють цікаві культурно-мистецькі події краю («Гості літературно-мистецької вітальні», «Митцям-ювілярам присвячується», «Йти вперед зберігаючи традиції», буклети листівок з роботами митців). А масові заходи проведені працівниками відділу визнані такими, що організовані на високому професійному рівні, але потребують ширшого рекламування в засобах масової інформації та в соціальних мережах. Вкрай важливим у роботі є визначення основної мети користувача, щоб краще зрозуміти, в якій формі подавати кінцевий результат інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки.

Вагомими для подальшої діяльності ОУНБ ім. І. Франка виявилися побажання та пропозиції учасників дослідження, зокрема, комплектувати фонд документами з різних жанрів мистецтва, бажано у двох екземплярах, щоб можна було видавати на абонемент; збільшити репертуар періодичних видань мистецької тематики; продовжувати популяризувати окремі етногрупи Прикарпаття; здійснювати розширений пошук наукової, культурно-просвітницької та мистецької інформації щодо розвитку культури окремих етнографічних груп Прикарпаття; урізноманітнити форми анонсування заходів, організованих у бібліотеці; продовжувати репрезентувати діячів культури та мистецтва світу, України та Івано-Франківщини, відкривати невідомі сторінки етнокультурного середовища краю; розширити спектр культурно-мистецьких проєктів для популяризації й збереження мистецької книги та коло співпраці з митцями поза межами краю; підтримувати діяльність «Лемкоclubу» з метою розповсюдження культурних, духовних, моральних і етичних цінностей, традицій, обрядів й звичаїв лемків та Арт-центру «Мистецька Академія», популяризуючи творчі доробки обдарованої молоді; організовувати виставки студентських дипломних робіт з образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва у літературно-мистецькій вітальні бібліотеки; організовувати зустрічі з учнями дитячої художньої школи з метою популяризації нових видань відділу, проведення майстер-класів мистецької тематики; інтенсивніше залучати до заходів відділу студентську молодь та людей похилого віку.

Як показало опитування, респонденти цікавляться літературою з питань мистецтва, тому завданням бібліотеки є сприяти більш повному забезпеченню читацьких запитів виданнями з мистецької тематики. Важливими для подальшої діяльності ОУНБ ім. І. Франка виявилися побажання та пропозиції учасників анкетування, зокрема, збільшити обсяг видань вітчизняних і зарубіжних мистецтвознавців, видань з репродукціями картин художників; розширення кола абонентів індивідуальної інформації серед користувачів відділу; розглянути питання організації надсилання SMS-повідомлень абонентам індивідуальної інформації; залучення користувачів до проведення культурно-мистецьких заходів.

Висловлені думки та пропозиції реципієнтів були враховані при плануванні роботи на перспективу. Результатом дослідження став перший крок для ширшого задоволення інформаційних потреб користувачів книгозбірні – створення на початку 2015 року відділом літератури з мистецтва БД «Майстри Прикарпаття». Це спроба представити талановитих людей регіону в царині культури та мистецтва, а головний пріоритет – залишити нащадкам ілюстровані пам'ятки про них.

Отже, матеріали розвідок проведені фахівцями відділу літератури з мистецтва ОУНБ ім. І. Франка підтверджують, що публічна бібліотека має виконувати місію інформаційну та просвітницьку, зберігати етнокультурну й історичну спадщину, акумулювати регіональну інформацію і забезпечувати доступ до неї, нести відповідальність за інформаційну культуру читання, постійно вивчати думку громадськості, освоювати та оновлювати інтерактивні форми просування мистецької книги.

Тому одним із подальших завдань вважаємо за доцільне провести соціологічний моніторинг і серед фахівців культурних інституцій на тему „Діяльність

відділу літератури з мистецтва з погляду партнерів – працівників закладів культури” з метою вивчення їх запитів, а також через необхідність зворотнього зв’язку в рамках творчих зв’язків з діячами культури.

УДК 021.61

Сафонова Тетяна Анатоліївна,

викл. кафедри бібліотекознавства та соц. комунікацій

Харківської державної академії культури

пошт. адреса: ХДАК, Бурсацький узвіз, 4, м. Харків, Україна

конт. тел.: 731-15-08

e-mail: www.ic.ac.kharkov.ua

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В умовах інтеграції соціокомунікаційного простору загальносоціального та професійного значення набуває проблема відповідності місця бібліотеки у загальному рівні технологізації суспільства, яка може бути вирішена за умови ефективної адаптації інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) до бібліотечної діяльності.

Інфотехносфера діяльності бібліотек включає сукупність створених людиною технічних засобів і ІКТ, що забезпечують можливість їх використання та утворюють нове інструментально-технологічне середовище бібліотечно-інформаційної діяльності. Можливості тієї чи іншої бібліотеки формувати інформаційні ресурси та ефективно використовувати їх в процесі бібліотечно-інформаційного виробництва суттєво залежать від рівня розвитку її інформаційної техносфери, використання у ній останніх досягнень науки й техніки, передових ІКТ.

Сучасна бібліотечно-інформаційна діяльність переходить на когнітивний і інформаційно-інтелектуальний рівень, що потребує ускладнення технологій, які використовуються бібліотеками в процесі своєї діяльності.

ІКТ є свого роду перетворювачами всіх інших галузей, як виробничих, так і невиробничих, основним засобом їхньої автоматизації, якісної зміни продукції і, як наслідок, їх переходу частково або цілком у категорію наукомістких. Пов’язаний з цим і працеозаощаджувальний характер ІКТ, що реалізується, зокрема, у керуванні багатьма видами робіт і технологічних операцій. Безсумнівною перевагою ІКТ є те, що вони самі створюють засоби для своєї еволюції. Формування системи, що само розвивається – найважливіший підсумок, досягнутий у сфері ІКТ.

Бібліотеки України активно опановують інноваційні управлінські технології – маркетингові, рекламні, PR-технології, технології інформаційного менеджменту та програмно-проектної діяльності, які ґрунтуються на комунікаційних технологіях і вносять певні зміни в комунікаційні потоки суспільства. Удосконалення підсистеми організаційного управління та контролю якості бібліотечно-інформаційної діяльності спирається на стратегічні пріоритети системи соціальних комунікацій та орієнтовано на впровадження ІКТ в рамках інноваційних проектів, про що свідчить практичний досвід

діяльності бібліотек України. Програмно-проектна діяльність бібліотек вирішує завдання адаптації ІКТ до бібліотечної сфери шляхом: залучення методів стратегічного планування пріоритетних напрямів впровадження ІКТ; впровадження стандартів системи менеджменту якості, націлених на підвищення ефективності та контролю результативності залучених ІКТ; формування системи управління документами, інформацією та знаннями, спрямованої на підвищення продуктивності взаємозв'язків бібліотеки з іншими підсистемами соціальних комунікацій.

Поширення тенденції медіатизації інформаційного простору в свою чергу потребує від бібліотек подальшого доказу їх конкурентоспроможності у сучасному середовищі. Залучення технологій мультимедіа як сукупності засобів, методів, прийомів передачі і збереження інтегрованої соціальної інформації за допомогою комп'ютерних технологій сприяє процесу освоєння бібліотекою медіапростору і являє собою відносно нову інтегровану технологію комунікаційної взаємодії, яка охоплює візуальні та слухові засоби передачі інформації. Проте розвиток більшості бібліотек не відповідає процесам розвитку медіапростору. Це зумовлено насамперед тим, що бібліотеки, особливо сільські, не користуються перевагами, які надає їм мережа Інтернет, зокрема сервісами веб 2.0. Серед усього видового різноманіття можна виділити лише гіпертекстові технології та технології створення веб-сайтів, які знаходять використання в бібліотеках. Усі інші технології цього рівня майже не знаходять відображення в практиці роботи бібліотек, на відміну від зарубіжних, які активно використовують сучасні ІКТ для підвищення оперативності інформаційного обслуговування користувачів. Окрім вже давно опанованих вітчизняними бібліотеками веб-технологій (віртуальні довідки та виставки, веб-навігатори і путівники тощо), зарубіжні бібліотеки активно використовують більш сучасні технології 2.0 та 3.0. Сайти багатьох зарубіжних бібліотек пристосовані для перегляду на мобільних пристроях.

Тому верхній рівень орієнтирів радикальних перетворень у бібліотечній практиці бачиться у тому, що бібліотечна сфера має підключитися до загальноцивілізаційного розвитку документально-інформаційних структур, подоланню відставання у засвоєнні нової технології та інформаційної культури. Для здійснення цього потрібно формування сфери професійного знання бібліотечних фахівців, здатних забезпечити розвиток бібліотеки в умовах інформатизації суспільства. Сфера професійного знання має функціонувати у випереджаючому режимі, орієнтуючись на прогнозовані технології та їх подальший розвиток.

Список джерел інформації

1. Амелеченко Ю. С. Стратегії управління для успішного обслуговування користувачів бібліотек (аналітичне міркування та особисті враження за висновками навчальної поїздки та відвідання бібліотек штату Іллінойс США) / Ю. С. Амелеченко // Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., 9–11 вересня 2010 р. / Під заг. ред. В. Г. Спрінсяна. – Одеса : Друк 2010. – С. 18–22.
2. Болдырева И. С. Современные тенденции библиотечного обслуживания в Городской библиотеке Дуйсбурга // Библиотечное ведение. – 2011. – № 4. – С. 95–99.
3. Дедик П. Е. Новые возможности доступа к ресурсам зарубежных библиотек: каталоги нового поколения / П. Е. Дедик // Научные и технические библиотеки. – 2013. – № 2. – С. 65–84

4. Дурєєва Т. А. Впровадження технологій інформаційного суспільства як завдання соціокультурної інтеграції в сферу соціальних комунікацій / Т. А. Дурєєва // Соціальні комунікації в стратегіях формування суспільства знань : матеріали міжнар. наук. конф., 26–27 лют. 2009 р. : у 2 ч. / Харк. держ. акад. культури [та ін.]. – Х., 2009. – Ч. 2. – С. 210–211.

5. Дурєєва Т. А. Інформатизація бібліотечної сфери в умовах розвитку технологій інформаційного суспільства / Т. А. Дурєєва // Вісник Харк. держ. акад. культури : зб. наук. пр. – Х., 2009. – Вип. 24. – С. 224–237.

УДК 021.008.8

Семененко Лариса Петрівна,

директор науково-технічної бібліотеки

Національного технічного університету «ХПІ»

пошт. адреса: вул. Фрунзе, буд. 21, м. Харків, 61002, Україна

конт. тел: 707-63-61

e-mail: semenenkoL12@gmail.com

Главчева Юлія Миколаївна,

заст. директора науково-технічної бібліотеки

Національного технічного університету «ХПІ»

пошт. адреса: вул. Фрунзе, буд. 21, м. Харків, 61002, Україна

конт. тел: 707-66-88

e-mail: glavcheva@khp.edu.ua

ПАРТНЕРСТВО ЯК ФАКТОР ЕФЕКТИВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ БІБЛІОТЕКИ ВНЗ

Модель розвитку та модернізації України має бути зорієнтована на випереджальний розвиток. Випереджальна модернізація можлива лише за умови наявності розгалужених зв'язків між економічними, культурними і політичними елітами суспільства, цілісної системи суспільних цінностей, регіональної конкуренції та виваженого розвитку політичної системи.

Бібліотечно-інформаційна сфера є вагомим чинником економічної та політичної системи суспільства, оскільки вона є зоною перетину сфери науки, освіти, культури. Саме вона, завдяки розвитку міжнародного співробітництва, може забезпечити дійсно справедливий доступ до інформації і можливості навчання усім і кожному у світі. Збільшення інформаційного потоку ставить перед бібліотеками нові виклики: глибина аналітико-синтетичної обробки потоків та документів; розмаїття та швидка зміна форматів представлення інформації; динамічні зміни технологій, пристроїв та удосконалення засобів доступу до інформації й документів. Залучення інтелекту, як головного чинника науково-технічного і культурного процесу зможе підвищити регіональну конкуренцію інформаційних послуг. Жодна, окремо взята бібліотека, не може акумулювати усі ресурси, необхідні її користувачам у тому числі і потенційним. На сьогоднішній день між бібліотеками фактично відсутнє таке явище як конкуренція, але вона існує з іншими інформаційними і науковими установами. Бібліотеки більш схильні до партнерства, як чинника підвищення якості своїх послуг. Державна політика

має бути спрямованою на інтеграцію інформаційних ресурсів, які представлені у різних середовищах, та розвиток інфраструктури бібліотечно-інформаційних закладів. Підготовка та розвиток кадрового ресурсу, матеріально-технічне та технологічне забезпечення можна реалізувати значно ефективніше шляхом долучення до регіональних та міжнародних корпоративних ініціатив.

В умовах скрутного фінансового становища бібліотеки шукають можливість розширення доступу до науково цінних ресурсів. Можна йти кількома шляхами: купувати доступ до ресурсів або ж шукати партнерів і з ними розділяти витрати чи то розподіляти зусилля з формування ресурсів. Кожен обирає свій шлях, зважаючи на стратегічну мету та наявність власних фінансових, технічних, технологічних та кадрових ресурсів. Взаємодія – філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, їх взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого. Взаємодія – вигідна усім!

Партнерство – це обмін компетенціями та поєднання компетенцій. Партнери – основний актив і рушійна сила будь-якого проекту, будь-якої компанії. Вони можуть бути інвесторами, стратегами, переговорниками, аналітиками (ділова мудрість, заснована на досвіді) і керуючими партнерами.

Соціальне партнерство – система інститутів і механізмів узгодження інтересів учасників виробничого процесу: працівників і роботодавців, заснована на рівній співпраці. Розвиток соціального партнерства в його різних формах – важлива складова частина процесу посилення соціальної спрямованості сучасної ринкової економіки, її соціалізації.

Партнерство може бути різновекторним. Практика показала ефективність партнерства за напрямками:

- формування та використання інформаційних ресурсів;
- використання матеріально-технічної бази;
- підвищення кваліфікації персоналу;
- наукові дослідження;
- підвищення інформаційної та ІТ-культури;
- культурно-просвітницька діяльність;
- залучення абітурієнтів (школи, ліцеї);
- інформування користувачів та інш.

Коло партнерів теж може бути різнобарвним:

- підрозділи університету,
- бібліотеки різних систем та відомств,
- наукові та дослідницькі організації,
- навчальні заклади,
- лідери у сфері програмного та апаратного забезпечення,
- культосвітні заклади,
- громадські організації,
- молодіжні об'єднання,

- студентське самоуправління,
- творчі спілки,
- відомі та цікаві особистості,
- будь-хто, зацікавлений у розвитку науки, освіти, культури, виробництва,
- будь-хто, зацікавлений у послугах бібліотеки та доступу до її ресурсів.

Партнерство не має бути ради самого партнерства. Партнерів об'єднує єдина мета, вони, як правило, дотримуються одних правил і сповідують схожі цінності. Приєднуючись до нового проекту, чи то нової організації, новий партнер має усвідомлювати, що разом із можливістю користуватися загальним ресурсом, він має дотримуватися вимог до якості роботи, певних визначених правил, технологій та термінів виконання технологічних процесів. А це потребує нового рівня виконавської дисципліни та на початковому етапі – додаткових фінансових витрат, зусиль з навчання та підвищення кваліфікації кадрів, можливих структурних реорганізацій та супротиву певної частини колективу. Окрім цього на нього чатують ризики втратити можливість доступу до загальностворених (корпоративних) ресурсів від чинників, які можуть залежати не лише від дотримання ним усіх вимог, а й від того, що партнери можуть мати свої цілі та свої проблеми.

Долучаючись до взаємодії треба чітко визначити показники, за якими можна оцінити ефективність участі у конкретному проекті. Зважаючи на орієнтацію бібліотекарів на співпрацю, а не на конкуренцію, слід підраховувати що дасть конкретній бібліотеці та її користувачам участь у ньому. Вважаємо за помилку точку зору колег, які не зважають на нові сукупні можливості, а лише підраховують свої витрати і порівнюють їх з витратами інших партнерів.

НТБ НТУ «ХПІ» є членом 5 міжнародних організацій і плідно реалізує можливості за 6 проектами. І ми, і наші партнери (Асоціація «Інформаціо-консорціум», Асоціація регіональних бібліотечних консорціумів АРБІКОН; «Ірбіс-корпорації», Консорціум ELibUkr, Міжнародна асоціація користувачів і розробників електронних бібліотек і нових інформаційних технологій (ЕБНІТ), інші) зацікавлені в розширенні подальшої співпраці, про що свідчать нові угоди і запрошення долучитися до нових проектів.

Аналіз діяльності нашої бібліотеки за кожним з проектів доводять, що відбувається значна економія ресурсів за рахунок кооперації праці у створенні інформаційних ресурсів та залучення до проведення масових заходів співробітників інших установ. Так, за рахунок координації дій зменшуються затрати кадрових ресурсів на лінгвістичну, аналітико-синтетичну обробку документів, безкоштовно підвищується кваліфікація співробітників та їх ІТ культура (Microsoft Україна, Обласні курси підвищення кваліфікації, Міжнародна академія бізнесу і нових технологій (МУБіНТ)). Бібліотека має безоплатний доступ до інформаційних ресурсів партнерів, отримує консультації (науково-освітня мережа «Уран», фірма «Solti», Microsoft Україна), використовує технологічне обладнання партнерів (EPSON). За рахунок можливості попереднього тестування специфічного обладнання уникає необґрунтованих фінансових втрат при закупівлі обладнання, а за рахунок надання видавництвами та

книгорозповсюджуючими організаціями контрольних примірників видань для визначення наукової цінності видання та відповідної фахової спрямованості запобігає фінансових ризиків при закупівлі видань до фонду бібліотеки.

Партнерство дає не лише економічний зиск, а й соціальні дивіденди.

Підвищується веб-присутність, і як наслідок, зростає імідж університету і його учених, розширюється коло друзів, збільшується рівень довіри читачів до бібліотеки, залучення абітурієнтів. Довіряють тому, кого знають!

Участь у проєктах допомагає реалізувати державницький підхід до використання ресурсів бібліотеки як частини державних ресурсів, поширювати читання, залучати до читання усіх і кожного.

Підвищується якість і дієвість наукових та масових заходів за рахунок залучення до їх проведення висококваліфікованих фахівців, учених, творчих особистостей. Бібліотека має можливості краще сприяти розкриттю творчого потенціалу молоді за рахунок залучення до культурно-освітніх проєктів фахівців закладів культури (музеїв, картинних галерей, співочих колективів), що значно підвищує ефективність виховної роботи.

УДК 021.3:004

Скачко Екатерина Андреевна,

редактор II категории

Центральной научной библиотеки

Харьковского национального университета им. В. Н. Каразина

почт. адрес: ХНУ им. В. Н. Каразина, пл. Свободы, 4, г. Харьков, 61022, Украина

конт. тел.: 707-51-76

e-mail: window@library.univer.kharkov.ua

ИНФОРМАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ БИБЛИОТЕЧНЫХ ЦЕНТРОВ «ОКНО В АМЕРИКУ»

Информационный Центр «Окно в Америку» – это доступ к обширной и разнообразной информации на английском языке, образовательная служба и место проведения культурных мероприятий: выставок, лекций по американской культуре и языку и т.д.

Отдел прессы, образования и культуры Посольства США в Киеве поддерживает ряд информационных центров в различных регионах Украины. Это Центр информационных ресурсов Посольства США и Американская библиотека в Киеве, а также 23 центров "Окно в Америку" в областях Украины. Центры "Окно в Америку" созданы на основе партнерства между американским правительством и украинскими библиотеками. В Украине Центры "Окно в Америку" открыты с целью предоставления актуальной информации о США и пополнения фондов библиотек англоязычными изданиями. Их миссия заключается в содействии взаимопониманию между США и Украиной. Это достигается путем предоставления информации о США: их историю, правительство, общество и ценности; обеспечение доступа к

ресурсам Интернета. Они также информируют об американских программах помощи и обмена.

Посольство Соединенных Штатов выделило средства на открытие таких центров в библиотеках Украины. Библиотеки предоставляют помещения и библиотекарей со знанием английского языка. Кроме того, правительство Соединенных Штатов выделило средства для приобретения коллекции книг, баз данных и видеокolleкции документальных и классических американских художественных фильмов.

В 2004 году Центральная научная библиотека выиграла грант на открытие информационного центра «Окно в Америку». Центр получил материалы, расположенные по 5 информационным блокам: правительство США, общая информация о США, бизнес, образование и изучение английского языка. Кроме того, были выделены средства на приобретение мебели и оборудования.

На сегодняшний день в Харьковском центре зарегистрировано около 2000 человек. Это не только студенты и сотрудники университета. Любой желающий человек может прийти и записаться в центр и свободно пользоваться материалами. Также городскому читателю выписывается отдельный читательский билет, с помощью которого он может посещать центр.

Ресурсы информационного центра «Окно в Америку»

- Интернет.
- Уникальные многотомные иллюстрированные энциклопедии США («Encyclopedia Americana», «World Book»).
- Научные и научно-популярные издания зарубежных ученых по вопросам менеджмента, маркетинга, микро- и макроэкономики, бизнеса, рекламного дела и т.д.
- Справочники о американские университеты и колледжи, издание с правилами поступления в учебные заведения США.
- Практические пособия по подготовке к сдаче тестов TOEFL, GRE, GMAT и др.
- Учебники лексики, грамматики, фонетики, сборки американского сленга и американских идиом.
- Коллекции документальных и классических американских фильмов
- Серия книг «The Library of America».
- Компьютерный курс по изучению английского языка ROSETTA STONE.
- Художественная литература современных американских авторов.
- Электронные книги и iPad.
- Свободный доступ к базе данных eLibrary USA (более 30 различных баз данных с диссертациями, научными статьями, энциклопедиями, справочниками и т.п.).

Услуги информационного центра «Окно в Америку»

В нашем центре вы можете получить:

- актуальную информацию о США;

- своевременную информацию о программах культурного обмена, учебные заведения США;
- доступ к информационным ресурсам США, всемирной сети Интернет и баз данных на компакт-дисках;
- тематический подбор информации;
- использования компьютерной и копировальной техники;
- использование аудиоресурсов;
- просмотр документальных и художественных англоязычных фильмов;
- возможность участвовать в проведении лекций, семинаров, круглых столов, викторин, презентаций с участием американских специалистов.

В 2011 году в Центре была открыта зона Wi-Fi. В конце года появилась возможность работать с iPad и электронными книгами Kindle, которые были получены от Посольства США в Украине.

Не менее интересным и полезным электронным ресурсом, который благодаря Посольству США в Украине доступен только пользователям центров «Окно в Америку», является полнотекстовая электронная база данных eLibrary USA, где вы сможете найти информацию о различных аспектах жизни в США. Здесь есть информация по изучению английского языка, американской истории и культуры, статьи о медицине, бизнес, экономика, периодические издания, отдельные базы для детей. Базы данных постоянно обновляются и появляются новые интересные базы. Кроме этого, здесь также есть и различные энциклопедии и научные публикации, и журналы и тому подобное.

Во всех центрах «Окно в Америку» проводятся различные мероприятия с использованием современных цифровых технологий. Так, например, в Тернопольском центре «Окно в Америку» проводятся клубы чтения с использованием iPad, в Полтаве проходят Скайп встречи с носителями языка. В Харьковском центре «Окно в Америку» на сегодняшний день проходят такие мероприятия как, разговорный клуб и клуб ораторского искусства. В частности, такие мероприятия проводят либо волонтеры Корпуса Мира, либо выпускники различных программ, либо украинские волонтеры.

Регулярные онлайн выступления американских специалистов, работников Посольства, научной программы Фулбрайт, добровольцев Корпуса Мира и других американских граждан способствуют улучшению взаимопонимания между американским и украинским народами.

Благодаря современным цифровым технологиям ресурсы и мероприятия центров стали более доступны всем желающим.

Отдел прессы, образования и культуры Посольства США ставит цель развитие двустороннего взаимопонимания с помощью финансируемых США программ академического и профессионального обмена для студентов, учителей, преподавателей университетов и молодых специалистов в различных отраслях.

Офис академических обменов Отдела прессы, образования и культуры Посольства США координирует и предоставляет информацию об американских программах обмена для украинских школьников, студентов, преподавателей средних школ и ВУЗов и научных сотрудников в области гуманитарных и

общественных наук. Программы объявляются каждую осень и проводятся на основе открытого конкурса для участников, которые отвечают всем критериям отбора и свободно владеют английским языком.

Таким образом, можно сказать, что цель программы центров «Окно в Америку» заключается в укреплении взаимопонимания и усилении профессионального, образовательного, научного и культурного обменов между народами США и Украины.

Присоединяйтесь к нашему сообществу на Facebook: Window on America in Kharkiv.

УДК 021.7:[070.489.004.91]

Скрышник Елизавета Анатольевна,

библиотекарь II категории отдела электронных ресурсов

Москалева Марина Владимировна,

библиотекарь I категории отдела художественной литературы

Научной библиотеки Харьковского национального университета радиоэлектроники

почт. адрес: ХНУРЭ, просп. Ленина, 14, г. Харьков, 61166, Украина

конт. тел.: 702-11-78

e-mail: texnobooka@gmail.com

МЕДИАРЕСУРСЫ СОВРЕМЕННОЙ БИБЛИОТЕКИ: ВИРТУАЛЬНЫЕ ГАЗЕТЫ

В статье рассмотрены принципы создания библиотечных электронных газет на примере научной библиотеки Харьковского национального университета радиоэлектроники.

***Ключевые слова:** «Школа библиотечного журналиста», электронная газета «Texnobooka», Microsoft Office Publisher, Web 2.0, Padlet.*

С развитием Интернета все больше растет его аудитория, а мир печати делает «шаг вперед, два назад». Виной всему, затраты на конечной стадии создания продукта. И поэтому, пользователи все чаще прибегают к просмотру онлайн прессы, ведь так намного удобнее и быстрее. Время в современном мире играет очень важную роль.

Многие библиотеки зарегистрированы в социальных сетях, ведут блоги и форумы. Тем не менее, от печатной продукции не отказываются, просто останавливаются на электронном виде продукта. На данный момент есть множество программ по созданию и верстке, но мало кто может похвастаться полноценным, интересным изданием. Для привлечения клиента все средства хороши, но ведь они должны быть еще и качественными.

Библиотеки стремятся не отставать, используя новые методы распространения информации. Взаимодействуют друг с другом, обмениваясь опытом, проводя мастер-классы. Интересные идеи предлагает «Школа

библиотечного журналиста», созданная на базе библиотеки им. В. Г. Короленко. Цель школы: содействие профессиональному развитию библиотечных работников, создание положительного имиджа библиотеки, как бесплатных общедоступных центров доступа к информации.

Воспользовавшись приглашением школы, я прошла курсы, которые проходили с 16 по 19 сентября 2014 года, и осталась весьма довольна. На лекциях особое внимание уделялось специфичным жанрам журналистики, формированию собственных библиотечных СМИ. Благодаря практическим занятиям появилась **электронная газета «Техноbooka»**, которая была признана лучшей, по мнению преподавателей и однокурсников. Подтверждением этого является сертификат о I-м месте. Коллектив научной библиотеки Харьковского национального университета радиоэлектроники (далее ХНУРЭ) поддержал профессиональное мнение, и «дал добро» на продолжение проекта в рамках вуза. На данный момент существует два номера электронной газеты, они представлены на сайте библиотеки, по адресу активного логотипа: <http://www.lib.kture.kharkov.ua/?page=26>. Направленность издания: обзор технических новинок, возможность их применение в библиотечной сфере, рассмотрение некоторых вопросов в сфере образования, интересные факты о жизни выдающихся личностей.

В отличие от верстки книг, газетная – сложнее, ведь направленность продукта на массовость должно учитывать привлекательность, удобочитаемость и восприятие информации. Дизайн газеты, журнала, является приоритетным для читателя, а уж потом идет наполняемость, так как большинство людей воспринимает картинки лучше, нежели текст. Следовательно, оформление – это лицо, и чем оно красивее и привлекательней, тем больше шансов, что читатель заинтересуется. Разрабатывая дизайн периодического издания, необходимо учитывать следующие факторы: аудитория, тематика, особые требования к оформлению. Композиционно-графическая модель издания (он же макет) направлена на закрепление за газетой определенной формы, как внешней, так и внутренней, это позволяет упорядочить подаваемый материал, придать целостность содержания. Наша e-газета создается на базе **Microsoft Office Publisher**. Пользователи, работающие с этой программой, как правило, отмечают ее высокий уровень удобства и возможностей. Publisher представляет собой систему верстки текстов (иногда подобные программы называют настольными издательскими системами), по своим функциональным возможностям не уступающую признанным лидерам среди профессиональных продуктов этого класса. Например таким, как Adobe InDesign или Quark Xpress (профессиональная компьютерная издательская система). Как и большинство продуктов семейства Microsoft Office, Publisher выпускается в нескольких локализованных версиях, в частности, имеется русская версия.

Любой документ начинается с заголовочной части. Выделяют основные элементы: название газеты, организации, выпускающей газету, календарные сведения и нумерация выпусков. **Название** постоянно, и должно располагаться в левом или правом верхнем углу (реже по центру) первой полосы. Оно может быть наборным либо рисованным, и оформляется на стадии разработки стиля газеты. **Передовую статью** помещают на первой полосе, ее набирают наибольшим

форматом и заверстывают на одну или несколько колонок. Можно определить заглавную фотографию или картинку. А для более подробного ознакомления дать дополнительные сведения на последующие страницы, уже с сопутствующим текстом. **Подборка** – материал, однородный по тематике. Может размещаться в нескольких колонках и объединяться одним заголовком – «шапкой». Чаще всего объединяют статьи информационного характера (заметки, интервью, репортажи). Если много материала, его заверстывают на разворот, под общую «шапку». **На последнюю полосу** обычно выносятся наименее важная информация или постоянные рубрики, не связанные с текущими событиями. Тут же, в обязательном порядке должна значиться служебная информация (выходные данные). Для нее выделяют небольшой блок внизу, можно в углу страницы, где указывают название издания, тираж выпуска, номер свидетельства о регистрации издания, адрес типографии и издательства, имена работавших над выпуском. В газетной верстке, в отличие от книжной, понятие **колонтитула** и его оформление достаточно произвольное. Здесь, помимо номера страницы, выпуска, может значиться название газеты. Это нужно для того, чтобы можно было идентифицировать отдельную страницу издания. Если в газете имеются **рубрики**, например: «Тех», «Новости», «Вокс», они должны быть постоянными (или появляться почти в каждом номере), их так же можно определить в полосу колонтитула. При вводе новой рубрики, вы должны понимать, что это обязывает вас к ее поддержанию. Некоторые чересчур привязываются и создают все новые рубрики, пытаясь, таким образом, заменить заглавие статей – не стоит этого делать. Стремитесь заполнить разнообразием информации, сводя название заметок к единой рубрике, а не наоборот. **Оригинал**, поступающий в набор, должен быть тщательно вычитан. Сокращения и условные обозначения – стандартизованы.

Для совместных проектов, где существует командная работа, отлично подойдут социальные веб-сервисы, общее название которых – **Web 2.0**. Данная концепция учитывает опыт и мнение, позволяет быть более активным пользователем. Что делает подобные ресурсы интерактивными и помогает самовыражаться. Виртуальные доски и стены позволяют объединить текст, изображение, аудио, видеофайлы, ссылки в единый формат. Принципом работы кардинально не различаются, но у каждого есть свои плюсы.

На основе еще одного из сервисов, а именно **Padlet**, в рамках курсов была создана виртуальная стенгазета – «Литераструнный Клуб Озарение». Она освещает мероприятия, происходящие в рамках этого клуба, который был создан при отделе художественной литературы НБ ХНУРЭ. Здесь участники делятся своими творческими достижениями, обсуждают литературные произведения, имеют возможность встретиться с поэтами и писателями Слобожанщины. Более детально можно ознакомиться по адресу: <http://libsearch.kture.kharkov.ua/library/?page=44>

Сервис Padlet являет собой белую стену с возможностью добавления как текстовых, так и мультимедийных данных. Для использования данного сервиса на протяжении 24 часов, можно обойтись без регистрации. Но если вы хотите и дальше редактировать свои записи, нужно зарегистрироваться, либо воспользоваться аккаунтом Google. Работая с командой, вы можете определить доступ тому или

иному человеку, ограничив или расширив его полномочия в использовании стеной, уровни доступа: только просмотр, добавление материалов или полное редактирование. Данный сервис бесплатный, не ограничивает в количестве создаваемых страниц, к тому же поддерживает кириллицу.

Таким образом, библиотеки, лавируя в медиасреде, хоть и отстают от широты просторов интернета, являются своего рода заботливой «бабушкой». Вся суть предоставления услуг сосредоточена вокруг пользователя, а его потребности формируют основу для информационных проектов. Заботясь о «внуках», интересуясь их увлечениями, стремлениями и потребностями – готовят продукты по вкусу для каждого. Стараются угодить и порадовать, прибегая к помощи современных технологий.

УДК 023.174

Соколюк Юлія Олександрівна,

канд. іст. наук, мол. наук. співроб.

Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАНУ

пошт. адреса: просп. 40-річчя Жовтня, 3, м. Київ, 02000, Україна

конт. тел.: 067-494-37-63, 050-063-53-28

e-mail: sua2009@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ БІБЛІОТЕКАРІВ – ГАРАНТІЯ ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Бібліотечна професія здавна залучає до себе видатних діячів суспільної науки і культури. Звання «бібліотекар» вважалося надзвичайно почесним, його удостоювалися обрані люди. Але бібліотека – це ще і багатство держави. Бібліотекарі збирають це багатство, зберігають і поширюють пам'ять не лише свого народу, але і всього роду людського.

У традиціях вітчизняного бібліотекознавства увагу до професійних якостей бібліотекаря завжди розглядали крізь призму етичних проблем. Вже в монастирських бібліотеках середньовічної Русі діяли моральні розпорядження, що зобов'язали бібліотекаря допомагати читачеві у виборі книг та засвоєнні прочитаного.

Професійна мораль бібліотекаря ґрунтується на безпосередньому спілкуванні з людьми, на постійній увазі до їх інтересів, прагненні якнайповніше задовольнити читацькі запити.

Бібліотечна етика насичена гуманістичними аспектами. Вона регулює поведінку бібліотекаря так, щоб зміцнювався його авторитет, розкривалася суспільна значущість професії. Бібліотекарю необхідно володіти моральними якостями. Це становить основу професійної моралі бібліотекаря і впливає на формування тільки йому професійно притаманної етики.

Професійна етика бібліотекаря – це сукупність специфічних вимог і норм моральності при виконанні ним професійних обов'язків з обслуговування

споживачів інформації. Вона формує у бібліотекаря поняття свого професійного обов'язку і честі, прищеплює навички культури спілкування і високого професіоналізму.

Професійна діяльність, об'єктом якої виступають живі люди, утворюють складну систему моральних відносин. Особливістю праці бібліотекаря є спілкування з читачами, колегами, зовнішніми організаціями [1]. Якими якостями повинен володіти бібліотекар, щоб успішно виконувати роботу з обслуговування читачів і професійно спілкуватися з ними? Спершу відзначимо такі людські якості:

- чесність, прямота, щирість у вчинках і відносинах;
- доброзичливість – бажання людям добра, готовність сприяти їх добробуту;
- ввічливість, дотримання правил пристойності, чемність;
- чуйність, готовність відгукнутися на чужі потреби;
- тактовність, почуття міри, створює вміння поводити себе в суспільстві, не зачіпаючи гідності людей.

Професійні якості бібліотекаря можна розділити на наступні групи:

- якості, що відображають ставлення до роботи;
- якості, що характеризують загальний стиль поведінки і діяльності;
- знання;
- якості розуму;
- якості, що характеризують ставлення до людей;
- якості, що характеризують ставлення до себе.

Виходячи з цього, можна сформулювати інтегральні характеристики бібліотекаря:

- професійна самосвідомість;
- індивідуальний стиль діяльності і спілкування;
- інтелектуальна культура;
- творчий потенціал.

Недоброзичливість, посилення на надмірну зайнятість не що інше, як свідчення професійної непридатності не надто важливого працівника. Спілкування з ним раз і назавжди відбиває бажання брати літературу саме в цьому відділі. Навпаки, якщо тебе привітно зустрічають, уважно вислуховують і з готовністю допомагають знайти потрібну літературу, обов'язково стаєш постійним клієнтом даного відділу.

Неприпустимі приватні розмови у присутності читача. Здійснюючи це порушення етикету, бібліотекар явно нехтує своїми службовими обов'язками і виявляє – хоче він того чи ні – зневага до оточуючих його людей.

Мистецтву спілкування необхідно вчитися з перших днів роботи в бібліотеці. Наслідком невміння спілкуватися є те, що бібліотекар не вміє побудувати простий довірлива розмова, розташувати до себе читача. Більше того, часом бібліотекар грішить безтактністю, різкістю тону, перебиває читача, часто не в змозі вловити нюанси його настрою. Все це призводить до зневажливого ставлення до бібліотекаря з боку читачів, завдає шкоди престижу бібліотеки [2]. Іноді доводиться чути, як бібліотекарі нарікають на деяких «вибагливих» читачів, що доставляють зайве занепокоєння. Між тим, ці читачі і є часом найцікавіші хоча б тому, що вони

змушують самого бібліотекаря «вивертатися», використовувати свої знання і можливості, відточувати професійну майстерність. Трапляється, що бібліотекарі, відірвані від роботи з читачами, забувають про них, тобто по суті справи перестають розуміти справжній сенс своєї діяльності.

Безперечно, що кожен бібліотекар повинен пройти етап обслуговування читачів, щоб потім краще осмислити будь-яку внутрішню роботу бібліотеки. Специфічна особливість професії бібліотекаря – вміння вільно орієнтуватися в літературі, з якою йому доводиться працювати. Інший читач має можливість читати куди більше бібліотекаря, але звідси зовсім не випливає, що на боці бібліотекаря не може бути низки специфічних переваг. До них відносяться: відмінне орієнтування в світі книг і путівниках по них, знання бібліографічних джерел, вміння використовувати довідково-бібліографічний апарат бібліотеки і розшукувати найбільш повні відомості про необхідну літературу, зробивши це швидше [3].

Таким чином, знання фонду бібліотеки є одним з важливих факторів, що впливають на авторитет бібліотекаря. Під цим розуміється не тільки швидкість, повнота і точність отримання читачами інформації, а й створення їм комфортних умов для роботи, виробнича естетика, облік психологічних моментів. Сучасні вимоги до бібліотечного персоналу стали вищими.

Доброзичливість, відповідальність і компетентність важливі сьогодні як ніколи. Результат роботи кожного відділу бібліотеки залежить від добре організованої системи взаємодії з читачами. У цій системі значну роль відіграє бібліотекар, його професійний рівень, вміння спілкуватися з читачем. Якщо бібліотекар володіє даром переконання, мовної культурою і приємними манерами – він має власний імідж, який допоможе йому підняти роботу відділу бібліотеки на більш високий рівень. Професія бібліотекаря передбачає дотримання етикету в одязі і в зовнішньому вигляді. Одяг бібліотекаря відповідає внутрішній культурі, залежить від конкретної ситуації, становища в суспільстві, віком та ін. У бібліотечному середовищі недоречна велика кількість прикрас і яскрава косметика.

Сьогодні працювати в бібліотеці важче, ніж раніше, але і набагато цікавіше. Бібліотекарі вільні у виборі змісту своєї діяльності. Зараз бібліотека повинна вижити і довести, що вона необхідна суспільству.

Відродження духовності, інтелігентності, моральності – це головні завдання в роботі бібліотеки сьогодні.

Як бачимо, дотримання етикету значно впливає на авторитет бібліотекаря і полегшує роботу з читачами.

Список джерел інформації

1. Бубекина Н. В. Все начинается с читателя, и все возвращается к нему: некоторые аспекты библиотечного обслуживания / Н. В. Бубекина // Шкільна бібліотека. – 2004. – № 15/16. – С. 31–37.
2. Юрченко О. В. Морально-етичні норми спілкування шкільного бібліотекаря з читачем / О. В. Юрченко // Шкільна бібліотека. – 2002. – № 2. – С. 35–38.
3. Жукова Т. Д. Профессиональное сознание библиотекаря : теоретический анализ проблемы / Т. Д. Жукова // Школьная б-ка. – 2007. – № 34. – С. 17–26.

УДК 025.4.036

Филатова Ольга Владимировна,

зам. директора Научной библиотеки

Харьковского государственного университета питания и торговли

почт. адрес: ХГУПТ, ул. Клочковская, 333, г. Харьков, 61051, Украина

конт. тел.: 349-45-37

e-mail: biblio-hduht@mail.ru

БИБЛИОТЕЧНЫЙ ИНФОРМАЦИОННО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПОРТАЛ НАУЧНОЙ БИБЛИОТЕКИ ХГУПТ

Современные библиотеки вне находится в процессе постоянного изменения-развития, способные своевременно реагировать на перемены и возникновение дополнительных требований и потребностей, предпринимать оперативные меры при решении насущных проблем, создавать новые услуги и совершенствовать традиционные.

Основная задача в работе библиотеки высшего учебного заведения заключается в обеспечении учебного и научного процессов новой и необходимой информацией для организации стратегического планирования деятельности вуза. Решение этой задачи возможно только в рамках интегрированной информационной связи вуза и библиотеки, которая должна обеспечить образовательный процесс:

- • доступностью информацией;
- • разнообразием форм и качеством информационных услуг;
- • полнотой, оперативностью и достоверностью получаемой информации;
- • простотой получения информации.

Современная библиотека вуза сегодня должна рассматриваться не только как пространство для хранения и получения читателями необходимой информации, но и как образовательная система для формирования у читателей инновационного мышления.

В настоящее время особое внимание в библиотеках уделяется электронно-библиотечным системам, создаваемым как самими вузами за счет собственных электронных ресурсов профессорско-преподавательского состава, так и различными книжными издательствами, оцифровывающими бумажные носители информации. Также распространен электронный книгообмен между вузами одного профиля – происходит так называемое слияние электронных ресурсов в едином информационном пространстве.

В течение последних нескольких лет активно растет аудитория пользователей сети интернет, которая увеличивается с каждым днем. Тенденция к получению информации из глобальной сети наблюдается уже на протяжении 10 лет и особенно активно проявляется в последнее время в связи с быстрым ростом интернет аудитории. Простые сайты-визитки трансформируются в порталы, целью которых является предоставление актуальной информации посетителям и доступ к интерактивным сервисам.

Таким образом, задачей эффективного библиотечного сайта является постоянное

обновление информации и предоставления различных информационных сервисов пользователям.

Реализация на практике данной задачи – решение не из легких. Необходимо не только создать библиотечный сайт, но и осуществлять его информационное обновление и развитие.

Основные проблемы, с которыми сталкиваются библиотеки это отсутствие специалистов по разработке и поддержке Web-приложений в штате библиотек и отсутствие Web-продуктов, ориентированных на библиотечных специалистов.

Количество посетителей библиотеки снижается, а отсутствие информационного сайта дополнительно снижает посещаемость библиотеки.

Первым шагом на этом пути должно стать создание качественного библиотечного сайта или портала, который будет привлекателен для новых читателей.

Сайты библиотек условно можно разделить на три категории:

- сайт-визитка;
- информационный сайт;
- информационный портал.

Сейчас сайт-визитка есть практически у каждой организации, но возможности данного типа сайтов очень сильно ограничены – на нескольких страницах невозможно разместить всю необходимую информацию.

Информационный сайт предоставляет в основном статичную информацию об организации – контактные данные библиотеки, история библиотеки, информация об отделах и условиях использования библиотек. Через сайт информируют о наличии в библиотеке ресурсов и баз данных.

Информационный портал – это хорошо структурированное хранилище информации, которое позволяет посетителю легко найти интересующую информацию и получить к ней доступ.

Именно для решения данной задачи коллективом научной библиотеки ХДУХТ было принято решение о создании библиотечного информационно-образовательного портала.

В условиях кризиса всех систем нашей страны, тяжелейшего положения образовательных учреждений, коллективы библиотек вnz не только сохраняют «наработанное» временем, но и находят способы и возможности создать новые библиотечные продукты и доступные ресурсы, непрерывные услуги, которые помогут пользователям библиотек в поиске и подборе научной и учебной информации.

Научная библиотека постоянно совершенствует информационную систему. Данное направление деятельности библиотеки ориентировано на создание полнотекстовых электронных документов, их хранение, поиск и выдачу непосредственно в электронной форме.

Сохранение библиотечных фондов как части культурного наследия и информационного ресурса университета и обеспечение полноценного использования их сегодня и при этом сохранность для будущих поколений, является одним из приоритетов в работе всего коллектива библиотеки в области развития библиотечного дела.

«Электронные книги» – это хранимый в компьютере текст, оформленный в виде, свойственном печатным книгам. Так, электронные книги обычно дробят содержимый текст на равноразмерные нумерованные страницы; их типографика соответствует уровню печатных изданий.

Сканированные книги – это файлы, хранящие целые электронные изображения каждой страницы книги.

Сегодня процесс оцифровки включает в себя получение копий страниц в виде графических (обычно растровых) изображений, осуществляемое путём сканирования или фотографирования с последующей обработкой и сохранением в одном из форматов графических файлов. В этом случае полностью сохраняется оригинальная вёрстка книги, и исключаются какие-либо ошибки.

Поскольку каждая страница хранится в виде ряда точек (растра), то такие книги можно кратко называть растровыми, чтобы отличить их от векторных. Основные форматы, употребляющиеся для растровых файлов, это PDF и DJVU. Поэтому качественно сделанные растровые книги не менее удобны в использовании, чем векторные, и несущественно проигрывают им в качестве распечатанного текста.

Производство векторной электронной книги из бумажной книги путём компьютерного распознавания (OCR) связано с колоссальными затратами труда, особенно если книга содержит много иллюстраций, графиков, диаграмм, таблиц, или формул, ибо нынешнее состояние распознавательных программ заставляет форматировать всё это вручную, и нередко – исправлять ошибки распознавания текста. Поэтому для таких книг гораздо легче делать именно растровые, а не векторные электронные версии. Даже в чисто текстовых книгах – без иллюстраций, таблиц или формул – автоматическое распознавание порой даёт трудновывявимые ошибки. Гораздо быстрее приготовить растровую электронную книгу, тем более что современная технология сжатия изображений позволяет делать файлы вполне приемлемого размера.

Есть два основных метода сканирования: целым разворотом и по одной странице. При любом методе части страницы, где находится текст, должны быть полностью прижаты к стеклу – иначе возникает характерное затемнение в области корешка из-за наклонного падения света лампы подсветки (в любых сканерах) и размывание текста из-за малой глубины резкости (только в CIS-сканерах). Поэтому практически невозможно хорошо отсканировать книги, которые плохо открываются. При сканировании разворотом, если книга полностью не влезает на стекло, может возникать дополнительное размывание текста на краю страницы из-за того, что текст не прижат к стеклу (только в CIS-сканерах). Всё это необходимо тестировать перед началом сканирования и определить оптимальный метод.

Необходимо также определить оптимальную рамку сканирования и контрастность. Это можно подобрать только методом проб и ошибок, но это необходимо подобрать правильно перед сканированием. Желательно также сразу же установить гамму и точки белого и чёрного, если это позволяет софт сканера.

Софт для сканирования используем такой, чтобы получить сырые сканы в формате JPG.

Разрешение (цифра «dpi» – количество пикселей на дюйм) и глубина цвета (черно-белый – 1 бит, серый – 8 бит, цветной – 24 бит) – самые важные параметры

сканирования. Софт для сканера должен давать пользователю возможность выбрать эти параметры непосредственно, а не просто выбирать между непонятными режимами типа «текст» – «рисунок» – «фото для интернета». Сканировать можно либо в 600 dpi, либо в 300 dpi. При сканируете в 150 dpi, либо в 200 dpi, время при этом сэкономлено не будет, а качество будет безвозвратно утеряно.

Для максимального качества рекомендуется книги сканировать в сером режиме при 600 dpi, если же в книге есть информативные цветные иллюстрации, то в цветном 600 dpi. Это разрешение позволяет полностью разбить растровое изображение на отдельные цветные точки, что полностью подавляет муар.

Сканирование и обработка цветных материалов (книги с большим количеством фотографий, важных для содержания) связаны с существенно большими трудностями, чем сканирование черно-белых книг. Гораздо труднее получить конечный файл разумного размера при сохранении хорошего качества изображения. Исходные отсканированные файлы могут достигать ста мегабайт и больше на страницу, а конечный результат – сотен килобайт на страницу.

После сканирования необходимо просмотреть все страницы и убедиться, что нет явных огрехов. Например, иногда по недосмотру книга неровно легла на стекло сканера и часть текста на какой-либо странице не отсканировалась, или были вовсе пропущены некоторые страницы. После этого можно архивировать отсканированные изображения и приступить к обработке. Поскольку сканирование – физически самый трудоёмкий этап, рекомендуется держать резервную копию всех исходных сканов (такими, какими они были до обработки) на случай какого-либо сбоя.

После создания чистовой версии всех страниц книги, которые пока что хранятся в отдельных графических файлах, приступают к сжатию всех страниц в единый файл формата PDF.

Конечным продуктом обычно является сверстанная книга в формате PDF. Сверстанная книга в формате PDF объемом около 200 страниц занимает примерно 20–24 МБ. В любом случае, на винчестере компьютера должно быть свободное пространство несколько гигабайт.

Размещение такой электронной книги на библиотечно-образовательном портале приведет к задержке при открытии документа. И не всегда пользователю бывает, необходима вся книга полностью. Для учебного процесса достаточно иметь доступ к определенным главам или разделам учебного пособия. Для этих целей отсканированная книга разбивается на части, которые имеют гораздо меньший объем, и они во всех браузерах открываются и сохраняются значительно быстрее.

На библиотечно-образовательном портале научной библиотеки размещены учебные, научные и познавательные книги и методические пособия. Все они размещены по разделам, с библиографическим описанием согласно ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальна вимоги та правила складання», и аннотацией к книге. Каждое издание имеет ссылку на книгу в формате PDF.

Так, библиотека как подсистема вуза является открытой системой, изменяющейся адекватно новым требованиям, задачам и содержанию высшего образования. Также как ознакомление с новыми рабочими планами и программами в

учебно-методической работе каждый преподаватель высшего учебного заведения должен владеть и информацией о книгообеспеченности своей дисциплины, как в бумажном, так и электронном форматах, а самое важное ознакомить и предоставить студенту способы овладения и приобретения необходимых материалов, тем самым упростив процесс обучения и сократив время подготовки к занятиям.

Изменение характеристик образовательной среды непосредственно влияет и на библиотечную ситуацию в целом: наряду с традиционным взаимодействием библиотек вузов развивается сотрудничество с библиотеками образовательных учреждений среднего профессионального образования. Такое взаимодействие способно в значительной мере воздействовать на качество библиотечных ресурсов библиотек вузов.

Таким образом, изменение самой системы образования, содержащей идеи непрерывного образования и саморазвития личности, возрастание значения информационной культуры личности обуславливают изменение роли и статуса библиотеки вуза: из элемента инфраструктуры она превращается в равнозначный с другими субъект образования, взаимодействующий с остальными структурами вуза на принципах партнерства. Исходя из этого, формируются задачи университетской библиотеки, определяется система ценностей. Как посредник библиотека вуза берет на себя обязательства по преобразованию имеющейся ресурсной базы в информацию, информацию – в знание, знание – в мудрость, предоставляя таким путем средства для создания более просвещенного общества.

УДК 027:023.5

Шальганова Алла Львовна,

главный библиотекарь

научно-методического отдела

Харьковской государственной научной библиотеки им. В. Г. Короленко

почт. адрес: ХГНБ им. В. Г. Короленко, пер. Короленко, 18, г. Харьков, 61003, Украина

конт. тел.: 095-777-996, 335-16-46

ПЕРВЫЙ НОТНО-МУЗЫКАЛЬНЫЙ: К 170-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ИЛЬИ ИЛЬИЧА СЛАТИНА

Публикации в харьковской периодической прессе [1] о создании нотного абонеента в Харьковской общественной библиотеки (ХОБ, ныне Харьковская государственная научная библиотека им. В. Г. Короленко) не прошли незамеченными для общественных библиотек. Еще нотный абонемент не был открыт, а мысль о подражании ему высказала «Русская музыкальная газета» за ноябрь 1902, которая рекомендовала открыть в Петербурге общественную музыкальную библиотеку по случаю исполняющегося столетия со дня рождения М. П. Глинки, а в Правление ХОБ от Черниговской общественной библиотеки поступил запрос об организации музыкального отдела, которая предполагает у себя открыть такой же отдел» [2, с. XXV].

Значение этого события станет очевидным, если принять во внимание тот факт, что с 1859 музыкальные библиотеки создавались при местных отделениях Российского музыкального общества, Петербургской и Московской консерваториях. Богатые фонды Москвы и Петербурга были доступны лишь узкому кругу специалистов и любителей музыки. В России существовали также частные музыкальные библиотеки или нотные абонементы при книжных магазинах (Харьков их не имел). Их фонды носили случайный характер, отличались бессистемностью, отсутствием каталога, стеснением во времени выбора и обмена нот, дороговизной.

Создавая нотный абонемент, ХОБ «будет преследовать просветительские, а не коммерческие цели, и может служить серьезным подспорьем для музыкального образования и развития» [2, с. XXVI]. ХОБ «стремилась скомбинировать удобства выдачи с общедоступностью платы и систематизацией материала». Кроме того, «наряду с нотным абонементом, библиотека предоставляла право бесплатно пользоваться нотами и книгами по музыке, даже библиографическими редкостями, в кабинете для чтения» [1].

«Опыт устройства нотного отдела являлся первым для русских общественных библиотек» [2, с. XXV] и был подготовлен с одной стороны всем ходом развития культуры и образования Харькова конца 19 – нач. 20 в., с другой – становлением и развитием ХОБ как культурного, просветительского, образовательного центра. Этим процессам способствовала деятельность передовой интеллигенции, которая для организации народного просвещения стала создавать культурно-просветительские организации. Одним из первых среди них было Харьковское отделение Русского музыкального общества (РМО) деятельность которого связана с именем крупного музыкально-общественного деятеля Ильи Ильича Слатина [3, с. 855 – 856].

И. И. Слатин родился в 1845 в Белгороде, Курской губернии. Начальное образование получил в Харьковском пансионе В. И. Сливичко. В 1863–1863 учился в Санкт-Петербургской консерватории у А. Дрейшока (фортепиано), Н. И. Зарембы (теория музыки). В 1869–1871 занимался в Берлине у Т. Кулака (фортепиано) и Р. Вюрста (композиция). В 1871 успешно дебютировал в Дрездене как дирижер. Вернувшись в Россию, при содействии А. Рубинштейна, И. И. Слатин организовал и возглавил Харьковское отделение РМО и музыкальные классы при нем. В 1883 реорганизовал классы в музыкальное училище (ныне Харьковское музыкальное училище им. Б. Н. Лятошинского) и до 1917 был бессменным его директором. С 1917 по 1920 – директор Харьковской консерватории (ныне Харьковский национальный университет имени И. П. Котляревского).

Разносторонне образованный музыкант, И. И. Слатин вел хоровые, оркестровые и музыкальные классы в училище. Более полувека возглавлял постоянные симфонические собрания Харьковского отделения РМО, пропагандируя русскую музыку. Как дирижер оркестра выступал с концертами в Народом доме Харьковского общества грамотности. Часто силами учащихся музыкального училища проводились платные вечера, средства от которых шли на благотворительные мероприятия. Особое значение приобретали концерты, сборы с которых шли на нужды Библиотеки. Уже с момента открытия ХОБ афиши местных газет пестрели объявлениями о камерных концертах в пользу Библиотеки. Харьковские театры посвящали ей целые спектакли. Оперный театр дал

объявление о спектакле «Демон», объяснял финансовыми трудностями Библиотеки – «задержкой городской субсидии» [4].

Упомянутые факты свидетельствуют о растущей популярности Библиотеки, ее тесной связи с музыкальной интеллигенцией города. Тяготение различных слоев общества к музыкальным знаниям формировало задачи создания при ХОБ своеобразного очага музыкальной культуры.

В виду все более возрастающего интереса к музыкальному образованию, захватившее те слои населения города, которые составляли наибольшую часть посетителей ХОБ, Правление решило прийти на помощь своим читателям – учащимся, студентам, любителям музыки. К этому времени по своему книжному составу ХОБ отличалась от других общественных библиотек тем, что «наряду с полным отделом беллетристики, она имела богатые научные отделы [фонда]» и могла «удовлетворить запросы всех классов общества» [5, с.70]. Книжный фонд составлял свыше 90 тыс. экземпляров и не переставал совершенствоваться и развиваться. На момент открытия нотного абонента в фонде были книги по вопросам музыки, отчеты музыкальных обществ и учреждений, ноты. Комплектование нотными изданиями было затруднено из-за их дороговизны (по сравнению с книгами). Правление надеялось на благотворительные взносы.

По этому поводу Д. И. Багaley писал: «...наша библиотека является общественным учреждением, и потому в составе ее деятелей всегда были и есть и надеемся будут специалисты различных отраслей знаний... рекомендуящих как покупку книг по предмету своей специальности, так и обращение к авторам и учреждениям с просьбой о даровой высылке» [5, с. 72]. Таким специалистом в области музыкальной культуры и образования и был Илья Ильич Слатин, учредитель нотного-музыкального отдела, член Библиотеки, член Правления ХОБ (1902–1904). Его просветительская и благотворительная деятельность изучалась в рамках исследования «История ХГНБ имени В. Г. Короленко: к 130-летию со дня основания, 1886–2016». Результаты исследования будут представлены в биобиблиографическом словаре «Правление Харьковской общественной библиотеки, 1885–1918» в статье «И. И. Слатин, 1845–1931». Материалы, основанные на документах – первоисточниках, и составят новую страницу его общественно-просветительской биографии и главу из истории создания Харьковской общественной библиотеки. [6].

Проект об организации нотного абонента был внесен на рассмотрение Правления 20 марта 1902 Л. Б. Хавкиной [2, с. XXI].

Любовь Борисовна Хавкина (1871 – 1949) – библиотековед, истории теоретик и практик библиотечного дела, педагог, литератор, переводчик, журналист, просветитель член научных и общественных организаций (в т. ч. Харьковского общества грамотности), член редколлегии «Народная энциклопедия», многих периодических изданий. Член ХОБ, член Правления, заведующая нотным абонентом (1902–1905).

В проекте Л. Б. Хавкина, используя опыт Парижских библиотек, которые возникли благодаря пожертвованиям известного издателя Брандуса, передавшего в одну из библиотек огромное собрание нотных изданий, изложила некоторые вопросы организации абонента. В нем указывалось, что отдел будет служить музыкальному

образованию и художественному развитию жителей Харькова. Правление ХОБ, обсудив проект, поручило Л. Б. Хавкиной сформировать музыкальную комиссию. В комиссию вошли как специалисты-музыканты, так и лица, знакомые с библиотечными технологиями: В. Я. Андриевская, Н. Ф. Камерон, Е. И. Константинова, В. К. Лютер, И. В. Манциарли, П. Н. Ренчицкий, П. Г. Риттер, И. И. Скоркин, И. И. Слатин, М. Е. Фурманов, Л. Б. Хавкина, Р. П. Єренбург, В. А. Штакеншнейдер. Председателем комиссии избрана Л. Б. Хавкина, секретарем В. К. Лютер [2, с. 19]. Комиссии предстояло изыскать средства для формирования нотного фонда, выработать правила для организации нотного абонеента, составить список нот и книг по музыке для приобретения, приспособить приемы библиотечной техники к специальным целям нотного абонеента.

«Весьма ценным для комиссии явилось участие директора харьковского музыкального училища И. И. Слатина» [2, с. 19]. Давняя тесная творческая дружба со многими деятелями музыкальной культуры, Харькова, Москвы, Петербурга переписка с П. И. Чайковским дала возможность собрать адреса композиторов, авторов книг по музыке, издателей, музыкальных обществ и учреждений, по которым были разосланы письма с просьбой прислать в дар библиотеке свои сочинения, издания. Первыми откликнулись издатели М. П. Беляев и П. И. Юргенсон.

Митрофан Петрович Беляев (1836–1903) – музыкальный деятель, нотоиздатель, меценат, просветитель пропагандист творчества русских композиторов. Организатор «Беляевского кружка», «Русских квартетных вечеров, Русских симфонических оркестров. Учредитель ежегодной Глинкинской премии. Основатель издательства «М. П. Беляев в Лейпциге», выпускавшего сочинения русских композиторов [7, с. 404].

М. П. Беляев подарил библиотеке все издания камерной музыки. Среди них произведения М. А. Балакирева, А. П. Бородина, А. К. Глазунова, М. А. Римского-Корсакова и других композиторов, которые составили наибольшую коллекцию нотных изданий библиотеки.

Петр Иванович Юргенсон (1836 – 1903) – основатель крупнейшей нотоиздательской фирмы в России (в настоящее время «Музыка» – Торговый дом Юргенсона), директор Московского отделения Русского музыкального общества, издатель произведений П. И. Чайковского [8, с. 601].

П. И. Юргенсон подарил библиотеке прижизненные издания произведений П. И. Чайковского.

Свыше 100 нотных изданий поступило от владельца магазина Гергарда (Харьков). Среди первых дарителей нот известные имена деятелей науки, музыкальной культуры, просвещения Харькова: В. Я. Данилевский, Л. Б. Хавкина, П. Г. Риттер, А. И. Слатина, В. И. Сокальский, Д. И. Багaley и много других; композиторы: Н. В. Лысенко, Н. А. Балакирев, А. Т. Гречанинов, И. П. Прянишников и др. В числе иностранных благотворителей – Южно-Германское издательство Штутгарта, музыкальная библиотека Петерса (Лейпциг), Дирекция королевских театров (Берлин) [2, с. 21 – 22].

Основопологающим в формировании нотного фонда было определение его целей: «содействовать ознакомлению публики с лучшими произведениями музыкального искусства» [2, с. XXIII], разработанные комиссией при участии

И. И. Слатина. В этом заключался научный подход комплектования нотного фонда. Исходя из задач музыкального отдела, который должен обслуживать не только специалистов-музыкантов, учащихся, но и широкую публику, любящую елей музыки, было решено приобретать ноты так называемой легкой музыки: салонные пьесы, пение, танцы и т. п.

Для покупки нот и книг по музыке был создан специальный фонд, состоящий из единовременных пособий, частных пожертвований, сбора с концертов и платы за чтение. По предложению И. И. Слатина особое внимание уделялось покупке сочинений по истории музыки и музыкальной педагогике. Первоначально нотный фонд было решено пополнять произведениями камерной музыки: пьесы (трио, квартеты, ансамбли) для разных инструментов, пьесы для пения (песни, романсы, хоры, дуэты), как наиболее спрашиваемые пользователями и требующие меньших затрат по сравнению с оркестровыми. По мере увеличения средств приобретались оркестровые и издания легкой музыки.

Деятельность музыкальной комиссии и И. И. Слатина в ее составе по формированию фонда была высоко оценена Правлением. Председатель Правления Д. И. Багалеи при обсуждении отчета Библиотеки за 1902 отметил, что увеличение фонда было «обильным и исключительными» Комиссия повторила снова тот опыт, который ранее практиковало Правление, «опыт дарового получения книг при посредстве письменных обращений к авторам и учреждениям с просьбой о бесплатной присылке книг в библиотеку...» [2, с. 1].

Ревизионная комиссия в своем докладе общему собранию членов библиотеки отметила «особую жизнедеятельность комиссии», которая «в самое короткое время ввела в общественное обращение 1873 тома нот на сумму 3145 руб., собрала пожертвований на сумму 480 руб. 50 коп., устроила вечер, доставивший в кассу 318 руб. 17 коп.», издала свой каталог (2, с. 82 – 83). Общее собрание членов библиотеки приняло предложение Правления открыть 8 января 1903 нотный абонемент. Председатель Правления Д. И. Багалеи предложил собранию избрать в члены Правления И. И. Слатина, П. Г. Риттера и Л. Б. Хавкину для заведования нотно-музыкальным отделом.

Павел Григорьевич Риттер (1872–1939) – языковед, востоковед, лите-ратуровед, переводчик, педагог, музыкальный критик. Член многих научных обществ. Член Харьковского отделения Русского музыкального общества. Автор статей по востоковедению в энциклопедическом словаре Гранат.

Член библиотеки, член Правления ХОБ, заведующий нотно-музыкальным отделом (1902–1916).

Деятельность П. Г. Риттера по организации работы нотно-музыкального отдела, который был на протяжении многих лет бессменным его заведующим требует исследования, результаты которого будут изложены в упоминаемом выше биобиблиографическом словаре.

Участие И. И. Слатина в составе комиссии отличалась научным подходом не только при формировании нотного фонда, но и вопросах организации нотного абонемента. На абонементе выдавались как ноты, так и книги по музыке, список которых был включен в специальный «Каталог музыкального отдела» [9]. В каталог включены

книги по музыке и ноты (фортепиано, пение, скрипка, виолончель, духовые и струнные инструменты, ансамбли, 6 оркестровых партитур). Каталог снабжен алфавитным указателем авторов и указателем сочинений без имени автора. Особой заботой Правление было сделать пользование абонементом доступным и удобным для читателей. При содействии И. И. Слатина был рассмотрен вопрос о снижении платы за пользование нотным абонементом учащимся и студентам. Сотрудникам нотного абонемента был введен бесплатный абонемент.

Просветительская и благотворительная деятельность И. И. Слатина в области музыкальной культуры и образования получила высокую оценку П. И. Чайковского и А. Г. Рубинштейна. В 1881 Московская консерватория присвоила И. И. Слатину звание «Свободный художник». В 1887 он был избран почетным членом Петербургского отделения РМО. За особенные заслуги в развитии музыкальной культуры И. И. Слатину был присвоен чин статского советника [9, с. 6].

Попытка проследить историю создания нотно-музыкального отдела и его учредителя, организатора-благотворителя Ильи Ильича Слатина открывает для нас пути самореализации, в частности в области благотворительности. Исторический опыт может стать примером современным меценатам и спонсорам науки, культуры, просвещения, сферы социальной защиты населения. Задача библиотек выявлять, хранить память о подвижниках культуры и просвещения родного города.

Есть в городе Харькове дом № 55 по улице Пушкинской. В разное время его посетили П. И. Чайковский, С. Танеев, А. Г. Рубинштейн и другие известные деятели музыкальной культуры. На протяжении 60 лет в нем проживал Илья Ильич Слатин со своей семьей. Горькая память: дом не имеет ни мемориальной доски, ни мемориального музея...

Список источников информации

1. Нотный абонемент Харьковской общественной библиотеки // ХГВ. – 1902. – 21 окт. ; 1903. – 19 февр.
2. Отчет Харьковской общественной библиотеки за семнадцатый год ее существования (с 1-го октября 1902 по 1-е октября 1903) – Х. : Электр. типогр. С. А. Шмерковича, 1903. – 89 с. ; Пр. II. с. 1 – XXVII.
3. Багaley Д. И. История города Харькова за 250 лет его существования 1655–1905 : ист. моногр. в 2 т. Т. 2: XIX – нач. XX в. / Д. И. Багaley, Д. П. Миллер. – Х. : Тип. и литогр. Зильберберг и сыновья, 1912. – С. 855, 856.
4. Харьковские губернские ведомости. – 1897. – 18 февр.
5. Багaley Д. И. О просветительском значении Харьковской общественной библиотеки // Десятилетие Харьковской общественной библиотеки. – Харьков. Тип. А. Дарре, 1898. – С. 61–82.
6. Шалыганова А. Л. Правление Харьковской общественной библиотеки, 1885–1918: к вопросу о создании библиографического словаря / А. Шалыганова // Короленківські читання 2013 «Бібліотеки, музеї, архіви у медіа-просторі регіону : XVI Міжнар. наук.-практ. конф. 24 жовт. 2013 : матеріали у 2 ч. Ч. 2. – Х., 2014. – С. 147–152.
7. Музыкальная энциклопедия / гл. ред. Ю. В. Келдыш. – М., Советская энциклопедия, 1973. – Т. 1. – С. 404.
8. Музыкальная энциклопедия / гл. ред. Ю. В. Келдыш. – М. : Советская энциклопедия. – 1982. – Т. 6. – С. 601.

9. Каталог музыкального отдела Харьковской общественной библиотеки. – Х. : Электрон. типо-литогр. С. А. Шмерковича, 1903. – 76 с.
10. Отчет Харьковского отделения Русского музыкального общества за 1903–1904. – Х., 1904. – С. 6.

УДК 025.171:025.5

Шуба Елена Юрьевна,

ведущий библиограф

Научно-технической библиотеки

Харьковского национального аэрокосмического университета

им. Н. Е. Жуковского «ХАИ»

почт. адрес: ХНАУ «ХАИ», ул. Чкалова, 17, г. Харьков, 61070, Украина

конт. тел.: 788-45-29

e-mail: onti-ntb@khai.edu

РЕДКИЕ И ЦЕННЫЕ ИЗДАНИЯ В ИНФОРМАЦИОННОМ ОБЕСПЕЧЕНИИ ПОЛЬЗОВАТЕЛЕЙ БИБЛИОТЕКИ

Редкие книги – это осязаемое прикосновение к прошлому, к уходящему в глубину веков началу начал; это хранилище духовных ценностей человечества; это мудрость десятилетий и постижение сегодняшнего времени.

Ценность книжных памятников определяется характеристиками двух составляющих книги – самого произведения и способа его материального воплощения (издания). В этом состоит своеобразие книжных памятников и сложность выделения их критериев. В идеале, книжными памятниками являются издания, в которых органично соединяются ценные в научном, литературном, историческом или ином смысле тексты с выдающимся оформлением, то есть представляющие собой ценные образцы книжной культуры: не только духовные, но и материальные памятники культуры.

Согласно «Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання», вийшедшей в 2001 году, все книжные памятники разделяются на следующие категории: рукописные книги до XVII века включительно (все), а начиная с XVIII века – лишь уникальные, с учетом особенностей письма, материалов, языка, оформления и содержания; все инкунабулы (книги, изданные на начальном этапе книгопечатания – до 1500 года) и палеотипы (условное название европейских печатных книг, изданных с 1501 по 1550 гг.), иностранные старопечатные книги до 1800 г.; все издания глаголической печати, кириллической печати – до 1800 г., издания гражданской печати (включая периодику) – до 1830 г.; украинские издания до 1860 г.; издания, отобранные на основе экспертной оценки: украинские за 1861–1945 гг., российские – за 1831–1925 гг., иностранные – за 1801–1900 гг.

Культурно-историческая и научная ценность библиотеки намного возрастает, если она располагает рукописями, редкими и ценными печатными изданиями.

Именно поэтому в структуру библиотеки введено новое подразделение – читальный зал редких и ценных изданий. Фонд редких и ценных изданий библиотеки университета насчитывает более 7 тыс. экземпляров. Формирование этого фонда началось в 2000 году с формального отбора документов, изданных по 1945 год. Такие хронологические рамки заданы не случайно.

Библиотека ХАИ ведет свою историю с момента основания института в 1930 г. Конец 20-х – начало 30-х годов. Это славное время вошло в историю как годы настоящей «авиационной лихорадки». Чуть ли не ежедневно появлялись сообщения об очередных рекордах и перелетах. Всего за несколько лет летательные аппараты изменили свой устоявшийся внешний вид. Уверенно повышались мощность и надежность авиационных моторов.

Продолжал разработку теории космических полетов К. Э. Циолковский. Была создана группа изучения реактивного движения (ГИРД), куда входили Ф. А. Цандер, А. Г. Костиков, создатель первого в мире реактивного оружия, знаменитой в годы войны «катюши». Летом 1933 группа запустила первую ракету на жидком топливе. К этому же времени относится начало изучения стратосферы. 30 сентября 1933 года первый советский стратостат «СССР» поднялся на высоту 19 км, установив тем самым мировой рекорд. 30 января 1934 года второй советский стратостат «Осоавиахим-1» поднялся на высоту 22 км.

Для ХАИ, а значит и для библиотеки института 30-е годы XX столетия были очень важными и значимыми. В 1932 г. взлетел первый в Европе пассажирский самолет с убирающимся шасси ХАИ-1, разработанный преподавателями и студентами-дипломниками ХАИ. В 1935 г. преподаватель института А. М. Люлька спроектировал первый отечественный турбореактивный двигатель. С ноября 1937 г. в ХАИ работала реактивная группа, проектировались первые ракеты.

Все эти события находили отражение в работах преподавателей института, которые становились основополагающими трудами в авиационной науке.

В октябре 1941 г. институт эвакуируется в г. Казань. К сожалению, фонд библиотеки из Харькова вывезти не удалось, и он почти полностью был утрачен. Восстанавливался фонд библиотеки уже в послевоенное время. Именно поэтому для нас так важна каждая книга, изданная до 1945 г. Потому что почти все книги по авиации того периода стали классикой авиационной литературы.

Остановимся на наиболее интересных и значимых для нас изданиях из фонда редкой и ценной книги.

Конечно же, в первую очередь это прижизненные издания Н. Е. Жуковского, прижизненные здания Г. Ф. Проскуры, который сыграл значительную роль в создании ХАИ.

Поскольку, возраст библиотеки ХАИ, по сравнению с некоторыми другими вузовскими библиотеками, невелик, в наших фондах нет ни инкунабул, ни палеотипов, ни старопечатных книг. Самая старая книга, имеющаяся в библиотеке это «Русский художественный альбом «Северное сияние» в 4 томах. 1-й том датируется 1862 годом, 2-й том – 1863 годом, 3-4 том – 1964 годом.

Также мы располагаем интересной коллекцией книг по истории авиации, касающихся ее начального периода. Все эти книги изданы в начале XX века и тем особенно ценны и познавательны для сегодняшнего читателя.

Из этой коллекции хочется особо выделить книгу Константина Яковлевича Данилевского «Управляемый летательный снаряд».

В середине XIX века в Харькове поселилась семья часового мастера, фотографа и изобретателя Якова Петровича Данилевского и его жены Елены Степановны. Четверо их сыновей окончили медицинский факультет Харьковского университета. Трое братьев (Александр, Василий и Константин) защитили докторские диссертации и работали в Харьковском университете.

Жители современного Харькова ежедневно много раз повторяют фамилию Василия Яковлевича Данилевского, прежде всего в связи с магазинами и учреждениями, расположенными на улице его имени, а также остановкой общественного транспорта.

Можно очень много рассказать обо всех братьях Данилевских, каждый из которых занял достойное место в истории нашего города и мировой науке. Но нам особо интересна история Константина Данилевского.

В биографии воздухоплавания есть немало удивительных страниц, достойных пера самого Жюль Верна. Константин Яковлевич Данилевский был известен как талантливый физиолог. Поэтому для многих его неожиданное увлечение воздухоплаванием показалось удивительным и непонятым.

«Снаряд» доктора Данилевского был миксом, то есть сочетал свойства аппаратов легче и тяжелее воздуха. Надо сказать, что идея комбинированного аэростатического аппарата выдвигалась и раньше, но, несомненно, не было более страстного приверженца ее, чем К. Я. Данилевский. В августе 1898 года в Киеве открылся X съезд естествоиспытателей и врачей. Был приглашен на съезд и Константин Яковлевич. Большую роль в этом сыграл профессор Н. Е. Жуковский. Из ученых он, пожалуй, был единственным, кто поддерживал харьковского изобретателя. Данилевский высоко ценил эту поддержку, переписывался с Жуковским и сообщал ему о результатах своих опытов. Николай Егорович сам разрабатывал теорию «крылатых перелетов», и опыты Данилевского были для него интересны.

В 1898 и 1900 годах в Харькове вышла двумя изданиями книга К. Я. Данилевского «Управляемый летательный снаряд». Рецензию на книгу д-ра К. Данилевского написал Константин Эдуардович Циолковский. Опубликована она была в журнале «Научное обозрение», 1901, № 5. К. Э. Циолковский пишет: «Г-н Данилевский – практический труженик; никаких вычислений, ни даже самых простых расчетов он в своей книжке не дает; он не мог (или не хотел: не знаю) также сделать указаний о скоростях самостоятельного движения, которые он мог получить при своих опытах, но все это не мешает его книжке иметь некоторый интерес. Мечтать и делать – две вещи разные. Г-н Данилевский именно делал дело, как умел. Прибавим, что книга г-на Данилевского издана очень опрятно и читается не без интереса, вследствие живого изложения глубоко увлекающегося человека».

Также большой интерес и ценность представляет «Живописная Россия. Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении» – 19-томное издание, подготовленное товариществом М. О. Вольф в 70-х годах XIX века и изданное в 1881–1901 гг. Это одно из самых дорогих изданий в истории российского книгопечатания. В мае 1900 года во время пожара на книжных складах сгорел почти весь запас уже готовых томов и листов. Печатание вновь сгоревших томов оказалось

невозможным, как в силу дороговизны издания, так и в силу условий с большинством сотрудников, предоставлявших свой труд только для одного издания. Таким образом, «Живописная Россия» – плод усилий и деятельности многих работников мысли на протяжении трех десятков лет – стал библиографической редкостью. «Живописная Россия» опередила свое время по содержанию и размаху издания. Издание состоит из 19 книг общим объемом в 6984 страниц и содержит 220 отдельных очерков, написанных 93 писателями и иллюстрированных 3815 рисунками. Всего в подготовке издания участвовало 423 человека. В фонде нашей библиотеки сохранилось два тома этого уникального издания.

Это далеко не все «изюминки» фонда редких и ценных изданий НТБ. Конечно же, мы активно используем эти издания в информационном обеспечении пользователей библиотеки. Регулярно проводятся книжно-иллюстративные выставки по различным темам. Документы фонда активно используются при создании виртуальных выставок. В университетской газете «За авиакадры» есть постоянная рубрика «Читайте старые книги», в рамках которой публикуются материалы, рассказывающие о наиболее интересных изданиях фонда.

В рамках электронного каталога создается база данных «Редкие и ценные издания», которая доступна как в локальной сети, так и в удаленном доступе на Web-сайте библиотеки.

Недавно из общего фонда редкой и ценной книги была выделена коллекция книг, изданных в годы Великой отечественной войны. Сразу же было принято решение о создании полнотекстового библиографического указателя книг, изданных с 1941 по 1945 гг. В рамках работы над указателем ведется сканирование данного фонда и привязка полных текстов документов к библиографическим записям в электронном каталоге библиотеки.

Также проводится сканирование отдельных фрагментов текста или целой книги в системе электронной доставки документов по запросам пользователей библиотеки. Эти работы ведутся в соответствии с Законом Украины «Об авторском праве и смежных правах». Следует упомянуть, что полные тексты документов доступны только пользователям библиотеки, включая удаленный доступ к этим документам.

Стремительно меняется жизнь, а вместе с ней трансформируются читательские интересы и запросы. Интернет прочно вошел в нашу действительность и во многом упростил, но во многом и усложнил деятельность библиотек. И все же, сегодня книга, и в особенности, редкая книга остается вне времени. Ведь как сказал известный поэт и философ Константин Кедров: «Всё равно самым доступным и самым качественным передатчиком информации остаётся на долгие времена великое изобретение Гуттенберга – книга... Если люди отказываются от книги, виноват отнюдь не Интернет... Только безумец будет читать «Божественную комедию» с экрана или множить её на принтере... Никакой Интернет не заменит альбом с литографиями Доре».

РЕЗОЛЮЦІЯ
Науково-практичної конференції
«Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі»
(17 квітня 2015 року)

Сьогодні інформаційне середовище неможливо представити без мережі Інтернет, яка значно розширює можливості пошуку та надання необхідної інформації. Змінюються пріоритети діяльності всіх структур, зокрема і бібліотечних закладів. На зміну традиційним формам обслуговування приходять нові, пов'язані з використанням комп'ютерної техніки. Ці зміни впливають і на особистість користувача – нині ми маємо справу з користувачами Інтернет-покоління. Ці чинники впливають на необхідність переосмислення та формування нової концепції взаємовідносин між бібліотекою і користувачем. В цифрову епоху бібліотекам необхідно виробити нову філософію свого існування, підкреслити власну унікальність у сфері забезпечення інтересів користувачів, надати послуги і сформувані фонди, релевантні їх новим потребам. Бібліотеки постійно прагнуть вдосконалення, ми шукаємо нові форми і методи роботи, вирішуємо безліч складних проблем, вивчаємо та обмінюємося досвідом.

Наукова бібліотека Харківського державного університету харчування та торгівлі (ХДУХТ) здійснює цілеспрямовану діяльність щодо підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, сприяючи підвищенню рівня їх знань з питань бібліотечної справи.

17 квітня 2015 року Науковою бібліотекою Харківського державного університету харчування та торгівлі (НБ ХДУХТ) спільно з Факультетом соціальних комунікацій Харківської державної академії культури було проведено науково – практичну конференцію «Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі».

Робота науково-практичної конференції була спрямована на обговорення питань удосконалення діяльності бібліотеки, пов'язаних із посиленням взаємодії бібліотеки і користувача в сучасних умовах розвитку інформаційного забезпечення, коли виникає потреба вільного доступу до інформації без будь-яких обмежень у просторі та часі.

У науково-практичній конференції взяли участь керівники та провідні фахівці бібліотек ВНЗ і публічних бібліотек м. Харкова. Загальна кількість присутніх становила 74 особи.

До оргкомітету конференції надійшло 24 доповіді.

Учасників науково-практичної конференції привітала перший проректор кандидат економічних наук професор Янчева Ліана Миколаївна. Вона наголосила на тому, що спільними зусиллями ми формуємо всебічно розвинену особистість і компетентного професіонала. Без інноваційних технологій неможливо мати сучасного спеціаліста високого класу, який був би затребуваний на ринку праці. І на бібліотеку ВНЗ також покладаються основні завдання вищої освіти, одне з яких – створити єдине інформаційне середовище

між ВНЗ в Україні. Було відмічено що наукова бібліотека – велика і складна система, покликана стати однією із платформ якісної підготовки студентів; а ще сьогодні настав той час, коли ми маємо спрямовувати свої зусилля на виховання саме патріотів нашої країни, які будуть працювати задля розбудови України.

У ході роботи конференції виступили 12 доповідачів. На порядок денний семінару було винесено та заслухано такі доповіді:

1. Партнерство як фактор ефективної реалізації функцій бібліотеки ВНЗ (Л. П. Семененко, директор НТБ НТУ ХП).

2. Особливості впровадження АБІС «Коґа» в роботу бібліотеки Харківського національного університету міського господарства ім. О. М. Бекетова (К. С. Бережна, бібліотекар 2 категорії залу інформаційного сервісу ХНУМГ ім. О. М. Бекетова).

3. Медіаресурси сучасної бібліотеки: віртуальні газети (Є. А. Скрипник, бібліотекар 2 категорії відділу електронних ресурсів; М. В. Москальова, бібліотекар 1 категорії відділу художньої літератури НБ ХНУРЕ).

4. Использование цифровых ресурсов в работе Информационного центра «Окно в Америку» и при создании программ (К. А. Скачко, редактор 2 категорії інформаційного центру «Вікно в Америку» ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна).

5. Управління інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки в умовах інноваційних змін (Н. М. Ніколаєнко, директор НБ УПА; О. М. Рибальченко, вчений секретар НБ УПА).

6. Патентно-информационное обеспечение инновационных процессов в учебной и научной деятельности Национального аэрокосмического университета «ХАИ» (І. П. Бега, завідувач інформаційно-бібліографічним відділом НТБ НАУ ім. Н. Е. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»).

7. Читаюча молодь: міфи чи реальність? (за результатами дослідження) (Л. Г. Бакуменко, кандидат наук із соціальних комунікацій, заступник директора наукової бібліотеки ХДУХТ).

8. Библиотечный информационно-образовательный портал научной библиотеки ХГУПТ (О. В. Філатова, заступник директора з питань науки та автоматизації і новітніх технологій НБ ХДУХТ).

9. Студент у науковій бібліотеці (за результатами дослідження) (І. А. Карнаух, головний бібліотекар ХДНБ ім. В. Г. Короленка).

10. Культурно-образовательная деятельность библиотеки в современных условиях (Н. Г. Грабар, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент ХНТУСГ ім. П. Василенка; Т. Б. Соколовська, провідний бібліотекар ХНТУСГ ім. П. Василенка).

11. Сталіна Іванівна Волкова – відомий бібліотекознавець, педагог, громадський діяч (К. Д. Богданова, магістр ФСК «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія» ХДАК).

12. Адаптація майбутнього спеціаліста бібліотечної галузі в інформаційному просторі бібліотеки (В. П. Жукова, доцент кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій ХДАК, кандидат наук із соціальних комунікацій).

У доповідях наголошувалося, що зміни, які відбулися стосовно сучасного осмислення концепції взаємодії бібліотека – користувач, пов'язані з розвитком онлайн-інформаційного суспільства, прагненням бібліотек до створення єдиного інформаційно-освітнього простору, підтримкою політики відкритого доступу до інформації. Це спонукає бібліотеки вдосконалювати професійні навички фахівців, формувати у них нове ставлення до користувача, створювати новітні інформаційні ресурси, що сприяють формуванню сучасної особистості, здатної самостійно здобувати знання, розвиватися в умовах постійного зростання інформації та застосовувати новітні інформаційні технології.

У доповідях були розглянуті питання партнерства як фактора ефективної реалізації функцій бібліотеки ВНЗ; розробки та впровадження в практику роботи бібліотек безплатних автоматизованих бібліотечних інформаційних систем з відкритим кодом; створення медіаресурсів сучасної бібліотеки; інформаційного забезпечення інноваційних процесів в навчальній та науковій діяльності ВНЗ; управління інформаційно-аналітичної діяльності бібліотеки в умовах інноваційних змін; проведення соціологічних досліджень в бібліотеках; культурно-освітньої діяльності бібліотеки в сучасних умовах; адаптації майбутніх спеціалістів бібліотечної галузі в інформаційному просторі бібліотеки. Вдосконалюючи традиційні та розвиваючи інноваційні форми роботи, учасники науково-практичної конференції акцентували увагу на формування сучасного інформаційного середовища бібліотек, пов'язаного з наданням вільного доступу до інформації з будь-якого місця і у будь-який час.

Дискусійним стало питання щодо партнерства як фактора ефективної реалізації функцій бібліотеки ВНЗ, акцентовано увагу на питаннях кооперації та взаємодії бібліотек, їх віртуальної мобільності. Було наголошено, що бібліотекарі – це продавці успішності і щастя, а запорукою в цьому є вдосконалення професійних навичок, креативність мислення, ініціативність, комунікабельність фахівців.

Не втратили актуальності питання пов'язані з культурно-виховною діяльністю бібліотек. Учасниками науково-практичної конференції були представлені сучасні технології, методи та результати дослідження, форми роботи які використовуються в бібліотечній практиці при взаємодії з користувачами, було підкреслено, що незважаючи на падіння інтересу до книги та читання ми не втратили читаючої молоді, серед пріоритетних занять якої є читання «для душі».

На завершення було підбито підсумки роботи конференції: конференція пройшла успішно, доповіді учасників зацікавили колег. А головне – відбувся обмін досвідом серед бібліотечних фахівців, демонстрація їх прагнення до

інноваційних змін, їх досягнень та перспектив розвитку стосовно питань взаємодії з користувачами у відкритому інформаційному просторі.

Науково-практична конференція «Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі» ухвалила:

1. Результати роботи науково-практичної конференції визнати задовільними.

2. Використати та упроваджувати досягнення конференції в науково-методичній роботі бібліотек.

За результатами роботи науково-практичної конференції було відзначено доповіді: Л. П. Семененко, директора НТБ НТУ ХП; К. С. Бережної, бібліотекаря 2 категорії залу інформаційного сервісу ХНУМГ ім. О. М. Бекетова; Є. А. Скрипник, бібліотекаря 2 категорії відділу електронних ресурсів та М. В. Москальової, бібліотекаря 1 категорії відділу художньої літератури НБ ХНУРЕ; К. А. Скачко, редактора 2 категорії інформаційного центру «Вікно в Америку» ЦНБ ХНУ ім. В. Н. Каразіна; Н. М. Ніколаєнко, директора НБ УПА та О. М. Рибальченко, вченого секретаря НБ УПА; І. П. Беги, завідувача інформаційно-бібліографічним відділом НТБ НАУ ім. Н. Е. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; Л. Г. Бакуменко, кандидата наук із соціальних комунікацій, заступника директора наукової бібліотеки ХДУХТ; О. В. Філатової, заступника директора з питань науки та автоматизації і новітніх технологій НБ ХДУХТ; І. А. Карнаух, головного бібліотекаря ХДНБ ім. В. Г. Короленка; Н. Г. Грабар, кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента ХНТУСГ ім. Петра Василенка та Т. Б. Соколовської, провідного бібліотекаря ХНТУСГ ім. Петра Василенка; К. Д. Богданової, магістра ФСК «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографія» ХДАК; В. П. Жукової, доцента кафедри бібліотекознавства та соціальних комунікацій ХДАК, кандидата наук із соціальних комунікацій.

Науково-практична конференція показала, яку важливу роль у формуванні сучасної високорозвиненої освіченої особистості відіграють бібліотеки, а також високий загальний рівень наукових досліджень у бібліотечній галузі, ефективність впровадження новітніх технологій та пропозицій нових послуг для користувачів.

Обговорення доповідей та узагальнення висновків дало можливість оцінити рівень науково-методичної роботи учасників конференції та сформулювати такі рекомендації:

Схвалити основні положення наукових доповідей учасників науково-практичної конференції, відзначити їх актуальність, ґрунтовність, наукове, методичне та практичне значення.

Посилення взаємодії бібліотеки і користувача в сучасному інформаційному середовищі слід розглянути як нагальне завдання сучасного розвитку бібліотечної справи.

Сприяти розробці та впровадженню проектів інноваційного розвитку бібліотек щодо інформаційно-комунікаційних технологій обслуговування користувачів.

Застосувати інформаційно-комунікаційні технології у бібліотеках як нагальне завдання сучасного розвитку бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів.

З метою підвищення фахової компетенції бібліотечних спеціалістів активізувати роботу з підвищення кваліфікації, упроваджувати у процесі роботи інтерактивні форми та методи організації практичної підготовки.

Бібліотекам ВНЗ використовувати сучасні технології у практиці роботи при взаємодії з користувачами, застосовуючи індивідуальний підхід до кожної особистості.

Сприяти інтеграції електронних комунікацій та організації спільних проектів між бібліотеками ВНЗ.

Розширювати можливості інформаційного представлення бібліотечних закладів в мережі Інтернет.

Голова оргкомітету
науково-практичної конференції,
директор Наукової бібліотеки
Харківського державного університету
харчування та торгівлі

Л. Д. Льовшина

Зміст

Viktorija Kaeidi. About the situation of electronic book in social and communication activities.....	3
Багрій І.І. Відображення систем письма і писемностей світу в «Рубрикуаторі НБУВ» – сучасному лінгвістичному забезпеченні наукової бібліотеки.....	5
Бакуменко Л.Г. Читаюча молодь: міфи чи реальність?	9
Бега І.П. Патентно-информационное обеспечение инновационных процессов в учебной деятельности НАКУ «ХАИ»	12
Бережна К.С. Особливості впровадження АІБС «Кона» в роботу бібліотеки Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова.....	17
Богданова К.Д. Сталіна Іванівна Волкова – відомий бібліотекознавець, педагог, громадський діяч.....	22
Галицька С.В., Орешина Н.В. Лінгвістична основа сучасної бібліотечної технології в національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського.....	24
Грабар Н.Г., Соколовська Т.Б. Культурно-образовательная деятельность библиотеки в современных условиях.....	27
Жуков В.П. Включення історії нотного запису в цифровий контент культурного надбання людства.....	32
Жукова В.П. Адаптація майбутніх фахівців бібліотечної галузі в інформаційному середовищі бібліотеки.....	35
Карнаух І.А. Студент у науковій бібліотеці (за результатами дослідження)	38
Кобєлев О.М. Інформаційно-аналітичний супровід бібліотеками освітньої підсистеми суспільства.....	43
Колоскова Г.В. Сімейне читання як спільна діяльність родини та бібліотеки.....	48
Ніколаєнко Н.М., Рибальченко О.М. Управління інформаційно-аналітичною діяльністю бібліотеки в умовах інноваційних змін.....	52
Пасмор Н.П., Журавель Н.М., Зарвирог І.П. Когнітивізація в бібліотечних процесах інформаційного забезпечення освітньо-наукових потреб.....	55
Пристай Г.І. Виявлення читацьких потреб із питань мистецтва: простір думок, пропозицій.....	60
Сафонова Т.А. Бібліотечно-інформаційна діяльність в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.....	66
Семененко Л.П., Главчева Ю.М. Партнерство як фактор ефективної реалізації функцій бібліотеки ВНЗ.....	68
Скачко Е.А. Информационные ресурсы библиотечных центров «Окно в Америку».....	71
Скрышник Е.А. Москалева М.В. Медиаресурсы современной библиотеки: виртуальные газеты.....	74

Соколюк Ю.О. Професійна компетентність бібліотекарів – гарантія ефективної діяльності бібліотеки.....	77
Филатова О.В. Библиотечный информационно-образовательный портал научной библиотеки ХДУХТ.....	80
Шалыганова А.Л. Первый нотно-музыкальный: к 170-летию со дня рождения Ильи Ильича Слатина.....	84
Шуба Е.Ю. Редкие и ценные издания в информационном обеспечении пользователей библиотеки.....	90

Наукове видання

Бібліотека і користувач у сучасному інформаційному середовищі

Матеріали науково-практичної конференції

17 квітня 2015 року

Відповідальна за випуск Л. Д. Льовшина

Техн. редактор Л. Ю. Кротченко

Комп'ютерна верстка І. Ю. Губренко

Підп. до друку 16.09.2015 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Друк. офс. Умов. друк. арк. 6,3. Тираж 35 Зам. № 99

Видавець і виготівник

Харківський державний університет харчування та торгівлі
Вул. Клочківська, 333, м. Харків, 61051.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4417 від 10.10.2012 р.